

Ludovít Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 38
13/2023
1. júl 2023

Cena 1,- €

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Tento týždeň si pripomíname 160 rokov od príchodu vierozvestcov Cyrila a Metoda na územie našich predkov. Starým Slovákom priniesli písmo a modlitbu v ich rodnej reči. Na ich odkaz sa odvoláva aj preambula Ústavy Slovenskej republiky. Preto v týchto dňoch začali inštalovať na východnej terase Bratislavského hradu vedľa veľkomoravských vykopávk súsošie svätých Cyrila a Metoda a ich žiaka a prvého slovenského biskupa sv. Gorazda. V polovici septembra ho odhalí predseda parlamentu Boris Kollár, ktorý na takmer dvestotisícovú sochu v nadživotnej veľkosti prispel aj finančne. Termín odhalenia dohodli s katolíckou cirkvou, ktorá projekt tiež financovala.

Na súsoší má však výrazný podiel aj Matica slovenská. Ešte v roku 2012 vyhlásila verejnú súťaž na zhotovenie diela troch svätcov. Plánovala ho v roku 2013 na 150. výročie a 150. výročie vzniku Matice slovenskej osadiť v centre Bratislavy v blízkosti Kostola Najsvätejšej Trojice. Súťaž vyhral akademický sochár Anton Gábrík. Matica do súťaže investovala nemalé finančné prostriedky. Už vtedy sa proti tomu spustila vlna kritiky od samozvaných umeleckých „expertov“. Vraj dielo je akoby zo socializmu, svätí sú chudí ako údenáče a autor je žiakom komunistického sochára Jána Kulicha. Bratislavská kaviareň začala biť na poplach. A oplátilo sa. Magistrát Bratislavy nesúhlasil s osadením súsošia. Samozvaní experti odporúčali, nech sa osadí na Bratislavskom hrade. Projekt na niekoľko rokov zaspal. Prebudil ho až historik a poradca šéfa parlamentu Anton Hrnko. Návrh dokonca požehnal aj pápež František počas svojej ostatnej návštevy pod Tatrami.

A čuduj sa svete, progresívcovia začali reptáť znovu. Pritom súsošie bude stáť na hrade, ako chceli. Oprášili svoje argumenty pred desiatimi rokmi a cez hlasnú trúbu Denníka N začali šíriť diskreditačnú kampaň proti autorovi, iniciátorom osadenia i Konferencii biskupov Slovenska. Samozvanci ako nejaká kunsthistorička Bartošová a spol. na návrhu nenechali nitku suchú. Tentoraz si však nepomohli. Predseda parlamentu ich tlak ustál a súsošie na hrade bude. Nemohol zasiahnuť ani magistrát na čele s najväčším progresívcom Valdom (mimo chodom vnukom komunistického ministra kultúry Váľka), lebo pozemok patrí parlamentu.

Je to veľké víťazstvo všetkých, ktorí sa o toto dôležité dielo zaslúžili. Aj Matica slovenskej...

Maroš SMOLEC,
šéfredaktor

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R-2023012

ISSN 0862-8823
770862 882007

VIEROZVESTCOV USADILI NA HRADE

Fotografia: Anton GÁBRIK

Úradnícka vláda nemá dôveru

str. 5

Literárna príloha Orol tatranský

str. 7 – 10

Kvality slovenských futbalových líg

str. 12

TRIOTÁZKY PRE: Rudolfa HULIAKA, funkcionára poľovníckeho zväzu

Človek sa medveďovi stane najľahšou korisťou

• Medvede sú na Slovensku premnožené. Stále viac sa dostávajú do kolízií s ľuďmi. Tento rok už napadli viacero občanov. Informácie o ich počte sa rôznia. Aká je podľa vás skutočnosť?

Keď nepočítam tie, čo uhynú na cestách, zohľadním kanibalizmus aj pytlactvo, dovoľm si tvrdiť, že na Slovensku máme okolo šesťtisíc medveďov. Ako starosta Očovej a funkcionár poľovníckej organizácie poznám situáciu. Kedysi bol prirodzený areál výskytu tritisíc hektárov na kus, teraz v Podpoľaní je to sto hektárov. Genetický odkaz medveďa sa mení. Človek ho už štyri roky neloví. Rastie generácia

medveďov, ktorá nepozná nepriateľa v človeku, čiže ten bude pre neho najbližšie roky najľahšia korisť...

• Ochránari vehementne chránia medvede, žiaľ, niekedy na úkor bezpečnosti ľudí. Vytvorili si rôzne skupiny a organizácie. Čo si myslíte pôsobení tzv. zášahového tímu?

Sú to asi dve desiatky ľudí, ktorí nepostačujú na denné problémy s medveďmi na celom území. Služí len na tunelovanie prostriedkov Ministerstva životného prostredia SR. Čo kedysi vyriešil jeden náboj, dnes za to draho zaplatia daňoví poplatníci. Len v našom

regióne dostali tri družstvá od štátu za minulý rok za škody tristitisíc eur.

• Aké riešenie by ste navrhli vy?

Ministerstvo životného prostredia SR musí dať podnet, že medveďia populácia je v expanznom stave a neohrozuje jej vyhynutie. Musí atakovať Brusel a Naturu 2000, aby prekvalifikovali medveďa zo štvrtého stupňa ochrany na piaty. Ostanie sice chránené, ale do jeho populácie sa bude poľným spôsobom zasahovať. Treba radikálne dosiahnuť stav šesťsto kusov, ktoré zodpovedá úživnosti územia Slovenska.

Zhovárал sa Peter VALO
Foto: archív SNN

V SNN 14/2023
SI PREČÍTATE

Najbližšie vydanie matičných Slovenských národných novín 14 vyjde s dátumom 8. júl 2023

■ Rodné miesta zaliala mnohým Oravcom vodná stavba predtým nevidanej stavby
■ Výtvarný odbor Matice slovenskej a Galéria Matice obnovujú jej tvorivú podstatu

Strata morálneho kompasu v parlamente už je viac ako zjavná Chaos vo vedení štátu prekročil všetky možné medze

Štefan ZLATOŠ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Slovensko zažíva obdobie nedemokratického temna. Od svojich predstaviteľov dostáva jednu čoraz tvrdšiu ranu za druhou. Aj preto, ak sa vo voľbách na prelome septembra a októbra a neskôr v tých prezidentských a európskych dosiahne nejaká zmena, môžeme bez zaváhania potom písať o tomto období ako ére vojny slovenského štátu so Slovenskom tvoreným jeho občanmi.

Kabinet prezidentkiných odbor- níkov pod vedením Ľudovíta Ódora nezískal dôveru Národnej rady Sloven- skej republiky, a tak dovŕladne bez nej a s obmedzenými právomocami. Disku- sia k programovému vyhláseniu kabi- netu trvala dva dni. Poslanci vládny program neschválili. Nevyslovili teda dôveru vláde odborníkov, ktorú vyme- novala prezidentka Zuzana Čaputová v máji po tom, ako odobrala poverenie exekutíve Eduarda Hegera. Za program vlády a dôveru hlasovalo 34 poslancov zo 136 prítomných, proti bolo 43 poslancov, 54 sa zdržali a piati nehlasovali. Prezi- dentka Ódorovu vládu po neschválení programu odvolala a poverila dovŕladnutím do zostavenia novej vlády, ktorá vzíde zo septembrových predčasných parlament- ných volieb. Ódorov kabinet vládne teda s obmedzenými kompetenciami, presne tak ako predchádzajúci Hegerov.

■ PREZIDENTKA TO VZDALA

„Vážené občianky, vážení občania, toto vyhlásenie je jedno z najťažších, aké som v živote urobila a zrejme aj urobím.... Dokončím teda posledný rok svojho mandátu a moja služba v tejto funkcii bude naplnená. Ďalej sa už o druhé volebné obdobie nebudem uchádzať,“ oznámila Slovensku prezi- dentka Zuzana Čaputová. Zároveň slú- bila, že „naďalej budem robiť svoju prácu s ľudskosťou a empatiou, lebo je to práca pre ľudí. Aj keď práve za ľudskosť platíte vysokú cenu svojou zraniteľnosťou“. Pre- zidentka je presvedčená, že sa „počas uplynulých štyroch rokov podarilo veľa dobrého a verím, že aj v tom poslednom roku môjho mandátu urobím so svojim tímom veľa užitočného pre Slovensko“. Nech každý posúdi sám.

■ CHAOS MÁ PŮVODCU

Za chaos v štáte a vládu bez prá- vomocí zodpovedá prezidentka Zuzana

Čaputová, lebo porušila všetky princípy parlamentnej demokracie v postupe po demisii predchádzajúcej vlády aj pri zostavovaní úradnickej vlády. Pred- seda Smeru-SD Robert Fico to uviedol po nevyslovení dôvery vláde Ľudovíta Ódora v parlamente. „Slovensko nemá od 15. decembra 2022 vládu s plnými právomocami. Za tento stav plne zod- povedá prezidentka SR, pretože ne- urobila žiadne kroky na konanie pred- časných parlamentných volieb buď na jar, alebo v júni tohto roku,“ vyhlásil Robert Fico. A tak do septembra podľa predsedu Smeru-SD bude Slovensku vládnuť „tím ľudí“, ktorí nevzišli z volieb, prezidentka o nich nerokovala s parla- mentnými stranami a dostali len tridsať- štyri hlasov v parlamente.

■ PREPIERANIE ŠPINAVOSTÍ

Predseda NR SR a hnutia SME RODINA Boris Kollár nemieni odstú- piť z funkcie. Reagoval tak na výzvu viacerých politických strán, aby sa

vzdal stoličky predsedu parlamentu. Dôvodom výzvy je priznanie, že pred dvanástimi rokmi dal niekoľko faciek vtedajšej partnerke, ktorá mala ohroziť ich dieťa. Kollár tvrdí, že neobhajuje násilie na ženách, ale zastáva sa práv detí. Opakuje, že sa zachová rovnako, pokiaľ bude chcieť ktokoľvek ublížiť jeho dieťaťu.

■ VÝZVY NA ABDIKÁCIU

Na odstúpenie Kollára vyzvali Demo- kratii aj SNS. Podľa Hlasu-SD by mal zvážiť, či jeho zotrvanie vo funkcii nepo- škodzuje meno NR SR. Smer – SD pova- žuje priznanie Kollára ako druhého naj- vyššieho ústavného činiteľa k fyzickému násiliu na žene za dostatočný dôvod na to, aby odišiel z funkcie predsedu NR SR. Strana nebude iniciovať podanie návrhu na Kollárovo odvolanie. Kollár deklaroval, že určite nebude odstupovať pre svoje rozhodnutie pred dvanástimi rokmi. „Kto- koľvek siahne rukou na moje dieťa alebo bude chcieť poškodiť zdravie, alebo život

môjho dieťaťa, zachovám sa rovnako. Za toto sa nebudem ani ospravedlňovať, ani nebudem odstupovať,“ povedal. Smer – SD tvrdí, že Kollárov odchod by bol najlepšie riešenie pre neho, hnutie SME RODINA, ale aj „pre zachovanie posled- ných zostatkov rešpektu k NR SR“. Hlas – SD pripomenul, že v minulosti odstupo- vali čelní predstavitelia parlamentu aj pre menšie kauzy.

■ DEŠTRUKCIA ŠTÁTNOSTI

Návrhy zákonov, ktoré prešli do druhého čítania na aktuálnej júnovej schôdzi, sa majú prerokovať v ďalšom procese ešte na tejto schôdzi. Stan- dardne sa o takýchto návrhoch rokuje až na ďalšej riadnej schôdzi a dodržiava sa lehota tridsiatich dní. Parlament tak prechádza do režimu zrýchleného legisla- tívneho konania bez toho, aby sa na tom v zmysle zákonov a rokovacieho poriadku dohodol. Posledných vyše dvadsaťpäť rokov, odkedy platí zákon o rokovacom poriadku parlamentu, sa dodržiavali pravidlá legislatívneho procesu. Pokiaľ zákon prešiel do druhého čítania, ďalšie rokovanie o ňom bolo na ďalšej schôdzi, štandardne o mesiac. Rokovací poriadok NR SR hovorí, že ak návrh prejde do druhého čítania, parlament určí aj lehotu na jeho prerokovanie vo výboroch, kto- rým bol pridelený. Táto lehota nesmie byť kratšia ako tridsať dní odo dňa pridelenia, hovorí zákon. K návrhu, ktorý prešiel do druhého čítania, má zaujať vláda stano- visko do tridsiatich dní.

■ ÚČTOVANIE „SO ŽILINKOM“

Na dôvazok sa, aj keď k inej téme, vyjadril aj Ústavný súd Slovenskej republiky. Potvrdil, že paragraf 363 má svoje opodstatnenie v slovenskom ústavnom poriadku. Rozhodnutie ÚS zároveň tak potvrdilo, že boj proti parag- rafu sa stal prázdnu mantru vládnych strán, ktoré sľubovali pred voľbami spra- vodlivosť a boj proti korupcii.

V deň uzávierky tohto vydania SNN prišla informácia, že „Národná kriminálna agentúra zasahuje od štvrtkového rána v priestoroch Minis- terstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR i v Pôdohospodárskej pla- tobnéj agentúre. Medzi zadržanými by mal byť generálny riaditeľ PPA Jozef K. Informovalo sa aj o zadržaní generál- nej tajomníčky služobného úradu MPRV SR Zuzany N. Po výsluchu ich prepustili.

AKTUÁLNE

„Občianska iniciatíva národ- ných síl Za slovenské slobodné a zvrchované Slovensko“ 20. júna 2023 v Bratislave verejne vyzvala všetkých Slovákov, aby pred bli- žiacimi sa parlamentnými voľbami spojili všetky národno-kresťanské politické subjekty.

Ide o všetko...

Pod túto výzvu sa podpísali Anton Hykisch – spisovateľ a diplo- mať, prof. PhDr. Rastislav Tóth, CSc. – politológ a pedagóg, PhDr. Viktor Timura, CSc. – kulturológ, JUDr. Anton Blaha, CSc. – právnik advo- kát, prof. Ing. Jozef Zajac, DrSc. – technik pedagóg, akad. mal. Ondrej Zimka – výtvarník, prof. MUDr. Šte- fan Hrušovský, CSc. Dr. SVS. – lekár a pedagóg, prof. Ing. Peter Stanek, CSc. – ekonóm a pedagóg, Július Handžárík – publicista, akad. mal. Viliam Hornáček – národný aktivista a ďalší.

Vo Výzve všetkým Slovákom podpísaní na úvod pripomenuli, že pred tridsiatimi rokmi sa aktívne podieľali na záverečnej etape zápasu Slovákov za rovnoprávnosť, ktorý vyvrcholil obnovením slovenskej štát- nosti 1. januára 1993. „Konštatujeme, že táto kľúčová politická hodnota ako podstata a nevyhnutná podmienka našej národnej slobody, rovnopráv- nosti a zvrchovaného rozhodovania o sebe – je v kritickom existenčnom ohrození!“ Sú preto presvedčení, že na zmenu k lepšiemu je nevyhnutne potrebné stretnutie predstaviteľov národných síl s cieľom dohodnúť sa na vzájomnej predvolebnej aj povo- lebnéj spolupráci pri záchrane slo- venskej štátnosti.

„Jediným legálnym demokratic- kým inštitútom na zastavenie krízy a návrat k normálnemu fungovaniu nášho štátu na prospech jeho obča- nov sú nastávajúce voľby do NR SR.“ Zastávajú tak názor, že v nasle- dujúcich voľbách 2023 pôjde o všetko podstatné a hodnotné, čo slovenský národ v dejinách svojou tvorivou prácou dosiahol.

(min)

VŠIMLI SME SI

Som celkom rád, že sa aj v tomto vydaní Slovenských národných novín pozitívne spomenul niekdajší socialistický minister zahraničných vecí Bohuslav Chřítoupek. Nie preto, že sme sa osobne dobre poznali, ale že kolega Peter Valo, ktorý nerozdáva poklony na počkanie, a už vôbec nie niekdajším potentátom, uznal, že Chřítoupek mal nemalú zásluhu na vzniku Slovenskej cirkevnej provincie. Ten najvyšší v nomenklatúre, keď už bolo všetko vyrokované a dohodnuté, len súhlasne prikývol a parafoval...

Zanedbaní svätci

Preto by som Husákové zásluhy na tomto cirkevnom a štátoťvornom akte nezve- ličoval. Pripomeňme si, že slávnostné vyhlá- senie Slovenskej cirkevnej provincie sa uskutočnilo pred štyridsiatimi piatimi rokmi 6. júla 1978 v Chráme sv. Jána Krstiteľa v Trnave. Ako zdôrazňuje nitriansky diecézny biskup prof. Viliam Judák, „Svätá stolica tak uznala suvere- nitu Slovenska ešte pred vznikom samostatného štátu“. V tom je obrovský význam tejto historickej udalosti, keďže obsadením všetkých diecéznych stolcov biskupmi po roku 1989 sa vlastne uznali a natrvalo potvrdili aj hranice budúcej samostatnej Slovenskej republiky...

Keď sa blížilo 25. výročie tohto dejinného medzníka, túlal som sa s akademickým maliarom Karolom Felixom a rytcom poštových známok Františkom Horniakom okolo najstarších nitrianskych románskych kostolíkov v Dražovciach a Párovciach, aj okolo rozvalín niekdajšieho benediktínskeho kláštora sv. Hypolita. Kým umelci hľadali motívy na budúcu poštovú známku, historik Jozef Gál, vtedajší predseda medziná- rodnej filatelistickej výstavy Nitrafilu, ma medzitým zaviezol kamsi južne od Nitry na akúsi nenápadnú hradskú medzi Brančom a Štefanovičovou, kde uprostred poľnej zelene a súkromných záhradiek som zostal stáť užasnúť pred ohromujúcim súsoším „vychodňarského sochára“ Fraňa Gibalu (1912 – 1987) z Kraisnej Polany, o ktorom som si dovtedy myslel, že všetko podstatné zo svojej tvorby má v rodných končinách. A tu zrazu monument! Pamätník sv. Cyrílovi a Metodovi z roka 1943 s nápisom: „A prišli sme do vašej slovenskej vlasti, aby sme vám vo vašej sladkej materinskej reči hlásali slovo Božie.“ V roku 1963 sa súsošie, kde vraj „svätí bratia oddychovali po namáhavej ceste k Slovanom“, stalo národnou kultúrnou pamiatkou. Škoda len, že to na ňom pre celkovú zanedbanosť vôbec nevidieť...

Text a foto: Emil SEMANCO

V Košiciach si môžete vyraziť kópiu mince zo zlatého pokladu Nepoctivý nálezca mienil dukátiky speňažiť

Nemusíte byť zberateľom mincí, aby vás očaril Košický zlatý poklad. Je umiestnený v miestnosti chránenej trezorom v expozícii účelovej zrekonštruovanej historickej budovy Východoslovenského múzea na Námestí maratónu mieru v Košiciach.

Tento ohromujúci poklad obja- vili 24. augusta 1935 pri stavebných prácach v budove na Hlavnej ulici. Tvorí ho 2 920 zlatých mincí, duká- tov a dvojdukátov, tri zlaté medaily a renesančná zlatá reťaz s dĺžkou 2,14 metra. Poklad s hmotnosťou jedenásť a pol kilogramu uložili do schránky z tepaného medeného plechu s rytými zvieracími motívmi niekedy po roku 1679 a ukryli ho v budove, v ktorej v tom čase síd- lila Spišská komora – zrejme na ochranu pred Imrichom Tökölym, ktorý v roku 1682 počas protihabs- burských povstaní obsadil Košice. Sprievodca Patrik Fečo pridal his- torku o tom, ako nálezca pokladu si nechal niekoľko mincí pre seba, ktoré chcel predať. Lenže chýr o objave zlatého pokladu sa rýchlo dostal na verejnosť, z nelegálneho predaja nič nebolo, ba nepoctivec prišiel aj o tretinu z hodnoty pokladu, ktoré by v zmysle vtedajších záko- nov dostal od štátu ako nálezné.

Áké sú mince v poklade? Naj- početnejšiu skupinu tvoria uhor- ské mince (1 187 kusov) a mince z nizozemských provincií. Medzi vzácne numizmatické pamiatky patria tri medaily z kremnickej min-

ČO INÍ NEPÍŠU

V expozícii múzea si môžete tiež vyraziť mincu so vzorom jednej z troch mincí, ktorá v poklade po- chádza z košickej mincovne.

covne. Medzi nimi vyniká jazdecká medaila kráľa Ferdinanda I. z roka 1541, ktorej autorom bol kremnický medailér Krištof Fuessel; v zla- tom variante je jediná na svete!

O tom, že Košický zlatý poklad je umiestnený vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach, nebolo známe od začiatku. V rokoch 1935 – 1940 bol zlatý poklad uložený v bratislav- skom Slovenskom vlastivednom múzeu, aby v rokoch 1940 až 1947 bol prevezený do Ústrednej štátnej pokladnice a neskôr do Národného múzea v Prahe. Hoci poklad usilovne hľadali nacisti, na jednom zo zámkov neďaleko Prahy ho nenašli. V roku 1953 sa uskutočnila prvá výstava Košic- kého zlatého pokladu v Prahe. Časť pokladu vystavili prvýkrát v rámci Medzinárodného týždňa múzeí v roku 1956 v Košiciach. V roku 1967 sa uskutočnila spo- ločná výstava pokladu a diela levoč- ského zlatníka Jána Szillassyho. Od roka 1970 je poklad sprístupnený verejnosti v stálej expozícii Východ- doslovenského múzea v Košiciach. Nuž a medzitým ho mohli vidieť v maďarskom Újfehértó, v Sloven- skom národnom múzeu na Brati- slavskom hrade, v Národnom múzeu v Budapešti, na Kráľovskom hrade Wawel v Krakove a v Ostravskom múzeu...

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

NÁZORY

Hegera hodili cez palubu

Roman MICHELKO

Ak by sme v našej politike hľadali prototyp politického sklamania, tak Eduard Heger je jasným favoritom. Nie- kto, kto sa len zhodou nepredstaviteľ- ných náhod ocitol na mieste premiéra, každým momentom svojho pôsobenia dokazoval, že tam nepatrí. Nikdy nedis- ponoval potrebnou autoritou, vodcov- stvom, o politickej vízii uňho nikto nikdy ani len nechyroval. Paradoxne, počas celého svojho politického pôsobenia sa priam programovo vyhýbal líderským pozíciám. Odmietol stať sa lídrom Kres- ťanskej únie, takže to nakoniec padlo na Annu Záborskú. Niežeby to bola nejaká výhra, ale aj táto ostrieľaná politička vtedy prejavila aspoň akú- takú guráž. Pričom Heger pred touto úlohou rýchlo zdupkal a radšej sa poslušne zaradil do zákrytu Matovičo- vých pochlebovačov, než by prejavil čo len náznak osobnosti.

Táto taktika u neho však čias- točne vychádzala. Svoju servilnosť

kapitalizoval najskôr na poste minis- tra financií, neskôr dokonca na poste premiéra. Je síce jasné, že Igor Mato- vič si vybral figúrku, ktorá nemala ani náznak vlastného názoru a stala sa poslušným vykonávateľom všet- kých jeho bláznivých nápadov. Ľudia z Hegerovho okolia pochopili, že robiť submisívnu „podržaťku“ Matovičovi je cesta do pekla. Poslednou kvapkou, ktorá viedla k deleniu klubu OĽaNO a odchodu liberálnej úderky, nastala v čase, keď Igor Matovič vytrhol svoju demisiu z rúk úradníka prezidentky v Prezidentskom paláci, čo rezultovalo do definitívneho pádu vlády. Následné kroky, ktoré potom Heger pod vplyvom svojho okolia skúšal, by sa dali nazvať neprestajným retazením omylov a chýb. Jeho pokus o sedemdesiatšesť vládnych poslancov sa skončil prehrou. Navyše si svojou nebotyčnou drzosťou pokazil vzťahy s prezidentkou. Všetko, o čo sa snažil, vrátane Plánu obnovy

a odolnosti, sa skončilo fiaskom. Napriek tomu ho jeho okolie, osobitne minister obrany Jaroslav Naď a posla- nec Juraj Šeliga, tlačili k tomu, aby využil pozíciu premiéra a takmer neob- medzený mediálny priestor a pokúsil sa dostať Demokratov, ktorí vznikli

KOMENTÁR

anexiou strany Spolu do parlamentu. Je fakt, že prvý prieskum sa začí- nal preferenciami okolo piatich per- cent, všetky nasledujúce však padali dokonca pod hranicu troch percent. No a tak ľudom z pozadia neostávalo nič iné, len útrpne čakať, kým bárka s menom Demokrati narazí 30. sep- tembra na útes, ktorý ju dokonale pochová, alebo sa pokúsia hľadať iné, možno netrúfajúce riešenie.

No a keďže personálne zlože- nie Demokratov je priam esenciou nevýraznosti, ľudia z pozadia tohto

subjektu si najali špičkových a veľmi drahých profesionálov od politic- kého mága Michala Repu, ktorý stál za víťaznými kampaňami prezidentky Zuzany Čaputovej aj bratislavského primátora Matúša Valla. Robil nedávnú kampaň českému prezidentovi Petrovi Pavlovi. V minulosti pracoval pre izra- elskú agentúru Shaviv Strategy and Campaigns Ltd, ktorej šéf Aron Shaviv sa neslávne preslávil plánovaním pre- vratu v Čiernej Hore.

Takémuto profilovi bolo hneď jasné, že s takým zúfalým materiá- lom, ako je Heger, sa nič poriadne urobiť nedá. Preto prichádza zatiaľ len v prvom kroku výmena na poste lídra. Má sa ňou stať exoposlankyňa zo strany ZA ĽUDÍ Andrea Letanov- ská. Už aj tento výber hovorí, v akom personálnom zúfalstve Demokrati sú, keďže Letanovská je takmer neznáma poslankyňa, ktorá bola náhradníčkou za štátneho tajomníka Vladimíra Ledeckého. Na rozdiel od servilných a podvolených nevoľníkov Matoviča, akými boli Jaroslav Naď, Juraj Šeliga, Ján Budaj a mnohí ďalší, Letanovská sa aspoň občas kriticky vymedzila voči koncentro- vanému diletantizmu vtedajšieho ministra zdravotníctva Mareka Kraj- čiho, ale to je tak všetko, čo o nej môžeme povedať.

Nikto pričetný tak nemôže oča- kávať, že samotná Letanovská bez- nádejných tragédov zo strany Demo- kratii spasí. Jej inštalácia môže byť len prvým polkrokom k spojeniu či fúzii s projektom Modrí, Most – Híd, teda Dzurindu a nepriamo aj Bugára, ktorý síce kandidovať nebude, ale pro- jekt podporí. Aritmeticky by to možno aj dávalo zmysel, ale je tu ešte veľa ale. Dosiaľ bol Dzurinda neviditeľný a nepočuteľný, lebo naozaj nepred- stavoval nijakú hrozbu. Média sa tomuto skrachovanému vyslúžilcovi nevenovali, lebo to bola len smiešna postavička na okraji politického spek- tra. Spojením približne troch percent Demokratov a približne dvoch percent projektu Dzurindu a Bugára vzniká šanca na päťpercentný výsledok. Bude to skutočne znamenať, že sa ocitne v žiari reflektorov. A to naozaj nemusí dobre dopadnúť. Politik z kauzy Gorila sa spojí s usvedčeným eštebakom Budajom na jednej kandidátke.

Ža normálnych okolností by to malo znamenať obrovský mediálny záujem s jasným výsledkom. Slo- venské korporátne a verejnoprávne médiá však kašľú na verejný záujem a ich cieľ je úplne opačný. Zakryvať fatálne pochybenia skompromitovanej koalície a maximálna a aktivistická škandalizácia opozície.

Cenzúra postupuje bez zábran

Ivan BROŽÍK

Buď ide o absolútne bezcharak- ternú iniciatívu, alebo o prejav „men- tálnnej kapacity“ jedinca a všetkých, kto takto predloženú legislatívnu iniciatívu jedinca z neobyčajne „Oby- čajných“ nechali prejsť schvaľovacím procesom v Národnej rade Slovenskej republiky. Skôr sa to však javí ako rafinovanosť, a to je iba eufemizmus pre známejši a výpovednejší sloven- ský výraz.

Podme si ten sled poslaneckej „drzosti“ či ignorancie logiky prebrať. Prvou zákonodarnou aroganciou sú takzvané „prilepky“ – naozaj iba ťažko možno pochopiť, ako sa v zákone o ochrane spotrebiteľa zjaví zrazu akýsi stranický úzko účelový prílepok k ochrane osobnosti. Ochrana ako ochrana? Je úplne jedno aká, pred čím a koho? Platí to aj pre tú sexu- álnu a možno ju vsunúť do zákona o ochrane spotrebiteľa? Iste,

absurdné otázky, ale, zdá sa, že pre náš parlament a v ňom právo valcujúce strany o až takú absurdnosť nejde. Podme však od abstraktu k meritu. Poslanec Národnej rady SR Milan Vetrák z Matovičovho OĽaNO doslova „prilepil“ k vládnemu návrhu o ochrane

POZNÁMKA

spotrebiteľa zmeny týkajúce sa sporov o ochrane osobnosti i novelu zákona, podľa ktorej by novinári zodpovedali aj za citáty iných osôb. Novela zákona prešla parlamentom a smeruje na podpis do prezidentského paláca. Je pravda, že mnohé výroky niektorých jedincov, najmä jeho stranického šéfa, by sa naozaj nemali citovať – v rámci zachovania pohodového duševného rozpoloženia či aj pre – napríklad – ochranu mravného vývoja mladist- vých. Podlosť – neváhajme použiť ten

výraz – takejto poslaneckej iniciatívy však spočíva v inom. Nieкто sa postaví za poslanecký „kecpult“ v rokova- cej sále NR SR, šíri odtiaľ nadávky, opizlosti, účelové klamstvá a často aj nenávisť najrôznejšieho druhu a je to v poriadku. Lebo on, veľký ctený pán poslanec, smie. Má v poslaneckej sále výrokovú imunitu. S celým tým svojím verbálnym a často i mentálnym hnojom sa tam môže vyprázdňovať doneko- nečna. Ale mimo sály, v ktorej mu za to okrem facky – blahej pamäti – nič nehrozí. Verejnosť už nesmie byť infor- movaná o tom, čo kto povie, lebo by médium za uverejnenie citátu nieslo trestnoprávnu zodpovednosť. Nie je to tak a naozaj nielen trochu zvrátené? Vyzerá to ako nie práve najčistejší politický kalkul „veľkého manipulá- torského stratéga“, prednesený neja- kým „vždy poruke“ poslancom. Ak sa politici obávajú, že médiá ich budú

citovať a nebude im to robiť dobré meno, najjednoduchšie od nich by bolo nedrísť, nenadávať, neklamať, nepodvádzať. A nie zakazovať médiám publikovať to, čo raz už natárali. Ide iba o vyšší „level“ cenzúry, na ktorom po takzvaných hoaxoch a takzvaných dezinformáciách politici zakazujú uverejňovať aj to, čo sami povedali. (A opäť tu máme v súvislosti so slovom povedali jeden okatý eufemizmus.)

Ad absurdum – zaslúžili by si za to od médií, aby až do volieb nevyšiel na verejnosť ich jediný citát, v ktorom nám zas sľubujú hory-doly a raj hneď hodinu po voľbách, ak, samozrejme, sa po nich moci zmocnia zas iba oni. Obrana proti takejto cenzúre – vraj – nesmieť publikovať „citácie politikov“ s rizikom trestnoprávnej dohry pre médiá je z pohľadu médií náramne jednoduchá. Ignorovať ich úplne. Veď nie je najvyšší čas zaoberať sa potra- vinami, bývaním, ľudskosťou, príro- dou... Ak niekto nezvolá mimoriadnu schôdzu parlamentu. Jeho predseda Kollár zvažuje, že veď ak by ten zákon prezidentka vrátila, možno ho prelomiť aj na tej slávnostnej schôdzi. A to by bola už absurdita na tretiu. To by bola najvýpovednejšia bodka za celým volebným obdobím. Ba možno až výkričník.

AKO BOLO, ČO BOLO

Spisovateľka Marika Stu- deničová je autorka kníh o Vilme Jamnickej, Vladovi Dur- dikovi, Janovi Lehocom, Jožovi Golonkovi, Mariánovi Rajnochovi a Jozefovi Uhríkovi. Teraz píše o jednej z najvýraznejších herec- kých osobností zlatej generácie činohry Slovenského národného divadla Gustávovi Valachovi. Tento charizmatik, národne cítiaci umelec mi bol veľmi blízky. Zverejnil som to v eseji v knižke Nezostalo po nich ticho. Pripravil som s ním scenár na televízny medailón, ktorý sa, žiaľ, pre úmrtie jeho dcéry nerealizoval. Chvalabohu, zachovala sa tex- tová časť, ktorú načítal v Sloven- skom rozhlas. Posedávali sme v kaviarni Luxor v skvelej spoloč- nosti dramaturga Laca Obucha, prekladateľov Blahoslava Hečka, Jána Sedláka, režisérov Miloša Pietora či Paľa Haspru. Stretnu- tia s pamätníkmi boli pre mňa vysokou školou. Keď som Vala- cha stretol v rozhlas, vyčítal mi: „Čo si sa neprišiel porozprávať?“ Porozprávanie znamenalo pose-

denie v jeho domčeku pri víne. Pri jednom z nich vyslovil myšlienku: „Boli sme chudobní. Ľud Boží bol bohatý. Teraz rozbujnela sa hierarchia tak, že má problémy sama so sebou, ale schudobnel Boží ľud.“ Platné dodnes...

Tajný kardinál či vizionár?

Peter VALO

Gustáv Valach bol stálym rebelom. Vzbúril sa vždy, keď zacítil, že niekto vyhráva na protinárodné a protikresťanské struny. Pred politickým prevra- tom v novembri 1989 ho sledo- vali eštebáci a po ňom bol trňom v oku protislovenským kádéhá- kom, liberálom, ako aj falošným demokratom. Raz mi porozprá- val, ako si ho zavolať na koberec minister kultúry Miroslav Válek. Rozhovor začal otázkou: „Vy ste boli na Velehrade?“ Herec odve- til: „V živote nie.“ – „Tak máme

zlý materiál,“ zahundral minister a otrčil hercovi jeho fotografiu s mitrou na hlave. „Tak som nedaj- bože biskup?“ odvetil preka- pený, na čo minister pokračoval: „Stretávate sa s Korcom?“ Odpo- ved' znela: „Sporadicky.“ – „Tak

Minister Válek sa netváril ako inkvizítor. Stretnutia s ním bývali viac-menej informatívne; napo- kon minister kultúry bol spolu s generálnym tajomníkom ÚV KSČ Husákom a ministrom zahranič- ných vecí Bohuslavom Chňoup-

kom v partii, ktorá sa pričínala o vznik slovenskej samostatnej cirkevnej provincie, do ktorého cez prvého námestníka ministra Mateja Andráša zapojila sloven- ský katolícky disent s Gustávom Valachom.

Medzi spomienkami mám Valachove jasnozrivé vyjadre- nie: „Omyl, páni, som národo- vec, človek, ktorý vyznáva svoj národ, ale nie som nacionalista alebo fašista. Nikdy som nepove- dal, že národ, čo žije vedľa mňa, neexistuje. Ja si musím vážiť

svojho suseda, keď chcem, aby si on vážil mňa. Ovšem suse- dia sa môžu navzájom vážiť len vtedy, keď ideológia nepreváži nad vzťahom. Ideológia neznáša pohyb. Žili sme v srdci Európy. Náš sused, nebol to nik menší ako Východofranská ríša, neznie- sol, že by tu malo vzniknúť niečo iné, ako si predstavuje on, že by to mohol urobiť ináč a lepšie, ako to dokázal on. Že by tu mohla v duchovnej oblasti vzniknúť veľká ríša. Hneď ako sa niečo pohlo, už začali pracovať intrigy, pôso- bili tlaky. Hneď sa hľadal a našiel niekto, kto by sa dal podplatiť – či už peniazmi, alebo slávou. Ak to nešlo, nasledovala séria vojen. Zaujímavé však, intrigy, tlaky a korumpovanie pociťujeme aj dnes, keď sa opäť niečo pohlo a ideológia naozaj neznáša pohyb.”

Ako vidíme, jeho predpoveď z konca 20. storočia platí dnes stonásobne. Žeby bol „tajný kar- dinál“ aj prorok? Úprimne vitam, že Marika Studeničová o tomto skvelom človeku píše knižku. Rád jej poskytnem svoje osobné zážitky s pánom hercom Gustá- vom Valachom.

SEBAOBRAHA

Začal sa čas dovolení, a tie naozaj aj niečo stoja. Platíme cestovkám, cáľujeme za cestné mýto, za hotely, penzióny, platíme na plážach, v reštauráciách. Ideálny čas pre podvodníkov s chuťou na naše peniaze...

Začnime tam, kde sa ešte eurom neplatí. Máte prehľad o tom, ktoré bankovky a mince sú platné v Českej republike, v Poľsku či v Maďarsku? A to už ani nepíšeme o krajinách Balkánu. Takže, prvé riziko, ktorému ste vystavení, sú pokútne po-

Strážte si peniaze

uličné zmenárne alebo iba ponuka výmeny našich eur za miestnu menu len tak z ruky do ruky. Toto nikdy nerobte, vždy navštívte aspoň ako-tak dôveryhodne pôsobiacu bankovú inštitúciu alebo, ak sa hneď nedá platiť vašou bankovou kartou, s jej pomocou si vyberajte miestnu menu z bankomatu. Tu však nezabúdajte na to, že konverzné poplatky bývajú vysoké. Veľmi rizikové je pristúpiť na ponuku, aby ste zaplatili eurami, veď vám vydajú v domácej mene. Ani ak by ste mali pri sebe kalkulačku, nestihnete ju použiť, tak rýchlo sa zvyčajne tieto transakcie udejú – samozrejme, veľmi často vo váš neprospech. Ak platíte eurom v hotovosti v krajine, kde platí národná mena, potom si žiadajte aj výdavok naspäť v eurách.

Ak používate bankomat, najlepšie je použiť bankomat, ktorý je súčasťou nejakej bankovej budovy. Známe sú totiž aj podvody uskutočnené vo fiktívnych bankomatoch, zväčša na periférii turistických stredísk, kam je dobré chodiť nakupovať pre výrazne nižšie ceny v obchodoch ako priamo pri plážach.

Samostatnou kapitolou je, ak sa dostanete do kontaktu s podvodníkom, ktorý vám ponúka na predaj falzifikáty meny. Vtedy máte problém s podielom trestnoprávnej zodpovednosti za falšovanie peňazí aj vy, ak na ich nepravosť príde až niekto vo chvíli, keď nimi platíte. Lenže, objavili sa už aj takí podvodníci, ktorí vám povedia rovno, že vám ponúkajú na predaj falzifikáty, ale také, ktoré neodhalí nijaký bezpečnostný systém, a že všetky ich kontrolné prvky sú v poriadku. A skutočne – pri platení v automatoch, napríklad na parkoviskách či kúpaliskách, vám takýto automat napríklad vezme desať falošných bankoviek, až kým jednu odmietne ako falošnú. O takom prípade aktuálne varuje srbský web so spravodajskými informáciami – informer.rs. Na sociálnej sieti TikTok sa podľa tohto zdroja objavil účet, ktorý sa zaoberá podvodom s predajom falošných peňazí, o ktorých sa tvrdí, že prešli všetkými testami pravosti. Peniaze, ktoré jeho majiteľ predáva, sú dináre a eura, ktoré údajne prejdú všetkými testami, akceptujú ich v zmenárňach, na priehradkách a v bankomatoch. Ak zaplatíte 12 000 dinárov, dostanete 100 000 dinárov, ale falošných, a za 32 000 môžete dostať falošné peniaze vo výške aj 300 000 dinárov. Podobná „tarifa“ platí aj pre eura, takže za 480 eur dostanete 2 000 falošných eur, pričom za o niečo menej môžete získať od 500 do 1 500 eur. Ak však takto nakúpené peniaze použijete, páchate, okrem toho, že ste sa nechali okradnúť, trestný čin!

Ján ČERNÝ

Emília FISTEROVÁ nadviazala na tradíciu sklárskeho remeselného fortieľa

V skle je zrkadlenie aj tečúca rieka

Zhovárala sa Eva SISKOVÁ – Foto: archív

Na Slovensku vznikali prvé sklárske manufaktúry už v 14. storočí, ale história výroby skla siaha do tisícročí pred našim letopočtom. Stále obdivujeme prvé staroegyptské sklené šperky alebo amulety. Z Alexandrie sa sklárske remeslo rozšírilo do Sýrie a Palestíny. Sklo v antike produkovali Rimania; mali záľubu v ozdobovaní skla vkladáním zlatých fólií do dvojitého dna. Arabi výrobu skla povýšili na významný obchodný artikel. Stredovek udivuje umením okenných vitráží. Benátky preslávili nové technológie, krištáľ, mliečne sklo, výroba zrkadiel. O výrobe slovenského skla sme sa porozprávali s Emíliou FISTEROVOU, známou brúsičkou skla.

Majiteľka slovenskej sklárskej firmy Emília FISTEROVÁ nadväzuje na fortieľnu profesiu z minulosti.

Aj na našom území má toto remeslo dlhovekú remeselnú tradíciu, na ktorú ste sa rozhodli nadviazať...

Na území Slovenska má sklárka výroba stáročnú tradíciu. Prvá sklárska huta v Sklených Tepliciach vznikla už v roku 1350, ďalšie známe boli v Utekáči, Zlatne, Katarínskej Hute, Málinci, Lednických Rovniach, Nemšovej, Novej Bani, Poltári... Mnohé opäť odišli do minulosti. Bola som brúsička v už bývalej firme Podtatran v Poprade. S kolegami sme sa rozhodli v roku 1998 obnoviť túto fortieľnu profesiu, od roka 2015 som sa v podnikaní osamostatnila a dnes firmu Fister Crystal s päťnástimi zamestnancami vedie syn Erik...

Čo vás na sklárskej výrobe najviac fascinuje?

Objavíte v ňom všetko – od zrkadlenia až po tečúcu riekku. V skle je radosť, úsmev, ktorý dokáže vyčarovať a vyvolať na tvárach ľudí. Sklo má v sebe dušu, zvlášť keď slnečné lúče sa dotknú brúsených častí, ktoré zo skla robí niečo výnimočné. Je to ručná práca, preto každý kus je originálne dielo.

O ČOM JE REČ

Práve na Jána rozlúčili sme sa s veľkou osobnosťou Slovenska – s hercom, režisérom, scenáristom a pedagógom Jurajom Sarvašom. Ešte vlni v októbri dohovárať som sa s ním, že príde do Martina, kde sme si pripomínali tridsaťte výročné Kongresu slovenskej inteligencie na Donovaloch, ale napokon z toho nič nebolo. Juraj sa necítil dobre. Pamätný list Zaslúžil sa o Slovenskú republiku poslali sme mu po menovcovi, synovcovi – tiež Jurajovi – do Banskej Bystrice, kde bol majster u dcéry Svetlany; aj sa s vyznamenaním odfotil, veľmi si ho vážil. Čakali sme, že nám opäť zarecituje Mor ho! a či slávnú protivojnovú báseň Jána Smreka, Bacardi...

Nebyť Juraja Sarvaša slovenská literatúra by bola oveľa chudobnejšia. Stovky a stovky recitácií, stále v mojej pamäti rezonujú v jeho podaní štúrovci, okrem Sama Chalupku Ján Boťto, Janko Kráľ, ale najmä milovaný Andrej Sládkovič, veď Juraj Sarvaš sa narodil v Radvani, kde je autor Mariny pochovaný. No Juraj mal veľmi rád aj poéziu Martina Rázusa či Laca Novomeského. A, pravdaže, nesmieme zabudnúť ani na Milana Rúfusa! Kto

Poučíte ma, aký je rozdiel medzi krištáľom a bežne používaným sklom?

Rozdiel medzi sklom a krištáľom je pre niektorých nerozpoznateľný. Iní ho spoznajú hneď na prvý pohľad. Hlavným poznávacím znamením krištáľu je schopnosť „vrhať“ farebné spektrá – krištáľ je oslnivo trblietavý. Sklo je taveninou oxidu kremičitého a hlavnou surovinou na jeho výrobu je sklársky piesok. Pridaním

venským veľvyslancom k nórskej korunnému princovi, anglickej kráľovnej či dokonca aj do Vatikánu...

Aký je váš každodenný pracovný deň?

Je rôznorodý. Sme rodinná firma, navzájom si pomáhame. Každý vie, čo má robiť, vzájomne sa podporujeme, každý z nás je zodpovedný za svoj vklad a výstup. Remeselná práca má rôzne fázy, takže sa

Brúsenie olovnatého skla na krištáľový produkt, zachovávajúci tradíciu sklárskej remeselnosti, ktorou Slovensko vždy vynikalo, vyžaduje nielen sústredenie, ale aj veľa skúseností.

olova sa sklo zmäkčuje, tým ho robí poddajnejším na brúsenie a rytie. Olovo spôsobuje, že sklo láme svetlo – odráža lúče, ktoré prechádzajú sklom do dúhových odleskov. Podľa smernice Európskeho spoločenstva je sklenený tovar s obsahom menej ako štyri percentá oxidu olovnatého definovaný ako sklo. Nad desať percent ide o krištáľ a nad tridsať percent o vysoko olovnatý krištáľ.

Ako vás vníma klientela?

Medzi klientov patria najmä firmy či štátne orgány, ktoré si vo väčších množstvách kupujú rôzne pamätné dary z krištáľu – poháre či jubilejné vázy pre klientov, zamestnancov alebo zahraničné delegácie. Naše výrobky sa dostali vďaka slo-

musíme vzájomne o všetkom informovať. Naša práca je kreatívna, pri ktorej nás vždy niečo nové osloví. Sme otvorení každej návšteve, exkurzii. Teší nás, keď môžeme ukázať naše výrobky, prípadne dáme priestor aj individuálne si vybrúsiť malý svietnik, hviezdicu alebo čosi iné z nášho sortimentu...

Domnievate sa, že tento typ brúseného skla má svoje miesto v dnešnom modernom živote?

Sklo nestarne, vidíte ho v starožitnostiach, v kostoloch, na umeleckých výstavách. Dizajn skla poskytuje aj každodenný zážitok, napríklad pri ponúknutí pohárika sektu alebo pri labužnickej ochutnávke dobrého vína či ovocia z vybrúsenej misy...

by si nepamätal Sarvašove komponované poetické večery pri sviečkach v Bratislave na Stromovej ulici? Bolo ich dovedna vyše stosedemdesiat. To boli neopakovateľné umelecké zážitky. Ako filmový herec sa preslávil hlavnou postavou v Bielikovom filme Štyridsaťštyri. Niet tu miesto na vymenovávanie všetkých filmových postáv, kde Juraj Sarvaš účinkoval. A, samozrejme, Slovenské národné divadlo! S Jura-

Naozaj od Tatier k Dunaju

Peter ŠTRELINGER

jom Sarvašom odchádza nesmrteľná generácia slovenských hercov, kam patrili Viliam Záborský, Karol Machata, Július Pántik, Ctibor Filčík, Ladislav Chudík, František Dibarbora, Vlado Durdík, Michal Dočolomanský, Jozef Adamovič a ďalší... V SND bol vyše tridsaťpäť rokov. Tam i jeho zásluhou bola nezabudnuteľná šatňa číslo 42, kde sa stretávali herci a rok čo rok organizovali svoje výročné posedenia. Juraj neskôr prednášal na Akadémii umenia v Banskej Bystrici. Jeho umelecké slovo znelo doslova od Tatier k Dunaju, na každom podu-

tam vybudovali miestni priaznivci. Aj ako autor nemôžem zabudnúť na program, ktorý Juraj Sarvaš pripravil a venoval Martinovi Kukučínovi. Inšpiroval sa pri ňom mojím životopisným románom Láska a smrť. Veľmi si cením tiež Sarvašovu dvojdielnu spomienkovú knihu Spomienky na kulis, kde píše o svojich pedagógoch na VŠMU – Andrejovi Bagarovi, Mikulášovi Hubovi, Vilme Jamnickej, ale aj o Hane Meličkovej. A napísal i Spomienky kamelota, o tom, ako počas SNP kolportoval povstalecké Nové slovo. Jurajovi bratia sa zúčast-

GLOSA

Každoročne sa v Limbachu stretávajú nadšenci tradície, ktorú zaviedol mecenáš dobrej knihy JUDr. Peter Korec. Rovnako to bolo aj prednedávnom, keď sa v tamojšom evanjelickom kostole v Limbachu konala slávnostná promócia troch kníh, ktorých vydanie sponzoroval práve on.

Limbašské stretnutia

Tak ako pri tejto milej udalosti býva už pravidlom, na stretnutí sa zúčastnili všetci, ktorí patria k stálym autorom i návštevníkom Limbašských stretnutí. Na podujatí sa tento rok uvádzali do života tri knihy. Kniha poviedok Drahomíry Pechovčiakovkej pod názvom Bosý, Zbierka poézie Pavla Stana Splynutie s časom a kniha Petra Korca, ktorá má dve časti: Postrehy o literatúre a osobnostiach Slovenska a Postrehy o požiarnej ochrane a bydliska.

Na promócií kníh sa zúčastnili osobnosti nášho spoločenského a kultúrneho života, bývalí veľvyslanci a známe športové osobnosti: Jozef Golonka, Tomáš Kuťka, Jozef Pekarovič, veľvyslanci Dušan D. Kerný, Jozef Mikloško, bývalý rektor Univerzity Alexandra Dubčeka Juraj Wagner s manželkou a ďalší prispievatelia a priatelia Petra Korca, ktorí sa pravidelne schádzajú na tejto milej udalosti.

Vďaka patrí aj starostovi Limbachu JUDr. Branislavovi Kalmanovi, ktorý sa zúčastnil na tomto kultúrnom podujatí a poskytol účastníkom priestory na obecnom úrade. Tu sa všetci prítomní mohli nerušene porozprávať pri dobrom jedle a pohostení, ktoré JUDr. Peter Korec pravidelne pri promócií kníh sponzoruje. Podujatie spestril melódie v podaní Moniky Stanislavovej.

Kniha je dar a duchovná potrava pre každého, kto je milovníkom krásneho slova. Dobrá kniha je nositeľom veľkej vnútornej sily, ktorá dokáže prebudiť v našom vnútri krásu a darovať čitateľovi radosť z poznania. A toto poslanstvo prinášajú aj knihy, ktoré JUDr. Peter Korec ponúka kultúrnej verejnosti.

Dáša MACHALOVÁ

nili na SNP, brat Ondrej bol známy básnik, priateľ Ivana Terena. Keď začali po roku 1989 vychádzať Slovenské národné noviny, často chodieval k nám do redakcie, občas priniesol aj nejaký príspevok. Zvlášť staršia generácia si pamätá na Nedeľné chvíľky poézie. Práve Juraj Sarvaš patril medzi dominantných recitátorov, ktorí tu propagovali slovenskú literatúru.

Juraj Sarvaš sa narodil práve 14. júla 1931 na deň dobytia Bastily. O pár dni by teda oslávil deväťdesiatdva rokov. Veľkolepý vek. A aj veľkolepý človek. Dobrák od kosti. Impozantná postava a jeho príjemný zamatový, výrazný hlas. Veľmi som si ho vážil. Juraj patril medzi tých umelcov, ktorým bolo Slovensko nadovšetko drahé. Za jeho zásluhy mu bolo udelené od prezidenta Ivana Gašparoviča štátne vyznamenanie Pribinov rad II. triedy.

Miloval rodný kraj nezištne. Posledné roky ho sice sužovala ťažká choroba. Ale i tak sa mu nelenilo chodiť na rôzne podujatia, venované národným veciam. Aj pri Jurajovi Sarvašovi si uvedomujeme, že nám vedno s Jurajom Sarvašom odchádzajú ľudia, ktorí sú nenahraditeľní. Slovenské národné noviny boli srdcu majstra Juraja Sarvaša veľmi blízke. Patrí mu naša vďaka!

Vierozvestcovia svätci Cyril a Metod a ich žiak Gorazd sú nežiaduci Progresívci v jednom šíku proti sochám

Ivan KRAJČOVIČ – Karikatúra: Anton GÁBRIK, autor súsošia

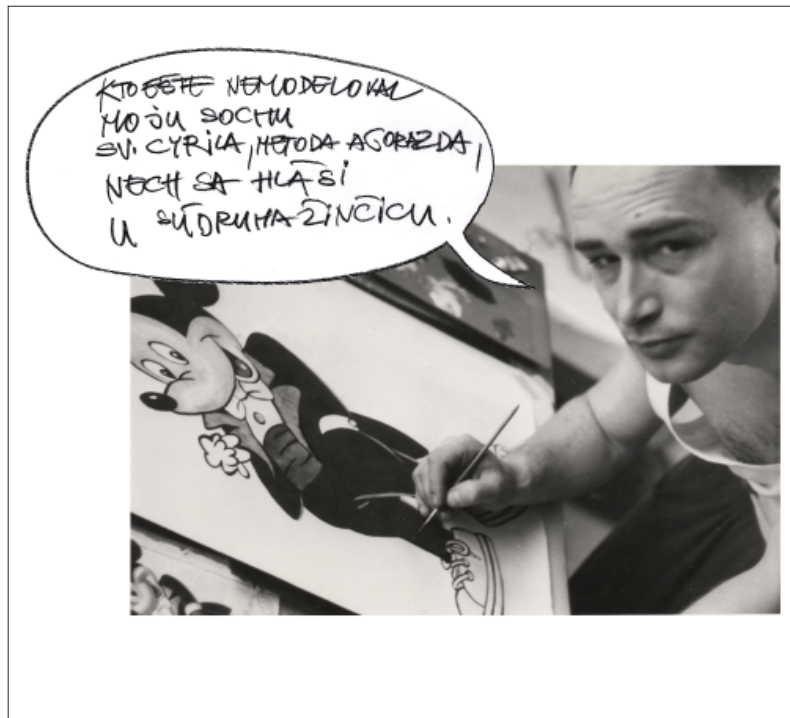
V preambule Ústavy slovenskej republiky sa píše: „My národ slovenský pamätajúci na politické a kultúrne dedičstvo svojich predkov a na stáročné skúsenosti zo zápasov o národné bytie a vlastnú štátnosť, v zmysle cyrilo-metodského duchovného dedičstva...“ V súčasnosti už politici ani tieto slová neuznávajú a zdvíha sa vlna odporu proti sochám vierozvestcov svätých Cyrila a Metoda.

Krátko pred predčasnými voľbami, v polovici septembra 2023, na bratislavskom hrade odhalia súsošie sv. Cyrila, Metoda a ich žiaka Gorazda. Socha v nadživotnej veľkosti bola odliata podľa návrhu akademického sochára Antona Gábrika. Vyhral vo verejnej súťaži Matice slovenskej, ktorá osadenie iniciovala ešte v roku 2012. Okamžite sa proti tomuto počinu zdvihla vlna kritiky. Svätý Gorazd bol oddaným žiakom a zároveň spolutvorcom národného diela solúnskych bratov a vierozvestcov Cyrila a Metoda, pilierov našich národných, kultúrnych a kresťanských dejín. Nasledoval ich, rozvíjal ich učenie. Liturgické spomienky na sv. Gorazda a jeho spoločníkov slávi nielen rímskokatolícka, ale aj gréckokatolícka a pravoslávna cirkev. Básnik Stanislav Veigl o ňom napísal oslavnú báseň. Svedčí to o úcte slovenského ľudu k jeho odkazu. Popierame vari aj myšlienky tohto uznávaného katolíckeho básnika?

■ NEŽIADUCE SOCHY

Socha Svätopluka vzbudila pri svojom inštalovaní na bratislavskom hrade kontroverzie a vtedajší predseda parlamentu Richard Sulík ju dokonca v roku 2010 chcel dať demontovať. Z jej podstavca nakoniec iba odstránili nápis, že bol kráľom starých Slovákov, a prekryli dvojramenný kríž v štíte. To, že porušili autorské práva sochára Jána Kulicha, nikoho netrápilo.

Bývalý predseda Matice slovenskej Marián Tkáč spomína na čas, keď bol jej predsedom, a na peripetie so skulptúrou vierozvestcov: „Pôvodne sa

to malo stať na 1150. výročie príchodu vierozvestcov na naše územie, ktoré sa slávilo 5. júla 2013, takže je to už vyše desať rokov,“ hovorí. „Asi v roku 2012 Matica slovenská vypísala súťaž na ich stvárnenie,“ poznamenáva bývalý predseda ustanovizne. „Vyhral návrh Gábrika. Už vtedy sa zdvihla vlna proti návrhu a miestu osadenia, kritika dokonca aj od takzvaných ‚národovcov‘. Stvárnenie je umelecké. Podstatné je, že všetci traja sú symbolom Slovenska.“

„Solúnski bratia Konštantín-Cyril a Metod priniesli dar zo všetkých darov najcennejši. Lebo aj keď vieme rozprávať a používame slová, mnohé slová, predsa ich hodnota pre ľudské bytie je vtedy konštitutívna, keď ich základom je ‚správna gramatika‘. A nám Cyril a Metod priniesli do staroslovienskej hlaholiky preložené Evanjelium sv. Jána s jeho úžasným Prologom – Slovo bolo u Boha a to Slovo bolo Bohom – jednoznačne upozornili na ‚správnu gramatiku‘.

A oni zašli v tejto blízkosti do najosobnejšej hĺbky – lebo priblížili Božie slovo ľuďom v ich dôvernom vzťahu k Bohu – oni „personalizovali“ Boha tým, že Božie slovo prepísali do vlastného jazyka ľudí. Veď dovtedy sa s Bohom mohlo „rozprávať“ len troma starobylými „biblickými“ jazykmi – hebrejsky, grécky a latinsky. Ale pre dôvody, ktoré predložili Cyril a Metod, pápež Hadrián schválil starosloviencinu už na Vianoce v roku 867 ako štvrtý bohoslužobný jazyk.“

Tieto slová predniesol v jednom z vystúpení na pôde Trnavského samosprávneho kraja pri príležitosti 1150. výročia príchodu na terajšie územie Slovenska emeritný trnavský arcibiskup Róbert Bezák.

■ POLITICKÉ ROZHODNUTIA

Ide o spor, v ktorom sa nikto verejne nechce angažovať. Pozemok na bratislavskom hrade je štátny a je v správe Národnej rady SR. Mesto Bratislava teda nemá zákonnú kompetenciu ovplyvniť umiestnenie ktoréhokoľvek sochárskeho či iného diela. Ide iba o rozhodnutia politikov bez kulturologického vzdelania s vnucovaním svojho pohľadu na to, ako má vyzeráť verejné priestranstvo. Nuž, niekomu prekáža zhmotňovanie slovenskej histórie v sochárskych dielach. Až do tej miery, že dokonca ani jedna slovenská zlievareň sochy nechcela odlievať. Mimochodom, pápež František pred dvoma rokmi dal súsošiu pápežské požehnanie.

„Som presvedčený, že všetko, čo je slovenské, je predmetom automatickej kritiky ľudí, ktorí Slovensko nenávidia,“ uzatvára Marián Tkáč. Sochár Anton Gábrik je žiakom sochára Jána Kulicha a je napríklad autorom cenej sochy pápeža Jána Pavla II. na Univerzitnom námestí v Trnave. Novodobým samozvaným, tentoraz umeleckým inkvizítorom socha prekáža. Odvolávajú sa na nevhodné umelecké stvárnenie. Mnohí svetoví umelci a ich diela boli počas ich života zatracované. Po ich smrti sa stali súčasťou svetového umeleckého dedičstva ľudstva...

ni, počítame všetci. Schválenie týchto riešení bude záležitosť budúceho parlamentu. Podľa doterajších voličských preferencií nemôžeme uvažovať o ústavnej podpore budúcej koalíciej vlády. Vzhľadom na nutnosť prijať dosť zásadné zmeny v spravovaní verejných financií, nie je čo budúcemu kabinetu závidieť.

■ DANE A VÝDAVKY

Jednorazové predsunutie valorizácie dôchodkov od 1. 7. 2023 zvýši deficit verejných financií o 0,2 percenta na 6,2 percenta, čo predstavuje vyše 500 miliónov eur. Je zrejmé, že úradnícka vláda navrhne na oboch stranách štátneho rozpočtu vyššie príjmy a škrtý výdavkov. Z hľadiska voličov bude však veľmi dôležité, aby ich zámery poznali ešte pred predčasnými parlamentnými voľbami a podľa toho sa na predvolebných mítingoch kandidujúcich poslancov na to pýtali. Zatiaľ sa nahlas „šepká“, že príjmy sa budú týkať vyšších daní z majetku a niektorých zdravotníckych potravín aj vyššej sadzby DPH, určite hazardu, a na strane výdavkov sa už nepočíta so zastropovaním cien energií, ktoré v tomto roku zaťažili štátny rozpočet sumou 3,5 miliardy eura, keďže nenútili domácnosti venovať sa ich úsporám a dotáciám pre všetkých, ktoré sa neposkytovali adresne. Rezervy sú v ústavnom zákone o rozpočtovej zodpovednosti v nastavení výdavkových limitov tak, aby úsporné opatrenia sa prijímali v dlhšom časovom období. Najväčším politickým problémom budú zásahy do fungovania štátnej a verejnej správy, do automatizácie ktorej investoval štát miliardové peniaze, napriek tomu sa počet zamestnancov len zvyšoval...

NA OKRAJ

Ekonomika starého kontinentu sa vyrovnáva s negatívnymi následkami kovidu, energetickou, inflačnou a dlhovou krízou a napokon aj rusko-ukrajinským konfliktom. Na ten sa reagovalo desiatkami sankcií, ktorých pôsobenie nemá až taký dosah, ako sa od nich očakávalo. Keď sa k tomu pripočítajú narastajúce náklady na zbrojenie, ktoré majú byť v členských štátoch NATO minimálne dve percentá HDP, ako aj náklady spojené s projektmi zelenej ekonomiky, nečudujme sa, že ekonomika nášho kontinentu sa pomaly, ale iste dostáva do recesie.

Strašiak recesie

Jej hlavným znakom je opakovaný pokles HDP. K hospodárskemu útlmu prispieva aj terajšia menová politika ECB, keď na infláciu reaguje opakovaným zvyšovaním úrokových sadzieb. Tie sú však tiež jedna z príčin začínajúcej recesie.

Ekonomika eurozóny sa podľa výsledkov prvého štvrtroka ocitá v recesii, keďže jej HDP klesol v porovnaní s predchádzajúcim štvrtrokom o desiatinu percenta. K recesii eurozóny najviac prispela jej najväčšia ekonomika, ktorá dokonca klesla až o 0,3 percenta, čo je pre väčšinu odborníkov dosť veľké prevkapanie. Ukazuje sa, že podľa všetkého nemecká ekonomika za vlády kancelárky A. Merkelovej dokázala viac vyťažiť z nadštandardných vzťahov s ruským prezidentom V. Putinom. Týka sa to najmä lacných energetických surovín, ktoré Nemecko dnes nemá a získava ich drahšie. Recesia Nemecka je zlá správa aj pre slovenskú ekonomiku, keďže ide o nášho najväčšieho obchodného partnera.

Ako si počínala za rovnaké sledované obdobie slovenská ekonomika? Za minulý rok klesol deficit verejných financií o 2,5 miliardy eura, naďalej však ostáva nad hranicou 55 percent, čo je najvyššia sankčná hranica pre zostavenie vyrovnaného štátneho rozpočtu na rok 2023, čo však z rôznych dôvodov, ako bolo zastropovanie cien energií pre domácnosti či pätnásťpercentná inflácia, nebolo možné. Za prvý štvrtrok sa HDP zvýšil o jedno percento, čo teda znamená, že sme jeden z mála členských štátov eurozóny, kde hrubý produkt rastie. Pre domácnosti je zlá správa, že už nie sú najväčším „ťahúňom“ rastu ekonomiky, tak ako sme boli zvyknutí po minulé roky. Dôvodom je pokles reálnych miezd, úbytok úspor z predchádzajúceho obdobia či vyššie splátky hypotekárnych úverov, a tak sa šetrí, kde sa len dá, najviac na oblečení a na službách. Za sledované obdobie poklesla domáca spotreba až o tri percentá. Ťahúňom ekonomiky v sledovanom období bol rast čistého exportu, ktorý tvorí rozdiel medzi klesajúcimi dovozmi a nárastom vývozu. Podľa názoru ekonómov sa vraj predpokladá, že v ďalšom období výraznejšie porastú investície, na ktoré sa budú čerpať aj európske zdroje.

Róbert HÖLCZ

Povinnosťou úradníckej vlády je zostaviť vyrovnaný štátny rozpočet

Ocitáme sa v čase rozpočtovej neistoty

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Kovidová pandémia a sprievodné formy finančnej krízy sú príčinou rozvratu verejných financií takmer všade vo svete. S rastúcou zadlženosťou fiškálnych rozpočtov národných vlád sa po týchto degradujúcich stavoch dalo počítať. S čím sa však nepočítalo, je terajšia eufória zvyšovania úrokových sadzieb centrálnymi bankami, čo spôsobuje, že splácanie narastajúcich dlhov je stále drahšie.

Ešte si pamätáme časy, keď niektoré vlády splácali dlhy zápornými úrokovými sadzbami. Či sa súčasné dlhy splácajú vysokou infláciou, radšej nešpekulujme. Ako to s dlhmi naozaj je, môžeme posúdiť aj podľa toho, koľko percent z HDP minieme na splácanie istiny a úrokov z dlhov, ktoré sú dnes niekoľkonásobne vyššie, ako boli pred spomínanou pandé-

SVET FINANCIÍ

miou. Zatiaľ nedochádza k hromadnému nesplácaniu dlhov zo strany domácností. Čo však registrujeme, sú ich klesajúce úspory a finančná rezerva sa im tiež znižuje. Firmy hromadne neprepúšťajú, ba v niektorých sektoroch pracovné sily citeľne chýbajú. Očividne sa však menej investuje do rozširovania výroby a inovácií, čo nie je pre budúcnosť nedobrá správa.

■ OZDRAVNÁ KÚRA

S podobnou situáciou sa stretávame aj doma. Navyše je poznamenaná aj neistota z budúceho vývoja oboch rozpočtových ukazovateľov k HDP, preto sme oprávnené zvedavi, s čím nás prekvapí úradnícka vláda v očakávanej ozdravnej kúre

a redukčnej diéte. Bez nich nebudeme schopní zabezpečiť udržateľnosť našich verejných financií aj v súlade s konvergentnými kritériami stability spoločnej meny euro.

Skôr než sa pozrieme na východiská navrhovaných opatrení od úradníckej vlády treba vedieť, po nevy-slovení dôvery v parlamente bude zo zákona povinná pripraviť vyrov-

naný štátny rozpočet, čo si málokto vie predstaviť. V praxi to znamená nájsť na oboch stranách štátneho rozpočtu niekoľko miliárd eur, čo sa nedá inakšie ako zvyšovaním daní a škrtaním výdavkov už v priebehu budúceho roka, čo by pre väčšinu domácností znamenalo kolaps. S tým, že vláda pripraví variantný zoznam konkrétnych opatre-

Slovenské národné divadlo je náš slovenský herecký divadelný Olymp

Ivan VOJTEK: Teším sa z každého nového dňa

Anna SLÁVIKOVÁ – Foto: archív autora

Sedem rokov strávil v Divadle Andreja Bagara v Nitre, sedem na Novej scéne v Bratislave, štrnásť v slobodnom povolaní. Od roka 2011 pôsobí v Činohre Slovenského národného divadla v Bratislave. Herec IVAN VOJTEK (1962), ktorého jeho známi nevolajú inak ako TULI...

• **K prezývke Tuli ste vraj prišli preto, lebo sa rád túlite. Nebolo to skôr po udelení významnej ceny Literárneho fondu, ktorú ste v roku 2008 dostali za postavu Schöne Tuliho v inscenácii Loď Opereta... Tak ako je to naozaj s novým pomenovaním?**

Odkiaľživa ma volali „pupi“, lebo som mal väčší pupček. Aj keď som športoval, stále som mal kilečka navyše. Prišiel som na prijímačky na Vysokú školu múzických umení a môj neskorší spolužiak Mišo Gučík, ktorého som na prijímacích skúškach videl po prvý raz, mi hovorí: „Jéj, Tuli, ty budeš Tuli.“ Tak to aj zostalo. Neskôr som sa dozvedel, že „tuli“ znamená po cigánsky tučný. A to, že sa rád túlim, je pravda...

• **Uplatňovali ste vrodenný talent už na základnej škole v Dunajskej Strede? Čím sa začali prejavovať sklony k hereckému kumštu?**

Náš rod pochádza z Terchovej, potom sa naši presťahovali do Dunajskej Stredy. Otec to poňal tak, že chráni Slovensko zo severu aj z juhu. Tatko bol uvedomelý budovateľ šťastného zajtrajška, do bodky naplňal päťročnicu. Dal si za úlohu, že každých päť rokov sa mu narodí jedno dieťa. Aj to dodržal. Mal som dvoch bratov a každý sme sa narodili s odstupom piatich rokov. Ja som sa narodil v Dunajskej Strede. Odmalička ma bavil šport, zabídl som do viacerých disciplín. Hrával som volejbal za dorastencov, boli sme tretí na majstrovstvách Slovenska, piati na majstrovstvách Československa stredných škôl. No nech som robil, čo som robil, vždy som mal viac tukových buniek ako mozgových...

Keď som bol štvrták na základnej škole, moja pani učiteľka Marta Šipulová si zmyslela, že nacvičí detské divadelné predstavenie. Volalo sa Smutná princezná. Do projektu zapojila aj mňa. A rovno som hral kráľa, takže po prvýkrát som stál na doskách, ktoré znamenajú svet, ako desaťročný. Hralo sa v dunajskostredskom kine, ktoré slúžilo zároveň ako kultúrny dom. Recitoval som na Hviezdoslavovom Kubíne, povyhrával som okresné kolá, stal som sa trojnásobným laureátom Puškinovho pamätníka. Nad iným povolaním ako herectvo som vlastne ani nerozmýšľal.

• **Prihlásili ste sa na VŠMU a dostali ste sa do ročníka jedného z najvýznamnejších osobností nášho divadelníctva – Karola L. Zachara, končili ste u docenta Juraja Svobodu. Spomínate si na absolventské predstavenie?**

Učili ma takí veľikáni ako už spomínaní dvaja umelci, ale aj Viliam Záborský, Dušan Jamrich, Lacko Chudík, Ferko Kovár. Ani som nedúfal, že raz budem s nimi pod jednou strechou dýchať spoločný vzduch.

Absolventské predstavenia boli dve – jedno pod vedením Juraja Svobodu pod názvom Rozhodnutie, kde som hral veliteľa tanku, druhé bola hra s pesničkami Verná nevera od Jožka Mokoša, ktorý okrem pedagogickej práce viedol dlhé roky aj Bábkové divadlo v Bratislave.

• **Ako študent na VŠMU ste dostali angažmán do Divadla Andreja Bagara v Nitre. Obsadzovali vás do pekných rolí, vyhovovali vášmu naturelu?**

Keď som končil tretí ročník, išli sme z vojenskej katedry s Mišom Gučíkom, Dušanom Szabom a Milošom Chrapom, stretol nás vtedajší ume-

lecký šéf Novej scény Maco Debnár. Poznal ma z rôznych rozprávok, ktoré som hrával, a hovorí mi: „Tuli, daj si žiadosť na Novú scénu, zišiel by si sa nám.“ Lenže asi týždeň predtým mi Bédo – Jožko Bednárík – hovorí: „Pôjdeš do Nitry!“ Bol som vyplašený, tak som ho poslúchol a urobil som dobre. Neľutujem. Bolo to sedem rokov ohromnej školy...

• **Počas tých rokov ste si zahrali viaceré zaujímavé postavy....**

Moja prvá rola v Nitre bola Knieža, režíroval to robil Karol Spišák, scenár napísali Ivan Hudec a Peter Valo, potom prišiel Pribina, tiež slovanská téma, od tých istých autorov. Jednou

V bratislavskom divadle Nová scéna uvádzajú inscenáciu Obchod na korze podľa legendárneho filmu oceneného Oscarom, kde Ivan VOJTEK stvárňuje jednu z hlavných postáv.

z prvých rozprávok bol Modrý vták. Veľa som robil aj s Bedom. V osemdesiatom deviatom som hral Kráľa Ubu, potom v hre Meštiak šľachticom, robil som najmä s režisérom Karolom Spišákom, Jožkom Bednárikom a Martinom Kákošom. Štyri až päť premiér ročne. Bola to najlepšia škola, akú som mohol dostať. Keď vás vezmú „do parády“ Jozef Dóczy, Milan Kišš, Adela Gáborová, nemohlo to dopadnúť zle.

• **Prečo ste z nitrianskeho divadla odišli?**

V 1991 sa stal riaditeľom Novej scény Ľubo Roman. Prišiel raz do Nitry a po predstavení mi hovorí: „Ideš na Novú scénu.“ Nikto sa ma nepýtal. Vždy mi to prikázali. A od septembra som robil na Novej scéne.

• **Na ďalších sedem rokov bola vaším javiskom Nová scéna. Tu ste stvárňovali čerta v muzikáli Na skle maľované. Čerti zvyknú robiť zlo, nebola vám táto úloha proti srsti?**

Naopak, bola to veľmi veselá, huncútska rola a stvárňoval som ju veľmi rád. So Zuzkou Tlučkovou a s Martou Sládečkovou sme šantili na javisku. Vďaka choreografovi a režisérovi Janovi Ďurovčíkovi, samozrejme aj ďalším tvorcom, ako prekladateľovi Ľubovi Feldekovi, to bolo veľmi úspešné predstavenie, diváci nám nadšene tleskali.

• **Tých úloh na Novej scéne bolo dosť. Hrali ste v muzikáloch Vlasý, Jozef a jeho zázračný farebný plášť, Evanjelium o Márii, Štvrtý do partie...**

Z Novej scény som odišiel, lebo aj tam, ako všade, sa priveľmi začala miešať do umenia politika. Pre mňa je divadlo chrám a politika tam nemá patričné miesto. Dal som výpoveď, odišiel z divadla a štrnásť rokov som bol v slobodnom povolaní. Aj počas tých rokov som hral – aj zmluvne na Novej scéne, aj v iných divadlách, povedzme v Štúdiu S.

• **Pod Zobor ste sa po rokoch znova nakrátko vrátili s predstavením Vlastníci. Ako vás tamojšie publikum opäť prijalo?**

Išlo o comeback počas voľnej nohy. Jozef Bednárík ma obsadil do hlavnej úlohy v muzikálovej rozprávke pre dospelých Divotvorný hrniec. Potom som si zahral v muzikáli Modrá ruža, v činohernom predstavení Statky-zmätky, mesačne dvadsať predstavení. Účinkoval som v Adamovi Šangalovi, v inscenácii Kolumbina, ktorú režíroval Emil Horváth. Vďaka Ľubovi Vajdičkovi som hral v Tajovského Statky-zmätkoch. Počas fungovania v slobodnom povolaní som účinkoval v Štúdiu S v predstavení Šiesti

Ivan VOJTEK bravúrne zvláda najmä komediálne roly.

povedať, že je to taký druhý Bednárík. Jeho koncepciu herci prijali a diváci ju tiež ocenili. Mal som česť robiť s ním až na troch inscenáciách. Okrem spomínaného Shakespeara aj hru Bertolda Brechta Malomeštiakova svadba a inscenáciu Petra Pišťanka Rivers of Babylon.

• **Väčšinou vás režiséri obsadzujú do komediálnych rolí – či už je to v Shakespearových Veselých paničkách windsorských (hostinský), v komédii na motívy poviedok Roalda Dahla Apartmán v hoteli Bristol (úloha šéfkuchára), v predstavení Pohreb alebo svadba, Rozbitý džbán, Lakomec, Skrotenie zlej ženy... Viete sa vo veselohrách dostatočne realizovať?**

Nikdy som sa neusiloval zlepšovať autorskú pôvodinu. Nechcem robiť nič navyše. Nejaký ten fórik si sem-tam vymyslím, ale to je skôr pre nás, čo sme na javisku. Divák nesmie spozorovať, že niečo tam nepatrí. Že je v hre čosi navyše, ako autor napísal. Ja rešpektujem texty v scenári aj pokyny režisérov.

Keď Hafino – Leopold Haverl – išiel do nemocnice na výmenu kľbu, vyfasoval som jeho hry, či to bol Kleistov Rozbitý džbán i ďalšie: Skrotenie zlej ženy, no najmä Moliérovho Lakomec, ktoré mi ponúkol režisér Vladimír Strnisko. Úloha Harpagona, myslím si, že bola doteraz moja životná rola. Považujem túto príležitosť za dar z nebies.

• **Z tých vážnejších spomeňme hru amerického autora Arthura Millera Salemské bosorky. Inscenácia je o morálke a jej dilemách pri honbe na čarodějnice. Fanny a Alexander, Nevesta hŕľ, Rivers of Babylon, Madame Bovaryová, ktoré mali možnosť diváci vidieť na doskách SND, tiež nie sú príliš veselé. Ktoré úlohy máte radšej? Dramatické, vážne alebo komediálne?**

V Salemských bosorkách ide o smiech cez slzy. Miller napísal hru v čase Studenej vojny a hon na čarodějnice možno aplikovať na všetky režimy. Nekalé procesy sa napokon obrátia proti ich strojom. Takže okrem komédie som si zahral vo viacerých vážnych inscenáciách. Ľudia si poväčšine myslia, že tučný človek musí byť komik. Vonkoncom to nie je pravda. To, čo sa odohráva v jeho vnútri, môže byť pravý opak. Režisér Miloš Pietor, s ktorým som robil svoju prvú televíznu inscenáciu, povedal, že sú hry dobré a slabšie. V každej dobre napísanej hre musí byť niečo výnimočné, aby čosi dala divákovi. A je úplne jedno, či je to tragédia, alebo komédia. Jasné, že radšej prijem postavu, ktorá mi je bližšia a môžem publikum potešiť, ale nie sú mi vzdialené ani tragické roly. Nie darmo sa vraví, že vyvolať úsmev na tvári diváka je oveľa ťažšie, ako ho dohnáť k slzám.

• **V ktorých predstaveniach vás môžu vidieť diváci SND v súčasnosti?**

Na prvej scéne hrám v predstaveniach Apartmán v hoteli Bristol,

Veselé paničky windsorské, Salemské bosorky, Pohreb alebo svadba či v rozprávke Nebojsa, ako aj v najnovšom titule Konformista...

• **Nemožno obísť vaše filmové, televízne či rozhlasové účinkovanie. Rozprávok pre malých divákov bolo neúrekom. Vo Večerníčku Kubko a Maťko ste stvárňovali valacha, nahrali ste rozprávku Ako šlo vajce na vandrovku, kde ste zahrali vajce. Ako sa hrá vajce?**

Tých postavíček z rozprávok v rozhlase aj v televízii som si zahral neúrekom. Ale tým som si vlastne vychoval aj budúcich divákov pre predstavenia pre dospelých. Veď sám som na nich vyrastal. Za deväť rokov od 1981, keď som nastúpil na VŠMU, do nežnej revolúcie som nahral 186 televíznych inscenácií. Od osemdesiateho deviateho po dnešok ich bolo len asi pätnásť, dvadsať. Nové pôvodné inscenácie sa už nerobia, hotové rozprávky a zábavné programy sa dovážajú z Ameriky a kdekade zo zahraničia. A nikoho to netrápi.

• **Diváci vás poznajú ako herca, zabávača, moderátora, prejavili ste sa aj ako spevák. Nahrali ste v roku 2003 album populárnych piesní Veľké dieťa. Čo vás k tomu viedlo?**

Nahovoril ma na to Eugen Botoš, koncertný majster. Zohnal som nejaké peniaze, Martin Sarvaš to otestoval. Na cédečku je desať známych a obľúbených populárnych piesní. Predali sme vyše tritisíc kusov. Dozvedel som sa dodatočne, že vďaka renomovaným spevákom chcelo nahráť podobný album, vyfúkol som im túto príležitosť len vďaka huslistovi Botošovi...

• **Výborne imitujete svojich profesorov Zachara i Záborského. Neurazili sa, keď sa dozvedeli, ako ich napodobňujete?**

Boli aj lepší imitátori ako ja. Taký Dočko zostáva stále neprekonaný. Ale ja som sa tiež pokúsil a prijali to pekne. Boli radi, že sa nimi niekto zaoberá aj po tejto stránke. Videli alebo – presnejšie – počuli sa ako v zrkadle. No trúfol som si iba na tých, čo mali špecifický hlas. Okrem spomenutých to bol aj Jožko Kroner. Rád hovoril kadejaké príhody, ja som rád počúval, takže je to osobitný druh spomienky na nich.

• **Ste hrdý tatko. S manželkou Máriou máte dve dcéry, tie vám dali štyri vnúčatka. Vodíte ich do prírody a na rybačky, ktoré vám už dlhé roky vypĺňajú voľné chvíle?**

Jednoznačne. Nedávno sme mali tridsiate ôsme výročie sobáša. Vnúčatka? Miška má osem rokov, Iľja päť, Olivka tri, Patrícia má takmer rok. Na rybačky chodíme s tými väčšími. Usilujem sa ich odtrhnúť od tabletov a mobilov. Tak ako som sa po celý život usiloval vychovávať svoje dve dcéry v súžití s prírodou, teraz to skúšam s vnukmi.

• **Bývate v Malinove a do práce jazdíte na bicykli – dvadsať kilometrov do divadla a potom zasa naspäť?**

Bol to pre mňa odkiaľživa sen bývať vo vlastnom domčeku a na dedine. Na bicykli jazdím každúduť deň – to je jedno, aké je počasie. Počasie totižto nie je zlé, je iba zle oblečenie cyklistu. Ročne najazdím približne dvanásťtisíc kilometrov. Vyjde to asi štyridsať kilometrov denne. Niekedy sa aj o pol jedenástej či jedenástej v noci vraciam z predstavenia domov a nerobí mi to nijaký problém.

• **Ako ďaleko ste s knižkou, ktorú hodlíte vydať?**

Pokúšam sa o memoáre. Mám ich rozpísané, ale ide mi to veľmi pomaly. Stále to odkladám. Ani názov ešte nemám vymyslený. Pred desiatimi rokmi som začal písať a vtedy som si povedal: Ešte trochu počkám, veď hádam ešte čosi zažijem. A ak nezažijem, tak niekto to možno dopíše za mňa.

OROL TATRANSKÝ

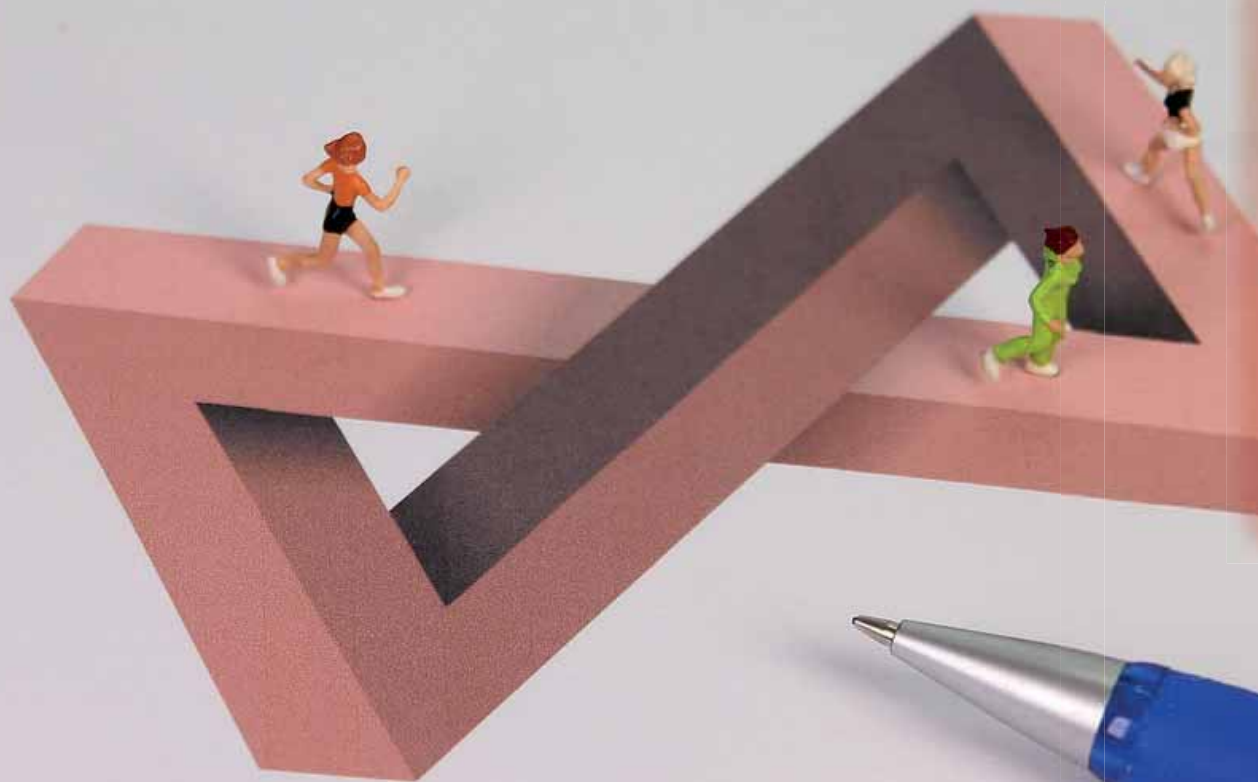
Vydávaný Ľudovítom Štúrom od 1. augusta 1845 do 30. júna 1846
Príloha Slovenských národných novín pre mladú literatúru, umenie a spoločnosť

bezplatné

7

2023

Zdroje obrázkov: Pixabay, autori príspevkov

RUNde s mestom, príBEH a iné rozBEHania myšlienok

DANIELA LYSÁ

Píšeš? Čmáraš? Čarbeš? Alebo ešte len čakáš na ten osudový „moment“, keď konečne prekotúľaš tú guču kreatívnych nápadov z hlavy na klávesnicu? Hľadanie SOS literárneho poradcu môžeš zavŕšiť, pripútaj sa a naľad sa na literárnu vlnu!

Mojej knižnici by chýbalo to symbolické posledné puzzle, keby v nej nesídlila knižka Jedno po druhom – Príručka tvorivého písania a života (Citadella, 2017). Autorka Anne Lamott má totiž s milovníkmi písaného slova bohaté skúsenosti z praxe, z vedenia kurzu tvorivého písania na Kalifornskej univerzite a vďaka angažovaniu na literárnych konferenciách v Amerike. Jej kniha je zložená z piatich častí, pričom prvá rozvíja povedomie o písaní (ako začať, aké majú byť postavy, ako napísať správny dialóg, ako rozvíť dej), druhá opisuje problémy každého začínajúceho spisovateľa (o čom písať a prečo nie je dôvod žiarliť na iných úspešných autorov), tretia sa zameriava na to, čo všetko nám môže pomôcť pri písaní, štvrtá sa zaoberá vydávaním kníh a posledná predkladá ďalšie spisovateľské tipy a rady. Autorka si ma ale získala skvelou myšlienkou o písaní: „Americký spisovateľ E. L. Doctorow raz povedal: „Písanie románu sa podobá nočnému šoférovaniu. Vidíte iba potiaľ, pokiaľ svetlo predné svetlá vášho auta, ale napriek tomu ste schopní precestovať veľké vzdialenosti.“ Nepotrebuje vidieť, kam idete, nepotrebuje vidieť svoj cieľ a už vôbec nepotrebuje vidieť všetko, čo na ceste mináte. Stačí, ak vidíte zopár metrov pred sebou.“ (s. 42) Jej nadšenie pre život sa pretavuje aj do písania. Ako inak by sme mohli nasávať nové impulzy, keby sa nedívali na bytie s údivom?

A tak si obujme bežecké topánky a tak ako slimáky po daždi podme na RUNde s mestom a tvorme nové príBEHY každým krokom! RozBEHajme svoje myšlienky, telo sa nám odvdáči! A to ruku na srdce – po fyzickej aktivite sa zvyšuje kreatívna činnosť mozgu. Aj keď nie ste bežeckými fanatikmi, ale ste aspoň priaznivcami všetkého písaného a chcete premeniť svoje voľnočasové písacky na niečo životaschopného (či už vo vlastnom šuplíkovom svete alebo v regáloch kníhkupectiev), kniha Dobeňni svoj mozog! (barecz & conrad books, 2019) môže byť zaujímavým knižným prírastkom do vašej knižnice. Pohybom ku kreativitě? Úžasne to vystihol

americký filozof a básnik Henry David Thoreau: „Vo chvíli, keď sa rozbehnem, v hlave sa mi spustí prúd myšlienok.“ (s. 165)

Poštekliť knižné chuťové poháriky vám tiež môže Stephen King knihou O písaní i Haruki Murakami knihou O čom hovorím, keď hovorím o behaní. Spojenie písania s behom je fascinujúce, inšpiratívne a zároveň superdopamínové po každej stránke.

Milujem rána pred prácou, keď si môžem v autobuse otvoriť inšpiratívnu knihu, kým ostatní okolo mňa kukajú do tej malej štvorcovej škatuľky. Môj svet je určite na rozdiel od ich vzrušujúcejšej a podnetnejšej. Potom sa teším na prácu, lebo sa môžem pozitívne detoxikovať množstvom textu, ktoré ma zahlcuje. Poobede sa teším na výbeh na hrádzu, keď sa na mňa lepia všetky možné nápady, a to nevravím o večeri, keď to všetko môžem zo seba spustiť a prstami to vyrozprávať.

Odkedy som sa rozhodla stráviť život behom, veľa sa toho v mojej mysli zmenilo. Myšlienky ukotvili v správnych šuplíkoch a ja tak môžem voľne predkladať nohu cez nohu v pravidelných intervaloch. Míňam svet vedľa seba a hrejím sa vlastným dychom. Nesnívam o rekordných časoch ani po prekročení víťaznej pásky, len po tom pociť zrušenia, že za sebou zanechávam rozbitý vzduch. A nie je to preto, že nechcem zostať na mieste, ale práve preto, že sa na miesto, odkiaľ vychádzam, vždy chcem vrátiť. Beh je vždy iný, pomaly mi prechádza telom a vydychuje moje nádychy. A ja si ich potom opäť zaväzujem pár centimetrov nad zemou a dotýkam sa svojej slabosti. Kde všade by som mala zastať, aby som bola čo najdlhšie živá?

Na tom písaní i behu niečo bude. Avšak bez každodenného úžasu nad týmto jedinečným životom našim textom stále bude chýbať soľ. Preto sa ja teším zo všetkého, čo príde. Z ranného teplého čaju, parádneho obeda, slnka, prírody... A, samozrejme, knihy. Bez knihy by bol môj ruksak vždy príliš ťažký, hoci by bol prázdny. Darmo by som siahala na dno jeho útrobov, nič by som tam nenašla a štvorcová škatuľka by mi obhrýzla nechty.

Hlásim sa z prvej lavice a pýtam si ďalšiu knihu. A keď už prečítam všetky, ktoré za to stoja, napíšem svoju vlastnú. Možno pre všetkých a možno pre nikoho. A ak sa naše oči náhodou nestretnú v riadkoch toho istého knižného dieťaťa, tak možno aspoň pri tom behu.

Dopísania a dobehania, priatelia!

Daniela LYSÁ

NIKDY MA NEPREČÍTAŠ CELÚ

Zbieram stopy bez listov,
myšlienky skáču bez písmen.
Až keď dobehnem do cieľa,
vypovedám sa z nich prstami.
Dovtedy sa predieram konármi
a zbieram kilometre reality.

Nedobehneš ma,
pokiaľ nerozmýšľaš,
nespadnem,
kým ma neodpíšeš,
nechytíš ma,
pokým si nevážiš slová.

Súhlasky i nesúhlasky bežia opretek,
ale len niektoré nás predbehnú.
Ako veta bez slov neexistuje,
ja nemám bytie bez teba.

Zapíš si ma do srdca
a sľubujem ti,
že ma nikdy neprečítaš celú.
Stále budem pre teba zaujímavá
ako čítanie samotné.

Kedže sa o tomto románopiscovi, prozaikovi, spisovateľovi pre deti, publicistovi a novinárovi českého pôvodu, ktorý bol značnú časť života spätý so Slovenskom, dlhodobo „povinne“ mlčí, pripomenieme si ho aspoň v rámci nášho cyklu Mladí vo večnosti, keďže zomrel ako 48-ročný.

Tvorca sociálnych próz Peter Jilemnický a Slovensko

(18. 3. 1901 – 19. 5. 1949)

PETER CABADAJ

Základné vzdelanie získal Peter Jilemnický na meštianskej škole v rodnom Kyšperku (dnešný Letohrad v okrese Ústí nad Orlicí vo východných Čechách) a Červenej Vode, navštevoval strednú poľnohospodársku školu v Chrudime, v roku 1921 externe maturoval na učiteľskom ústave v Leviciach. Vojenskú službu (1921 – 1923) absolvoval v Rimavskej Sobote a Banskej Bystrici, kde spoznal Klementa Gottwalda a pod jeho vplyvom vstúpil do Komunistickej strany Československa. Učil na Kysuciach (Svrčinovec,

Čadca, 1923 – 1926), následne ilegálne, bez povolenia úradov, odišiel ako štátny zamestnanec s Interhelpom do Sovietskeho zväzu, v Moskve študoval na Štátnom inštitúte žurnalistiky (GIŽ), po návrate bol redaktorom Pravdy (1928 – 1929) a učiteľom na rôznych miestach Slovenska (1930 – 1939).

Tažké vojnové obdobie prežil Jilemnický v Protektoráte Čechy a Morava, kde ho v roku 1942 za protifašistickú činnosť gestapo mučilo a uväznilo. Napokon bol odsúdený na osem rokov nútených prác a skončil v nemeckých zajateckých lágroch, kde tvrdo lopotil. Od leta 1945 pracoval ako vedúci oddelenia pre deti a mládež na Povereníctve školstva a osvety v Bratislave, posledným Jilemnického zamestnaním bol výkon funkcie kultúrneho ataše na československom veľvyslanectve v Moskve.

Prvé básne, evidentne ovplyvnené tvorbou Petra Bezruča, uverejnil v českom časopise *Mladé proudy* (1919). Rané aj neskôršie časopisecky publikované poviedkové texty charakterizuje uplatnenie princípov poetizmu. Knižne Jilemnický debutoval sociálne ladenou novelou z učiteľského prostredia *Devadesát devět koní bílých* (1921), v ktorej registrujeme zjavné vplyvy expresionizmu. To isté možno konštatovať aj o románe *Vítězný pád* (1929), zobrazujúcom atmosféru a život ľudí v medzivojnovovej kysuckej dedine. Mimoriadne tragický osud Maťa Horoňa (zabije svoju milú, seba ťažko poraní) možno tiež interpretovať ako výraz individuálnej revolty proti aktuálnemu spoločenskému poriadku a jeho mocenským mechanizmom. Protagonistovu motiváciu epicky determinuje jeho „inopriestorová skúsenosť“ (sovietske Rusko, Maďarsko), čo sa stáva „určujúcim faktorom odporu proti passéizmu a prézntizmu a základom futuristickej (revolučnej, socialistickej) orientácie aj v nasledujúcich Jilemnického dielach“. Voľne ich spája nielen dimenzia sociálnej prózy, ale i aplikovanie metódy socialistického realizmu dávno predtým, než táto línia nadobudla po komunistickom prevrate vo februári 1948 charakter jedinej oficiálnej doktríny našej literatúry, kultúry a širokospektrálneho umenia.

Výber z autorových článkov a reportáží o Sovietskom zväze, uverejňovaných v *Pravde*, vyšiel pod názvom *Dva roky v krajine sovietsk* (Chicago, 1929). Román *Zuniaci krok* (1930) reflektuje život v dedine Čechov a Slovákov – kolonistov vo vtedajšom Sovietskom zväze. Zobrazená téma ideového prerodu aktérov deja v ére kolektívizácie ale v konečnom dôsledku vyznieva tézovito a nevierohodne.

Bezpochyby najznámejší Jilemnického román *Pole neorané* (1932) je zrkadlením zložitej histórie kysuckých rodín Huščavovcov a Cudrákovcov. Pavol Huščava sa pod vplyvom proletárskeho hnutia v Ostrave, kde pracuje vo Vítkovických ťeleziarňach, stáva uvedomelým, vyhraneným a aktívnym komunistom. Dielo poslúžilo ako literárna predloha k vzniku rovnomeného celo-

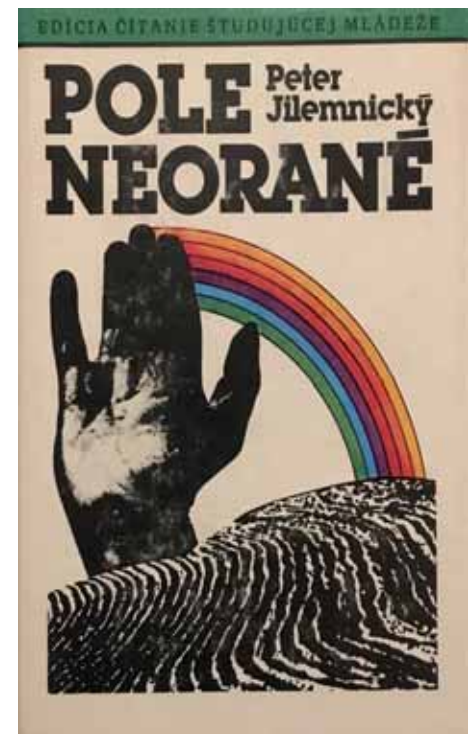
večného hraného filmu *Pole neorané* (1953). Režisér Vladimír Bahna do snímky obsadil plejádu známych, vtedy ešte mladých slovenských hercov (Elo Romančík, Karol Machata, Jozef Kroner, Naďa Hejná, Viliam Záborský, Gustáv Valach a ďalší).

Iný Jilemnického román *Kus cukru* (1935), ktorý tvorca situoval do prostredia chudobných roľníkov – pestovateľov cukrovej repy, doplatil na silný agitačný rozmer a tézovitosť (priklon protagonistov rozprávania k socialistickým ideám). Zbierku noviel *Kompas v nás* (1937) kritika zhodnotila ako syntézu socialistického realizmu. Ide o dvojicu noviel (zo slovenského a sovietskeho milieua), pričom konanie hrdinov jednotlivých dejových línií zhodnoverňuje ich sociálne a kultúrne pozadie.

Tematiku Slovenského národného povstania zachytáva Jilemnický v románe *Kronika* (1947), ktorý bol aj sfilmovaný. Posledné spisovateľove literárne dielo je reportážno-kronikárskou rekonštrukciou udalostí SNP v stredoslovenskej dedine Čierny Balog a jej okolí.

Okrem románov *Pole neorané* a *Kronika* boli sfilmované i ďalšie Jilemnického prozaické útvary. Konkrétne ide o televízne filmy *O dvoch bratoch* (1961), *Zuniaci krok* (1965), *Hriech Kataríny Padychovej* (1973), *Vítězný pád* (1973), *Škaredá dedina* (1975), *Pripad Evy Burdovej* (1981), *Skláři* (1983)...

Peter Jilemnický, ktorému komunistický režim udelil v roku 1949 posmrtné titul národný umelec, je pochovaný na cintoríne v rodnom Letohrade.

Obálka knihy *Pole neorané*

Výtvarné umenie

Grafik, maliar, humanista, priemyselný dizajnér a politický väzeň Štefan Milovan Kraker

PETER CABADAJ

Išlo na tie časy o vskutku nezvyčajné stavby, ktoré svojím charakterom a významom vysoko presahovali hranice dobového Turčianskeho Svätého Martina. Výnimčnosť týchto budov spočívala v podkrovných ateliéroch pre maliarov žijúcich v meste. Pripomenieme, že v každom obytnom dome boli dva ateliéry (celkovo šesť) s rovnakou rozlohou a dispozičným riešením. Tvorili v nich napríklad

Milan Thomka Mitrovský, Janko Alexy, Miloš Alexander Bazovský, Martin Benka, Arnold Peter Weisz-Kubínčan, Emil Makovický a iní umelci. V priebehu rokov 1945 – 1950 žil a tvoril v jednom z Tatrá domov aj slovinský rodák, grafik, priemyselný dizajnér, maliar, humanista, protifašistický bojovník, obeť vykonštruovaného procesu a politický väzeň s tragickým koncom Štefan Milovan Kraker. Čoskoro uplynie 110 rokov od jeho narodenia.

Svetlo sveta prvý raz uzel 7. decembra 1913 v Moste pri Ľubľane (Slovinsko) v rodine holiča Milana Krakera a matky Kláry, rodenej Skubicovej. Mal brata a sestru. Vychodil ľudovú a meštiansku školu (1920 – 1928), študoval na reálnom gymnáziu v Sisaku (1928 – 1932), vzápätí litografiu v štátnej tlačiarňi chorvátskych

Mesto Martin je zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 241/1994 definované ako Centrum národnej kultúry Slovákov. Takmer sto rokov vŕhalo toto živé pulzujúce srdce Slovenska kultúrny život aj do ostatných regiónov našej vlasti. Okrem iného sa Martin v slovenskom kontexte považuje i za kolísku domáceho moderného umenia. Kľúčový význam z pohľadu všestranného rozvinutia umeleckého života v Martine malo vybudovanie troch Tatrá domov, ktoré projektoval uznávaný „architekt dvoch storočí“ Milan Michal Harminec. Udialo sa tak pred sto rokmi (dnešná Kuzmányho ulica č. 35, Kuzmányho ulica č. 37, Ulica Janka Nováka č. 24).

Národných novín a na grafickej škole v Záhrebe (1932 – 1935), kde získal výtvarné vzdelanie v grafike a maliarstve u profesorov Gjuriča, Kirina a Likana. Pôsobil ako reklamný grafik, litograf v tlačiarenskom ústave v Osijeku (1937 – 1938), reprodukčný technik Krajinskej tlačiarne a časopisu *Grafika* revija v Záhrebe (1939 – 1943). Cieľavedome sa zdokonaľoval v oblastiach užitočnej grafiky, manažérstva, dekoratívneho maliarstva, inštalácie vnútorných architektur expozíčných priestorov. Bohatou grafickou činnosťou Kraker intenzívne podporoval rôzne chorvátske humanitné a vzdelávacie skupiny a organizácie, neskôr rezistenciu proti ultranacionálnej a fašisticky orientovaným ustašovcom. Viedla ho k tomu hlboká ľudská empatia, človečeská solidarita, silné humanistické a demokratické založenie.

Od roku 1943 žil Štefan Milovan Kraker aj s rodinou na Slovensku. Zakotvil v Martine, kde bol spočiatku externým maliarom a grafikom, neskôr (1945 – 1950) vedúcim reprodukčného oddelenia Neografie. Spolu s manželkou Luciannou, rodenou Mijotovou, ktorá ho prežila o 57 rokov, mal dcéry Veroniku, Vesnu (prvá menovaná, vydatá Kramárová, sa venovala knižnej grafike) a syna Branimira (polygraf).

Všestranný Š. M. Kraker sa uplatnil hlavne ako priemyselný dizajnér so zameraním na etikety, plagáty, katalógy a tvorbu poštových známok. Okrem iného napríklad spoluautoricky participoval na nerealizovaných povstaleckých známkach Štefana Bednára, takzvanom banskobystrickom vydaní *Partizánskej, respektíve Povstaleckej série* (1944), a *Partizánskom hárčeku k prvému vý-*

Ježiš na Olivovej hore (olej na plátne, bez uvedenia roka)

ročiu SNP (1945). Ilustroval tiež knihu Jána Komoru *Elektrina – budúcnosť Slovenska*, ktorú vydal Štátny plánovací a štatistický úrad (1947), zhotovil sériu litografií z výstavby strojárnskych Stalínových závodov v Martine...

Ako maliar sa Kraker vo svojich olejoch a pasteloch zameriaval hlavne na krajinu a portrétnu tvorbu. Kolekciu tridsiatich maliarskych opusov, prevažne s horskými alpskými námetmi a motívmi Jadranského mora a Vysokých Tatier, expozične prezentoval v Záhrebe (1943); neskôr vystavoval i na Slovensku. Bezpochyby najznámejším výtvarníkovým dielom je olejomaľba *Ježiš na Olivovej hore*, ktorú majú vo svojich domácnostiach mnohé kresťanské rodiny na Slovensku aj v zahraničí. Opus s veľkonočnou tematikou vyjadruje tak prosby o pomoc v krajine zložitých časoch, ako i nádej v lepšiu, humánnejšiu budúcnosť. Zrejme ide o autorove ojedinelé dielo s náboženským motívom.

Vyhrotená roztržka komunistických pohľadárov J. V. Stalina a J. B. Tita a s nimi spojené perzekúcie a brutalita fatálne zasiahli i do života Š. M. Krakera. Štátna bezpečnosť výtvarníka zatkla 3. apríla 1950 a v procese „proti titovským špiónom a rozvratníkom v ČSR“ ho totalitná justícia nemilosrdne odsúdila na dvadsať rokov odňatia slobody, stratu majetku a všetkých občianskych práv. Zaradený bol medzi takzvaných *muklov* (mužov určených k likvidácii), otrocky lopotil a nemal žiadnu nádej na návrat k svojej rodine. Mimochodom, manželku s tromi malými deťmi hneď po otcovom zatknutí bezcitne komunistické úrady deložovali z ich martinského bytu v Tatrá dome...

Fyzicky aj psychicky zničený Š. M. Kraker skončil 25. októbra 1952 v kobke Leopoldovskej väznice po ukrutných trojdňových mukách a bolestiach – v dôsledku zámernej i zákernej neposkytnutej zdravotnej pomoci. Keď krajne vyčerpaný prosil dozorcov, aby sa nad ním zľutovali, odvetili: „Nech zdochne, sviňa juhoslovenská...“ Zabudnutá obeť éry ľúteho stalinského teroru a besnenia mala v čase úmrtia iba 38 rokov.

Dvanásť rokov po smrti životného partnera dostala vdova Lucianna Krakerová 23. septembra 1964 list od námestníka generálneho prokurátora ČSSR. Informoval ju, že trestné stíhanie manžela v celom rozsahu zastavili. Došetrením príslušné orgány zistili, že trestná činnosť, za ktorú Štefana Milovana Krakera odsúdili, bola vykonštruovaná a skutok, kvôli ktorému komunistické súdnictvo viedlo trestné stíhanie, sa vôbec nestal. „Alebo sa síce prihodil, no nenaplnil po objektívnej či subjektívnej stránke znaky trestného činu“...

MAŤ VLASTNÝ VYBOJOVANÝ PRIESTOR,
NIEČO KRÁSNE A ČISTÉ, ČO JE LEN MOJERozhovor s Katarínou Tholtovou
EVA ČULENOVÁ

Eva ČULENOVÁ: V posledných dňoch vám vyšla kniha *Domov zmiznutých hodín*. Nie je to však váš debut, pred ňou ste publikovali už tri prozaické diela. Ako ste sa dostali k písaniu? Čo vás inšpirovalo vo vašich začiatkoch k tvorbe?

Katarína THOLTOVÁ: Už ako dieťa som bola taká zasnívaná a prežívala značnú časť života skôr vo fantázii než v realite. Tak som mala paralelný svet príbehov, čo som si vymýšľala. Z môjho raného detstva mala moja mama odložené „knižky“, ktoré som písala, kreslila, lepila, vytvárala. Ak sa táto detská kreativita dá považovať za začiatky tvorby, tak ma asi inšpirovala túžba mať čosi navyše k bežnej každodennosti vytvárať si svoj vlastný svet.

V roku 2010 ste vyhrali prestížnu súťaž vydavateľstva a distribučného domu Ikar súťaž *Mám talent*. Ako hodnotíte tento počin?

Bola to úžasná šanca vydať prvú knihu. Zároveň ma to napadlo prvý raz systematicky pracovať na texte, dokončiť ho v termíne uzávierky súťaže, dodržať minimálny rozsah a podobne. Text som postupne po častiach uverejňovala na internetovom portáli mamtalent.sk a získavala tak okamžitú odzvu od čitateľov. Veľmi som to vtedy prežívala, postupne sa zverejňovali hodnotenia osobností na jednotlivé zverejnené diela, neskôr finalistu Literárnej ceny, potom zase hodnotenia jednotlivých porotcov pre diela vo finálovom výbere – bolo to ako byť aktérkou reality šou. Na chvíľu ma do zviditeľnilo, môj debut *Nočné motýle* bol vtedy veľmi medializovaný. Otvorili sa mi dvere vydať ďalšie knihy. Určite som rada, že som sa zúčastnila, no zároveň to bola trochu bublina, ktorá rýchlo praskla – zostali mi internetové fotky, ako preberám finančnú výhru pri nadrozmernej makete obálky *Nočných motýľov*, a trochu komerčné zaškatulkovanie.

Vo vašich dielach vidno výrazný psychologický ponor do hlavných postáv. Ste vyštudovaná psychologička. Ovlivňujú tieto vaše odborné vedomosti vašu tvorbu alebo skôr čerpáte motívy a inšpiráciu z reálneho života vás a vášho okolia?

Ovplynilo ma všetko z menovaného a najmä veľký záujem o psychológiu, ľudské prežívanie, jeho vývin, korene a pozadie. Štúdium mi určite dalo nejaký rámec pre podchytenie

Katarína Tholtová (1987) vyštudovala psychológiu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského a vo svojich románoch prejavuje hlboký záujem o človeka, o jeho krehkosť a vnútorné prežívanie napohľad bežných situácií. S debutovým románom *Nočné motýle* zvíťazila v literárnej súťaži *Mám talent* vydavateľstva Ikar. Nasledovala komorná novela *Papierové bábiky* a próza *S hlavou v mračnách*. Najnovší psychoanalytický román *Domov zmiznutých hodín* rozpráva príbeh hrdinky, ktorá prišla o roky života v podruží narcistického partnera a v alkoholovom opare.

jednotlivých tém, aj niektoré motívy. Ktorýsi kritik sa vyjadril, že nepíšem beletriu, ale kazuistiky, a asi na tom niečo bude. *Nočné motýle* sa dejovo opierajú o insomniu, spôsobenú potlačenými túžbami a potrebami, a dôležitú úlohu v príbehu hrajú sny. Hlavná postava *Papierových bábik* si hľadá cestičky, ako fungovať so sociálnou fóbiou a elektívnym mutizmom, *S hlavou v mračnách* sa venuje témam depresie, úzkosti, dysfunctionality rodiny, no a v *Domove zmiznutých hodín* sa prelínajú narcistické zneužívanie v partnerskom vzťahu a s ním úzko spätá závislosť od alkoholu.

Vaše diela zjavne prechádzajú výrazným umeleckým aj koncepčno-štylistickým vývojom. Comu to pripisujete?

Vo svojich dielach sa sústreďujete najmä na sprostredkovanie emócií a vnútorného života literárnych postáv, nejde vám primárne o príbeh, hoci ten je, samozrejme, prítomný tiež. Čo vás vedie k takémuto spracovaniu témy?

Na tieto dve otázky sa mi ťažko odpovedá, lebo to nie je niečo, čo by som robila vedomo. Tak mi to proste píše, asi na to vplyvajú moje autorské, čitateľské a životné skúsenosti, záujmy, osobnosť...

Vaša posledná próza *Domov zmiznutých hodín* (Signis, 2023) spracúva problematiku veľmi náročného psychologického rozpoloženia hlavnej hrdinky, ktorá sa vnútorne vyrovnáva so vzťahom s oveľa starším, narcisticky založeným mužom. Takýto vzťah hlavnú hrdinku ničí, rozbíja jej psychiku, vsugerúva jej, že je takpovediac nemožná, že je nepekná, že je podriadená. „Fyzicky“ sa to končí jej dobrovoľnou liečbou v protialkoholickej psychiatrickej klinike, kde objavuje samu seba, svoju osobnosť, a rozhodne sa po desiatich rokoch vziať život do svojich rúk. Ideovo sa celé dielo končí imaginárnym bojom s predstavou, „duchom“ tohto muža, no nepíše sa o definitívnom víťazstve hrdinky. Zdá sa vám, že sa takýto náročný boj nedá/dá vyhrať? Dá sa podľa vás po takýchto skúsenostiach stopercentne vziať život do vlastných rúk?

To je náročná otázka. Verím, že dá, ale vyžaduje to prácu na sebe, ktorá sa odchodom od takéhoto partnera nekončí, ale iba začína. Laura bola s Gregorom desať rokov, desať rokov v nej bol systematicky budovaný pocit vlastnej nehodnosti, desať rokov čelila nevyspytateľným reakciám partnera, desať rokov chodila okolo neho po špičkách a usilovala sa mu čítať myšlienky, desať rokov stávala v beznádeji a nesnívala a neplánovala budúcnosť, lebo bola presvedčená, že už nijakú nemá. A po desiatich rokoch takéhoto nie žitia, ale prežívania musí začať zase hľadať samú seba, pritom preskočila v podstate celú mladosť, od vysokej školy po začiatok tridsiatych rokov, chýbajú jej skúsenosti, ktoré jej rovesníci získavali, kým ona stávala origami s nevlastným vnúčaťom a googlila si pri chorom mužovi možnosti chirurgickej liečby benignej hyperplázie prostaty. Niečo, čo v nej už bolo, jej umožnilo ocitnúť sa v takomto vzťahu, byť ochotná podriať sa takémuto fungovaniu. Ďalšie nánosy presvedčení a očakávaní o sebe, mužoch, vzťahoch a ľuďoch všeobecne sa v nej počas jeho trvania prehĺbili. To všetko by musela prekopáť a prepracovať, aby sa od tejto minulosti skutočne oslobodila.

Vaša hrdinka z tejto knihy začína svoj deň bežnými „rituálmi“ od hygieny cez kontrolu svojich vecí v dámskej kabelke až po cestu vlakom z Bratislavy do Trnavy. Raz sa jej však vo vlaku dámska kabelka zmení na veľký ťažký kufor plný hodín a hodiniek. Vystúpi nie v Trnave, ale v malebnom, no

ľudoprázdnom mestečku, ktoré sa postupne zaplňa ľuďmi z jej predstav, respektíve spomienok. Aby sa odľahčila, postupne vyberá z kufru hodiny, teda jej vlastné spomienky. No nakoniec ich pred mužom, ktorý ju obmedzuje, bráni a ani za svet ich nechce dať preč...

Kabelka, vlak, kufor, hodiny... – všetky tieto objekty majú v knižke symbolický význam a nechala by som na čitateľov, ako si text interpretujú, čo si v ňom nájdu, či hrdinku pochoopia, alebo nad ňou budú krútiť hlavou.

Vaša hrdinka prešla veľmi náročným obdobím poznačeným slabým sebavedomím spôsobeným narcistickým vzťahom, alkoholizmom, izolovanosťou od spoločnosti v jej veku, postupnou uzavretosťou. V tomto všetkom však zjavne hrá úlohu farebné francúzske mestečko, v ktorom nechcene vystúpi z vlaku. Akú rolu hrá toto mestečko v živote tejto hrdinky?

Laura má vo svete, v ktorom je zvrchovaným pánom partner Gregor, svoj vlastný maličký fantazijný svet, do ktorého uniká. Oficiálnym jazykom tohto sveta je francúzština, lebo jej Gregor nerozumie, a keby jedného dňa zmizla bez stopy do nejakého francúzskeho mestečka, nemal by ju tam šancu nájsť. Tak sa Laura schováva do učebnice a na jazykové kurzy, je to jej vybojovaný priestor, kam manžel nemá dosah, niečo krásne a čisté a len jej. Zároveň je tu prienik s rozprávkou *Kráska a zviera*, ktorá má v texte tiež svoj význam – malé francúzske mestečko, v ktorom sa hrdinka ocitá, nápadne pripomína práve mesto z disneyovského spracovania tejto rozprávky.

Vaša tvorba je charakteristická skutočnou literárnou spontánnosťou, v poslednej próze *Domov zmiznutých hodín* sa napríklad objavuje netradičná koncepcia striedania prvej a tretej osoby jednotného čísla na ploche jednej vety. Je to odvážna štylizácia a nie každý má na ňu odvahu. Čo vás k tomu viedlo?

Niektoré kapitoly ma spontánne ťahalo písať v tretej osobe, niekedy som to robila cielene. Zdalo sa mi to vhodné napríklad pri opisovaní mimoriadne traumatických pasáží, keď sa rozprávačka akoby oddelí sama od seba a opisuje udalosti ako nezainteresovaná pozorovateľka, aby ich emočne ustála.

Na vašu literárnu spontánnosť poukazuje aj fakt, že publikujete s viacročnými odstupmi. Pripravujete teraz niečo? Máte ďalšie inšpirácie?

Vždy mám niečo už trochu rozpracované, nejaký prvotný nápad alebo pár textov, ktoré možno použijem alebo aj nie. Ale že by som niečo vyslovene pripravovala, je silné slovo. Možno zase o pár rokov.

Na záver našim čitateľom prezradte, čo vám písanie dáva, čo v ňom objavujete.

Je toho veľa a ťažko neskĺznuť do klišéovitej odpovede. Určite je to aj forma hry a zábavy, hlavne keď to ide, keď mi napadne niečo, z čoho sa vyslovene teším, keď sa nechám unášať vymýšľaním. Písanie *Domova zmiznutých hodín* pre mňa malo určite aj terapeutický význam, zároveň mi dalo možno sprostredkovať niečo, s čím mám skúsenosť – možno sa v tom niekto nájde, možno niekomu príbeh posluží ako varovanie alebo mu túto skúsenosť trochu priblíži. No a pre mňa, hanblivú introvertku, je písanie nezastúpiteľnou formou komunikácie vypätých, emóciami nabitých, nevysloviteľných tém alebo aj priamočiari (bez príbehu a metafor) neverbalizovateľnej reality.

Ukážka z tvorby

Tma, nevidím nič len tmú, tvár mám zaborenú do dlaní, neviem, kedy som si oči zakryla, či som to urobila naschvál alebo podvedome, či to bolo spontánne gesto a zabudla som si zložiť dlane z tváre, neviem prísť na to, ako dlho som sama seba bránila vidieť. Pomaly ruky zložím, rozlepím viečka a vidím spúšť.

Moje najmilšie hodinky, krásne, umelecké, hravé, veselé, krehké hodinky s maličkým modelom brka, knižiek a okuliarov za sklíčkom na ciferníku, hodinky, o ktorých som snívala na pobyte Work & Travel v Kalifornii a ktoré som si napokon kúpila za odmenu, keď mi zavolali z vydavateľstva, že sa rozhodli vydať moju prvú knižku, hodinky, ktoré pre mňa znamenali spomienku na splnené sny, radostné dni, pocit, že všetko je možné, že som šikovná a za niečo stojím, že sa mi čosi predsa len podarilo, že čochvíľa sa zhmotní môj detský sen a budem držať v rukách vlastnú knižku, tie vzácne spomienkové hodinky ležali na zemi, rozbité na kúsky. Zlomené brko, rozpadnuté knižky, roztrieštené okuliare, stratený, zdevastovaný miniatúrny svet. Ako sa to mohlo stať? Ako som to mohla dopustiť? Čo som to spravila?!

Tá strata na mňa doľahne, som bosá a stojím na črepinách sklíčka, na úlomkoch hodiniek, mám ich zabodnuté do chodidiel, režu mi, tlačia, pichajú, cítim každý jeden z nich, každý jeden kúsok, ktorý je naveky zničený, kúsky krásnych hodiniek, ktoré sa nedajú nijako pozliepať späť. Nechcem tomu uveriť, nedokážem vstrebať nezvratnosť tej skazy. Ako sa to stalo? Nemohli jednoducho vypadnúť z kufru, jeden jediný pád, akýkoľvek nešťastný, ich nemohol takto skrz-naskrz zničiť. Museli spadnúť znova a znova, museli tresnúť opakova-

ne, ktosi do nich musel búchať, kopáť, mliaždiť ich, ktosi musel podupať každý jeden krehký dielik, z ktorého boli poskladané, až z pôvodného plastického obrazca, z pôvodnej priehľadnosti skla, z pôvodnej organizovanosti ciferníka, z pôvodne dokonalého fungujúceho mechanizmu, ktorý ich poháňal stále vpred, nezostalo nič.

Domov zmiznutých hodín

(Signis, 2023) úryvok z diela

Obzerám sa okolo seba a na prázdnej ulici hľadám vinníka, aj keď viem, že moje pátranie je márne. Predsa som len nemohla... Zbadám moje topánky, ležia obďaleč, prečo som si ich len vyzúvala? Opatrne spravím pár krokov smerom k nim, párkrát zaaukám a zaochkám, zatínam zuby, črepinky ma pichajú, akoby som v mori stúpila na ježka. Podarí sa mi niekedy toľko črepiniek a úlomkov z chodidiel povyberať? Nájdem ich vôbec všetky sama alebo mi bude musieť niekto pomôcť? Ale kto by mal trpezlivosť vítať sa v toľkých rankách, jatriť ich a vyberať toľko maličkých, takmer neviditeľných a neodhaliateľných sklíčok? A nebola by tá bolesť priveľká? Nebránila by som sa? Veď možno by som sa s úlomkami zžila, možno by ma časom dráždili iba občas, možno by som si zvykla, možno by ma už v nohe pichlo jedno zo sklíčok iba sem-tam, raz za čas, keď by som neopatrne stúpila na chodidlo tak, ako nemám, dotkla sa časti, na ktorú si jednoducho už navždy musím dať

pozor a vyhýbať sa jej. Načiahnem sa po topánky, normálne ženy sú ohybné a ty si tvrdá ako štolverka, zaznie mi v hlave mimovoľne Gregorov hlas, tvrdý a nelútosťný, keď musím zohnúť nohy v kolenách, aby som topánky zodvihla, prechádzala som sa v nich aj s Gregorom po Paríži, no, nejakú si sa tú francúzštinu veľmi nenačila, a koľko si nad tým presedela!, držím topánky, jedna z nich má zlomený podpäťok, tvrdý ako štolverka, narážal do hodiniek znova a znova, ja z vás cítim veľa hnevu, povedala mi doktorka, ktorá na liečení čítala môj denník, podpäťok narážal do hodiniek, ale najprv sa zlomil, nahnevala som sa na podpäťok, no vybúrila som sa na hodinkách, boli krehké a tak aj dopadli, nič pekné z nich nezostalo, podpäťok bol tvrdý a nelútosťný a hodinky bolo celkom ľahké zničiť.

Za všetko som mohla ja, tvrdým hlasom povedal, to ty si tvrdá, si sebecká a neempatická, to ťa na tej psychológii učili len klamať a manipulovať?, podpäťok na krásnych topánkach sa z ničoho nič zlomil, padala som, už toho bolo na mňa priveľa a namiesto toho zradného podpäťku si to odsákali moje vzácne hodiny.

Spomeniem si na moje dávne ja, ktoré ich kedysi nosilo, bezstarostné študentské ja, ktoré sa vybralo s kamarátkami na vlastnú päsť do Kalifornie, moje tvorivé ja, ktoré dopísalo svoj prvý román a s malou dušičkou ho poslalo do literárnej súťaže, moje niekdajšie ja, ktoré mi ako posledné pripadalo skutočné, vtedy ešte naozaj moje, naozaj ja, tesne predtým, ako sa zoznámilo s Gregorom, tesne predtým, ako postupne, nevysvetliteľne, bolestivo, kúsok po kúsok, zmizlo.

Aká nás čaká
budúcnosť

„Naspät' cesta nemožná,
napred sa ísť musí...“ Ľudovít Štúr
TIMEA BAČOVÁ

Čo vlastne predstavuje budúcnosť? Je len súhrnom di-
nia, ktoré sa ešte neuskutočnilo, ale časom nastane alebo jej
podstata spočíva vo všetkom, čo je iba potenciálne, a teda
zatiaľ nerealizovateľné? Aký má vplyv na životy jednotlivcov
a dokáže jej vôbec niekto z nás uniknúť?

Budúcnosť nemožno oddeliť od minulosti rovnako, ako
nemožno oddeliť dieťa od matky. Každý čin, ktorý sme vy-
konali, každá myšlienka, ktorá nám skrsla v hlave, dokonca aj
každé slovo, ktoré sme kedy vyslovili, sú premennými deter-
minujúcimi našu budúcnosť. Všetky porušené pravidlá, mi-
losrdné lži či komplimenty, a dokonca aj ten zjednený koláč,
ktorý sme si spočiatku odopierali, majú svoj podiel na tom,
kým budeme a ako sa budeme cítiť.

Bengálsky poet Rabindranáth Thákur raz napísal: „Bežím
ako pľzmový jelen tienstým lesom, rozdráždený vlastným pa-

Timea BAČOVÁ (2000), pochádza zo Zvolena, kde študovala na Gymná-
ziu Ľudovíta Štúra. Bakalárske štúdium v odbore učiteľstvo matematiky
a slovenského jazyka a literatúry absolvovala na Univerzite Konštantína
Filozofa v Nitre, kde sa chystá pokračovať aj v magisterskej forme štúdiu.
V detstve sa venovala divadlu. Zaujíma sa o gastronómiu a archeológiu.

chom. Noc je májová a vanie južný vietor. Odočujem z cesty
a blúdím, hľadám, čo nemôžem nájsť a nachádzam, čo nehla-
dám.“ Práve on poukazuje na fakt, že niekedy si ani neuve-
domujeme, že v budúcnosti sa môže udiť naozaj všeličo –
môžeme pochopiť veci, ktorým sme dovtedy nedokázali po-
rozumieť, občas príde náhoda, občas nehoda. Udejú sa veci,
o ktorých sme si nikdy nemysleli, že nás môžu postretnúť. Ži-
jeme v roku 2023 – v roku plnom elektrických automobilov,
v roku, keď sa najvýznamnejším politickým predstaviteľom
stal ukrajinský komik. Žijeme nepredstaviteľne. Lebo budú-
cnosť je iná. Budúcnosť sa nepýta, čo chceme.

Často si kladieme otázku, či vieme zmeniť, čo nás čaká. Či
vieme ovplyvniť našu budúcnosť. Pokiaľ by ste milovníkovi
fyziky položili túto otázku, zaručene by z rukáva vytiahol zá-
kon akcie a reakcie. Zákon, ktorý mnohí zaraďujeme medzi
instantné životné múdrosti. A predsa sa ním niekedy neria-
dime. Neuvedomujeme si, že každý čin, ktorý vykonáme, sa
nám vráti. Ovplyvní nielen našu prítomnosť, ale aj všetko, čo
bude potom. Takmer každý tretí článok na webových strán-
kach pre ženy hovorí o karme. Budhisti už oddávna verili, že
každé slovo zanecháva v našich myšliach akési odtlačky. Práve
obsah našej mysle podľa nich určuje spôsob prežívania našich
životov. Keď ľudia dokázali pochopiť, že ich myšlienky a činy
zasievajú povestné semienka ich budúcich zážitkov, mali vo
vlastných rukách moc meniť svoj život.

Mnohí sa snažia nájsť odpoveď na otázku, čo všetko vplý-
va na našu budúcnosť. Je táto otázka vôbec zodpovedateľná?
Astrológovia veria, že naše minulé životy majú vplyv na to, čo
príde. A jedným z aspektov toho, čo si so sebou nesieme, je
aj znamenie zverokruhu, v ktorom sme sa narodili. Väčší vplyv
než poloha mesiaca a Slnka pri narodení však má prostredie,
v ktorom vyrastáme. Práve prostredie je jedným z najvýraz-
nejších faktorov ovplyvňujúcich naše konanie. Hodnoty, ktoré
nám už od malička vstúpili do krvi, najmä matky, snažiac sa
presvedčiť svoje dcéry, že nie všetci muži sú rovnakí. Pre-
kvapovali nás teóriami o energiách, ktoré keď sa zmiešajú, tak
vytvoria puto pretrvávajúce ešte veľmi dlho. Preto si občas nie-
ktorí ľudia môžu na diaľku škodiť. Rodičia boli vždy tými, ktorí
spali instantné životné rady z rukáva. Hodnoty, ktoré sme na-
dobudli počas nášho dospievania, zvyky a tradície, ktoré sme
si odniesli z rodičovského hniezda, ale aj vzdelanie, ktoré nám
rodičia boli a niekedy aj neboli, schopní dopriať. To všetko si
nesieme so sebou. Niekde v nás totiž existuje centrálny sklad,
kde sa všetky tieto zásoby hromadia. Občas sme nútení niečo
zo svojich esenciálnych múdrostí a zručností odoslať ďalej, no
nie vždy si naša zásielka nájde svojho príjemcu. A tak sa všetky
tieto myšlienky v nás hromadia a my len čakáme na príležitosť,
kedy sa týchto zásielok budeme môcť zbaviť. Čakáme na to, či
v budúcnosti budeme mať príležitosť posunúť to, čím dispo-
nujeme, ďalej. Preto by sme nemali podceňovať seba a naše
vnútorné bohatstvo. Niekedy síce potrebujeme istú dávku
šťastia a tie správne príležitosti na to, aby sme pomohli nas-
merovať život iných tým adekvátnym smerom. Zmeníme tým
nielen ich budúcnosť, ale dokonca aj tú svoju.

Otázkou však zostáva, aká nás vlastne čaká budúcnosť.
Dokáže vôbec niekto nájsť na túto otázku odpoveď? Zrejme
nie. Isteže, mnohí si spomínajú na predpovede Nostradama
a Baby Vangy. Videli niečo, čo iní nie. Minulosť, prítomnosť
a budúcnosť spája veľmi silné puto. Rovnako ako je prítom-
nosť závislá od minulosti, tak je aj budúcnosť závislá od prí-
tomnosti. Z vecí, ktoré sme zažili, by sme sa mali poučiť.
Momenty, ktoré práve teraz prežívame, by sme mali precítiť.
Sny, ktoré máme, by sme mali naplňovať.

Je prirodzené báť sa nepoznaného a mať strach z bu-
dúcnosti. Nevieme, aká bude. Netušíme, čo nám prinesie.
Mali by sme s pokorou prijať všetko, čo nám bude dopriať.
Nie vždy sa nám to bude páčiť. Občas budeme nespokojní.
Budeme sa hnevať. Budeme premýšľať, prečo sa isté veci
dejú práve nám. Dôležité je pochopiť, že vždy existuje ne-
jaké ďalšie zauzlenie. Nejaké ďalšie ale. V tejto súvislosti je
priam žiaduce pripomínať si myšlienku Maxima E. Matkina,
že: „Život sa od ostatného, čo tiež vnímame ako príbeh, líši
hlavne tým, že žiadny koniec nie je koncom a žiadna pointa
nie je definitívna.“

pozvánka
JAŠÍKOVE KYSUCE
55. ROČNÍK

Hľadanie
vlastného hlasu

Aneta Beňková: *Vôňa kameňa*. Vydavateľstvo
Pars artem 2023, 63 s.

HANA KOŠKOVÁ

Zo stratenej záhrady. Ilustrácia z knihy *Vôňa kameňa*; il.: autorka

Tak ako „cíti svet“ vo svojej prvej básnickej zbierke autor-
ka? Jej pohľad na realitu a súčasnosť nás nevedie po sen-
timentálnych cestách či k svetobôľom, ba práve naopak.
Autorka svoju básnickú výpoveď spája s aktuálnymi problé-
mami našej každodennosti. Tá sa premieta do plnosti čistých
odtieňov bez pokryteckých imperatívov, prekonáva absurditu
života a krok za krokom prijíma ľudský údel. Bezmyšlienkové
vzduchoprázdno je jej cudzie. Nevidí v ňom východisko. Blíž-
šia jej je pozitívne prežívaná emócia, túžba po naplnení. Po
stretnutiach s ľuďmi, ktorí si navzájom rozumejú. To všetko sa
dá postrehnúť v jej reflexiách, básnických úvahách, pocitoch
a pozorovaniach pretavených do veršov. Autorka je aj výtvar-
níčka. A vizuálnosť a farebnosť v jej ponímaní je badateľná
v básňach: *Tmavé prízemie leta, Kráľovstvo divých vtákov, Kvety
mrazu, Vôňa kameňa* no aj v ďalších. Blízko má aj k hudbe.
Zamerala sa aj na písanie textov k pesničkám.

Dotyky s realitou, farebnosť a zároveň aj hľadanie pevného bodu, aj tak by
sme mohli charakterizovať debut Anety Beňkovej. Je však na čitateľovi, či
dokáže vnímať sémantickú rovinu textu, ktorú nám autorka v jednotlivých
viac fragmentárnych ako obsahovo presýtených veršoch ponúka. Hneď z jej
úvodných veršov sa dozvedáme to, čo stojí v popredí jej básnickej výpove-
de: *Optika šťastia modeluje novotvary / presnejšie než ostrie jazyka / v bez-
myšlienkovom vzduchoprázdne / vytvára realitu, v ktorej cítim svet.*

V niektorých veršoch sa konfrontuje so svojou identitou cez
zažité príbehy a vzťahy. Vedie s nimi dialóg. Typická je au-
torkina básneň *Zo stratenej záhrady*: *V červených šatách visím
na tóne / plazí sa vinnou záhradou / do budúcej jari / bližšie
k mesačným lúkam / bez čiernych stromov / bez hniloby lan-
ských jablák a slnka / Nepočítam roky, cesty, a chodníčky ľadových
noci / v preludoch starnúcich domov / v horiacich povozoch
slepých ciest*. Autorka sa aj cez originálnu obraznosť usiluje
zaznamenať protirečenia vo svete, ktoré doliehajú na jej gene-
raciu. Metafora sú v jej poézii dynamické, hoci niekedy pointa
chýba. V básňach preferuje voľný verš. Jej verše sú ako náhle
zabysnutia. Ako momentky, ktoré sa mihnú tak jasne, že ich
cítíme aj dlhšie po vneme z prečítaného: *Stojím oproti vetru
s kamennými nohami a očami / s osudom na pleciah*. Dočíta-
me sa v jednej z jej básní. Je si vedomá akejsi osudovosti, kde
sa aj ticho v básni môže stať výkrikom. Kde môže ožiť poetika
farieb, tónov a zreteľných slov, kontrastov a presného pome-
novania toho, čo vidíme a cítime.

V žiadnom prípade sa nedá povedať o debute Anety Beňko-
vej, že by jej poézia v zbierke *Vôňa kameňa* nezanechala stopy
v tých, ktorí majú radi súčasnú poéziu. Práve naopak. Nájdú
v nej to, čo hľadajú. Prínosom zbierky sú aj výstižné ilustrácie
a titulná strana knihy. Autorka ju oživila ukázkami zo svojej
výtvarnej dielne.

RECENZIA

Slovenský literárny ústav Matice slovenskej
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, tel.: +421 918 904 942, e-mail:
snn@matica.sk
Redakčná rada

Július Lomenčík (hlavný redaktor), Zuzana Bukovenová,
Peter Cabadaj, Patrícia Gabrišová, Martin Kubaš, Daniela Lysá,
Marcel Páleš, Lukáš Perný, Lenka Želonková, Eva Čulenová –
Signis, vydavateľstvo (grafika)

Vydavateľ
Matica slovenská

Náš klenot v zozname svetového kultúrneho dedičstva ničivo zasiahol červený kohút

Daj, Boh, šťastia, Banská Štiavnica!

Text a foto: Igor VÁLEK a Štefan KAČENA

Banská Štiavnica vyrástla zo žily Špitaler, ktorú pred stáročiami objavil na vrchu Glanzenberg pri pasení kôz chudobný pastier. Už tridsať rokov je mesto v klenotnici svetového kultúrneho dedičstva UNESCO ako náš vklad.

Mesto prečkalo morové rany, ubránilo sa Turkom aj viacerým zbohatlíkom (od deväťdesiatych rokov 20. storočia až podnes). Jedenásteho decembra 1993 ho v kolumbijskej Cartagene zapísali na Zoznam svetových kultúrnych pamiatok UNESCO. V piatok 24. júna 1994 vtedajší primátor, žiaľ, dnes už nebohý Ing. Marián Lichner, prebral z rúk vtedajšieho podpredsedu slovenskej vlády príslušný certifikát podpísaný generálnym tajomníkom UNESCO Federicom Mayorom. Nasledovali desaťročia bojov a potvrdení jedinečnej historickej identity, teda predovšetkým v zmysle opráv a záchrany pamiatok. Ale aj dobrého miesta pre život domácich a atraktívnej lokality pre návštevníkov. Darilo sa, možno nie vždy na sto percent podľa predstáv, ale „vláči“ nádeje sa posúval vpred. No a potom na strechy v centre vyskočil červený kohút...

■ NEŠASTNÁ SEDMIČKA

V sobotu 18. marca 2023 dopoludnia vypukol požiar. Rozšíril sa zo strechy meštianskeho domu na Námestí Svätej Trojice, zahryzol sa do turistickej atrakcie Banky lásky aj do susedných budov – základnej umeleckej školy, pizzerie, múzea Bergergericht... do (nešťastnej) sedmičky budov. Doslova by sa dalo povedať, že kto bol na dosah, mal zdravé ruky a nohy, pomáhal, ratoval, do boja so živlom sa vrhli tri desiatky profesionálnych hasičov a osem desiatok vojakov. Okrem profesionálov zasahovali aj dobrovoľní hasiči, policajti, ľudia z ulice, obyvatelia aj turisti, dobrovoľníci, zamestnanci samosprávy, Červený kríž, zamestnanci zasiahnutých budov i okresných úradov v meste a z Banskej Bystrice... Červenému kohútovi sa podarilo pristihnúť krídelká poobede, no likvidácia požiaru trvala až do neskorých nočných hodín. Vzhľadom na materiály ešte aj pracovníci Kontrolného chemického laboratória civilnej ochrany v Slovenskej Ľupči pre istotu preverili výskyt nebezpečných látok v ovzduší, nález bol, našťastie, negatívny. Postupom času sa ukázalo, že zrejme išlo o skrat elektrického vedenia. Beznádejne starého, ktoré bolo treba už dávno vymeniť, po čom domáci viackrát volali. No ako úspešne sa doklopali (pozri banická Klopkačka) do Zoznamu UNESCO vo svete, tak sa v tomto prípade nedovolali doma. Až prišlo nešťastie, za ktorým však treba vidieť aj ľahostajnosť a neúctu. K výnimočnému národnému kultúrnemu bohatstvu, ktoré je už dávnejšie aj svetovým... Lakonicky ostáva konštatovať, že polícia začala trestné stíhanie pre trestný čin všeobecného ohrozenia. Čas ukáže, no veríme, že najmä prinesie riešenia. Musia ich však urobiť ľudia.

■ DEJINNÉ STRÁNKY

Podme naspäť medzi stránky histórie, ktorej tvorcovia boli aj tvorcami mnohého pod Štiavnickými vrchmi. Celé stáročia bol tento banský revír jedným z najbohatších rudných revírov v Európe. Najväčší rozkvet zaznamenalo mesto v druhej polovici 18. storočia. Vtedy sa Banská Štiavnica stala významným strediskom konštruovania najpokrokovejšej banskej techniky. Kľúčovými osobnosťami spomínaného boli naslovovzati „fachmani“ S. Mikovíni, M. K. Hell a jeho syn J. K. Hell. Technický pokrok sa odrazil aj v rozvoji vzdelanosti a kultúry. Pôsobili tu významní sochári, stavitelia, maliari aj spisovatelia. Diela Jaroslava Augusta, Edmunda Gwerka, Antona Schmidta a či Jozefa Kollára môžeme obdivovať

Staroslávna a súčasná Banská Štiavnica – veľa pamiatok histórie aktuálne „dopĺňa“ ruch pri prácach odstraňujúcich následky požiaru z marca tohto roku.

v galérii na Námestí Svätej Trojice, pomenovanej podľa posledne spomenutého rodáka. No a literárne diela Pavla Kyrmežera, Bohuslava Tablica, Pavla Dobšínskeho, Jána Kalinčiaka, Andreja Sládkoviča, Jozefa Horáka a mnohých ďalších tvoria neoddeliteľnú súčasť domácich aj verejných knižných fondov na celom území Slovenska. Banská Štiavnica patrí k najstarším mestám v strednej Európe, veď mestské práva dostala v roku 1238 a mestská pečať z roka 1275 je najstaršou mestskou pečaťou vyzdobenou baníckym náradím. Už v roku 1735 vznikla prvá banická škola v Uhorsku. Na základe rozhodnutia Márie Terézie z roka 1762 bola v meste založená Banická akadémia, ktorá bola prvou vysokou školou technického charakteru na svete!

■ MESTSKÁ REZERVÁCIA

Historické jadro Banskej Štiavnice v roku 1950 vyhlásili za mestskú pamiatkovú rezerváciu a okolitá príroda s mnohými chránenými prírodnými útvarmi bola v roku 1979 vyhlásená za chránenú krajinnú oblasť Štiavnické vrchy. Pravidlom sa stalo, že najvýznamnejšie objekty rôznych lokalít a miest bývajú vyhlásené za národné kultúrne pamiatky. Výnimkou nie je, samozrejme, ani Mestská pamiatková rezervácia Banská Štiavnica, v ktorej tento „placet“ získal Starý zámok a súbor jedenástich budov bývalej Baníckej a lesníckej akadémie. Z ďalších pamiatok nemôžeme obísť zvyšky mestského fortifikačného (opevňovacieho) systému, ktorý obyvatelia budovali ako záberku pred nebezpečnými tureckými nájazdmi. Zo systému dnes ostalo už iba torzo – Nový zámok, Piargská brána a zvyšky pevnostných múrov. Ďalšou, priam „kultovou“ pamiatkou, posvätnou pre miestnych hrdých synov banického cechu, je Klopkačka. Medzi sakrálnymi skvostmi pyšne pózuje neprehliadnuteľná budova Kalvárie, umeleckou hodnotou sa pýši súsošie Svätej Trojice a Panny Márie. Medzi najnovšími plastikami zaujme socha Andreja Kmeťa v centre, prechádzky po štiavnických cintorínoch privádzajú návštevníka na miesta jeho posledného odpočinku a ďalších významných osobností...

■ HISTORICKÉ CENTRUM

Najcennejším pamiatkovým komplexom mesta je Námestie Svätej Trojice, doslova bránou naň je rovnomené mohutné barokové súsošie Dionýza Stanettiho. Klasicistický morový stĺp, ktorý bol postavený na pamiatku utišenia veľkého moru z rokov 1710 až 1711. Stavba umeleckého monumentu trvala päť rokov, súsošie bolo vysvätené v roku 1864. Na mohutnom podstavci stoja tri dvojstĺpy a aj po viacerých rekonštrukciách strážia domáccich návštevníkov patrón baníkov a „protimorovi“ svätci – sv. Sebastián, sv. František Xavierský, sv. Barbora,

sv. Rochus, sv. Katarína a sv. Jozef. Rovná šesťica pod dohľadom nad oltárom ležiacej Márie Magdalény. Na Trojičnom námestí nájdeme aj ďalšie krásy. Neskorogotický Rubigallov dom z roka 1853, ktorý dostal svoju dnešnú renesančnú podobu niekedy v 17. storočí. Nádherný je vstupný portál s erbom a letopočtom 1652 a rodovým heslom Spe et patientia – S nádejou a trpezlivosťou. V dvojposchodovej budove na námestí sídli Banské múzeum. V evanjelickom lýceu, pri otvorení ktorého predniesol slávnostnú reč Ján Kollár, študovali aj Andrej Sládkovič a Alexander Petőfi (Alexander Petrovič), o čom svedčia pamätné tabule na priečelí budovy.

■ NESMRTEĽNÁ LÚBOŠŤ

Sládkovič (alias Braxatoris) a Banská Štiavnica, to je básnik a jeho študentská láska Mária Pischlová alias Marina... Pischlov dom (jej otca) leží naproti Kostolu sv. Kataríny. Bol gotický, neskôr dostal barokovú úpravu a rodina Pischlovcov sa pod jeho strechu presťahovala v 19. storočí, keď tam chodievala študujúca slovenská mládež aj Andrej Sládkovič. Oveľa neskôr, v 21. storočí, tu nadšenci vybudovali úspešné a obľúbené múzeum a mimoriadne navštevovanú Banku lásky. Po ohni, s ochrannou plachtou namiesto strechy, ohradenú ochranným plotom, ju aktuálne navštevujú najmä ľudia, ktorí sa starajú o to, aby znova povstala ako bájný fénix z popola. Určite to dokážu...

Už v 13. storočí obyvatelia mesta postavili na južnom výbežku vrchu Paradázy kostol, ktorý zasvätili Panne Márii. Mal výhodnú polohu na vyvýšene, bol teda prestavaný na mestský hrad ako ochrana pred tureckým nebezpečenstvom. Bezprostredne po požiari v ňom ochranu našli mnohé kultúrne a historické pamiatky z ohrozených objektov. Dodnes sa z pôvodnej budovy zachovali obvodové múry. Opevnenie Starého zámku má päť bášť a jednu hradnú vežu. Najstaršia je Kaplnka sv. Michala pri vchode do hradného areálu. Súsošie Panny Márie je podľa odborníkov po Trojičnom stĺpe druhým najkrajším sochárskym dielom v meste. Na vrchole dominuje socha Immaculaty, obľetovaná anjeli, a na pilieri jej robia spoločnosť sochy archanjelov Michala, Gabriela a Rafaela.

■ KRÁSA PAMIATOK

Mestská radnica dostala svoju dnešnú tvár v rokoch 1787 – 1788. Vo veži drieme staručký zvon z roka 1509. Z interiérov je zaujímavá bývalá zasadacia sieň, na strope ktorej je vyobrazená freska ženy so zaviazanými očami – zhora na svet pod sebou hľadá Spravidlivosť. Hneď vedľa radnice sa k nebu týči Kostol sv. Kataríny, ktorého pamäť siaha do poslednej štvrtiny 15. storočia, vysvätený bol v roku 1500. V 16. storočí pribudla horná predsieň a kruhovitá veža s toči-

tými schodmi, v roku 1776 Kaplnka sv. Jána Nepomuckého. Krásny barokový hlavný oltár je z roka 1727. Kostol sa nazýva aj „Slovenský“, lebo už od roka 1658 v ňom začali kázať po slovensky.

Národná kultúrna pamiatka Kammerhof predstavuje komplex budov, ktorí mali dozor nad erárnymi baňami a hutami, mincovňami a železiarňami. Ale aj lesmi a odborným školstvom, a navrch k tomu všetkému ešte aj nad zdravotníctvom v celej stredoslovenskej banskej oblasti. Mali toho páni grófi až vyše hláv! Budovy sú vzájomne prepojené, chcelo by sa povedať v súvislosti s predchádzajúcou vetou – viac hláv, viac rozumu...

■ PRÍŤAŽLIVÁ KALVÁRIA

Na vysokom špicatom vrchu Scharfenberg neprehliadnete dvojvežový kostol. Vrch, na ktorom stojí z diaľky neprehliadnuteľná a zblízka doslova za srdce a dušu chytajúca Kalvária, bol vraj poslednou vyhasnutou sopkou. Priam magicky pôsobí aj fakt, že Kalváriu začali stavať 14. septembra 1744 a presne o sedem rokov, 14. septembra 1751, stavbu skončili. Pozoruhodný architektonický súbor tvoria tri kaplnky, päť väčších sakrálnych budov a kríž, sedem kaplniek na jednej strane a sedem na druhej strane krížovej cesty. V čase tureckých nepokojov tu na mesto a jeho obyvateľov dávala pozor vartovka, z ktorej dávali signál o pohybe nepriateľských dobyvateľov.

■ SADROVÍ TURCI

Súčasťou banického života bola Klopkačka, postavená v roku 1861. Klepot dreveného kladiva na drevenú dosku ráno hnal baníkov do práce aj odprevádzal na poslednej ceste z tohto sveta. Prízemná budova, neskôr prístavená k veži, slúžila ako väznica. Na vrchu Frauenberg pozornosť púta mohutný hranolovitý Nový zámok, ktorý zdobia štyri kruhové bašty. Zvykne sa pomenúvať aj ako Panenský alebo Dievčenský hrad.

Už sme hovorili o tom, že Turci nikdy Banskú Štiavnicu nedobýli, no dnes ich nájdete práve tu ako súčasť muzeálnej expozície Protiturecké boje na Slovensku. Pravda, iba ako sadrových „panákov“. Ešteže tak...

Obyvateľov Banskej Štiavnice čaká aj v nasledujúcich mesiacoch a rokoch veľa práce. Neľahké a zodpovedne vykonanej, výsledky ktorej potvrdia nespornú oprávnenosť ocenenia z UNESCO.

Želajme odborníkom (zo Slovenska aj zahraničia) veľa chuti, sily aj potrebných financií, obyvateľom mesta trpezlivosť a turistom ohľaduplnosť a empatiu. Možno aj v rámci spomínaného rodového hesla na Rubigalle – S nádejou a trpezlivosťou. Daj, Boh, šťastia, banská Banská Štiavnica, jeden zo slovenských klenotov v pokladnici svetového kultúrneho dedičstva!

GLOSA

Čo už... Priznajme si, že v súvislosti s vojnou na východe od našich hraníc už málokto vysloví taký výraz ako „slovenská vzájomnosť“. Nečudo, veď dve krajiny s najväčším počtom Slovanov – Ruská federácia a Ukrajina – sú v neúprosnom vojnovom konflikte a na oboch stranách umierajú prevažne mladí ľudia.

Pieseň spája Slovanov

Trochu podobná situácia bola pri rozpade Juhoslávie pred tromi desiatkami rokov a vtedy sme si mysleli, že také niečo sa už nemôže nikdy zopakovať. Veď Slovanstvo je taký fenomén, ktorý nám závidia na celom svete. Spoločné korene majú ľudia žijúci pre nás na vzdialenom pobreží Tichého oceánu s obyvateľmi srdca Európy či pri Baltickom aj Jadranskom mori. Teda na obrovskom území, pričom vo svojich jazykoch majú veľké množstvo spoločných slov. Nie náhodou, veď pravlastou všetkých nás je zem medzi riekou Volgou a východnými Karpatmi.

Našťastie, je ešte veľa aj tých, ktorí stále veria v Slovanstvo, jeho existenciu a silu, teda i vo vzájomnosť a spätosť jednotlivých blízkych národov, ktorých je dohromady až štrnásť! Dôkazom toho sú aj aktivity Združenia slovanskej vzájomnosti na Spiši, konkrétne v Prakovciach – v obci s asi 3400 obyvateľmi. V minulých dňoch tu usporiadali už dvadsiaty prvý ročník spevackej prehliadky Slovenská pieseň, ktorou žilo celé široké okolie obcí až po Košice. Od škôlkarov po sivovlasých seniorov. Tu sa myšlienky slovanskej vzájomnosti propagujú najmä spevom. Možno asi ako nikde inde vo svete tu vedľa seba zazneli ruské i ukrajinské piesne, popri nich aj rusínske, české, poľské a goralské. Akurát tak trochu chýbali tie z Balkánu.

Na tomto ročníku bola možnosť vychutnať si spev aj tých, ktorí sú verní tomuto podujatiu a šíreniu myšlienok slovanskej vzájomnosti celé desaťročia. Začali ako škôlkari, teraz sú už rodičia detí. Nečudo, že Slovenskou piesňou v Prakovciach žijú celé generácie ľudí (nielen) na Spiši, považujú ju za veľkolepú a symbolický sviatok a prichádzajú naň v zásade oblečení v krojoch. Veľkým plusom na prospech pedagógov i vedúcich hudobných skupín je aj to, že teraz, ale i v predchádzajúcich ročníkoch na podujatí spievali i hrali mnohí príslušníci rómskeho etnika, deti i dospelí. Tí Rómovia, ktorí priamo nevystupujú, však tradične tvoria v zaplnenom hľadisku početnú časť pozorných poslucháčov. Jedno je však isté – o Slovanstve sa v obciach celej Hnileckej doliny na Spiši rozpráva s úctou mesiac pred podujatím a ešte aspoň toľko po ňom...

Samozrejme, príprava takéhoto veľkého podujatia, na ktorom sa predstavili desiatky súborov i jednotlivcov, si vyžaduje veľa obetavosti i skúsenosti. Za tých všetkých nadšených organizátorov spomeňme iba ich predsedníčku Bc. Anastáziu Minárovú a starostu obce Mgr. Róberta Weisza.

Vladimír MEZENECV

NA MARGO

Ján Kozák st. bol nie len vynikajúci futbalista, ale i tréner. Slovenskú reprezentáciu viedol celkom úspešne v rokoch 2013 – 2018 a jeho mesačný plat predstavoval pätnásťtisíc eur plus prémie na základe dosiahnutých výsledkov. Jeho základný príjem však bol v porovnaní s ostatnými európskymi kolegami veľmi nízky, dokonca aj kormidelník Albánska zarábala

Vyhráva alibizmus

viac. Platy medzi sedemdesiat až sto tisíc eurami za mesiac boli vtedy pre reprezentačných trénerov samozrejmosťou. Aj tí najskúsenejší a najslávnejší však v prípadoch neúspechov čelili obrovskému kritike zo strany médií i verejnosti a nepomohlo im ani to, že v minulosti priviedli svoje tímy k titulom či medailám z európskych i zo svetových šampionátov alebo z najvýznamnejších medzinárodných klubových súťaží. Nie náhodou sa preto hovorí, že aj najpevnejšia trénerská stolička je skôr iba želaním a v skutočnosti neexistuje. Všetky sa trasú – bez ohľadu na to, kto na nich sedí.

Prečo takýto úvod? Lebo naši reprezentanti na MS do dvadsať rokov nedávno v ďalekej Argentíne neoslili. Je však trochu iróniou to, že svoj plánovaný cieľ splnili. Nad ostrovnou republikou Fidži, ktorá má približne deväťstotisíc obyvateľov, vyhrali presvedčivo 4 : 0. Po ňom už nasledovali len prehry. Ešte v skupine s Ekvádorom 1 : 2 a USA 0 : 2, v osemfinále s Kolumbiou vysoko 1 : 5. V takýchto prípadoch sa zvykne prejavovať jedna z klasických ľudských vlastností – škodoradosť. Naši mladíci môžu poukazovať na to, že do bojov o medaily nezasiahli ani také celky, aké mali Brazília (vyradil ju Izrael!), Anglicko, Argentína, Francúzsko... Novým majstrom sveta sa prekvapujúco stal tím Uruguaja pred Talianskom, Izraelom a Južnou Kóreou.

Iba odborníci sa snažia poukazať na to, že celkové vystúpenie našincov v Argentíne možno hodnotiť stručne, ale výstižne slovami „sivý priemer, ba dokonca podpriemer. Sme však majstri alibizmu, lebo vždy nájdeme dôvody, ako daný stav obhájiť“.

Nič proti trénerovi Albertovi Rusnákovovi st., ktorý viedol družstvo SR na týchto MS. Zarážajú však jeho reakcie na oprávnenú kritiku odborníkov. Jeho vyjadrenie typu: „Nenechám sa urážať a nedopustím hanobenie práce reprezentačného trénera... Za svojou robotou si stojím a hano-biť ju nebude nikto...“ vôbec nesvedčia o patričnej sebareflexii, ktorá je tu potrebná ako soľ v kuchyni. Žiaľ, jeho vyjadrenia si určite prečítali nielen jeho zverenci z reprezentácie, ale i mnohí mladí futbalisti. K ich ďalšej všestrannej výchove rozhodne neprispeli. Áno, tréneri sú skutočne kráľovsky platení, ale práve preto by mali byť zodpovední aj za výsledky svojej práce. Nielen v prípadoch víťazstiev, ale i prehier.

Vladimír MEZENEC

Druhá futbalová liga šliape u nás kvalitou na päty tej elitnej

Krása futbalu nie je iba v trofejach

Vladimír MEZENEC – Foto: internet

O druhej najvyššej futbalovej súťaži na Slovensku sa vôbec nedá hovoriť, že je v hlbokom tieni tej elitnej. Z mnohých dôvodov. Napríklad aj preto, lebo v II. lige je dosť družstiev, ktoré už okúsili chuť tej o stupienok vyššej, a pokiaľ nemajú momentálne finančné suchoty, robia všetko pre to, aby sa na to symbolické najvyššie poschodie opäť dostali.

Po dlhých rokoch čakania a úsilia o postup sa dočkalo druhé najväčšie slovenské mesto najvyššej súťaže. Radosť futbalistov FC Košice po definitívnom rezultáte bola pochopiteľná...

O kvalite II. ligy svedčí i to, že jej víťaz, a teda postupujúci medzi futbalovú elitu, sa zvyčajne udrží na výslni minimálne rok po premiérovom ročníku. Na druhej strane je nemalo takých tímov, ktorým trvá dlhé roky, než sa po vypadnutí vrátia medzi tých, ktorí zápalia nielen o titul majstra SR, ale v neposlednom rade i o účasť v medzinárodných pohárových súťažiach.

LIGOVÁ VYROVNANOSŤ

O pomernej vyrovnanosti oboch líg svedčí aj to, že v baráži s mužstvom na predposlednom mieste v konečnej tabuľke najvyššej súťaže dokáže často uspieť aj korunný princ II. ligy. Keď aj nie, tak mu býva aspoň vyrovnaným súperom. Podobná situácia býva aj v Slovnaft Cupe, teda v Slovenskom pohári, kde druholigisti poriadne znepriemňujú život celkom z Fortuna ligy. Zaujímavé je, že v už skončenom jubilejnom tridsiatom ročníku dvoch najvyšších súťaží bol gólový priemer na jedno stretnutie rovnaký – 2,8 gólu. Výrazný rozdiel medzi elitnou súťažou a II. ligou bol však v návštevnosti. Kým vo Fortuna lige predstavoval 2 321 divákov (tiež nič svetoborné, aj to iba zásluhou vedúceho tria Slovana, Dunajskej Stredy a Trnavy), v II. lige videlo jeden zápas iba 528 divákov, pričom v jeseni ich bolo o niečo viac než v odvetnej časti, keď sa rozhodlo o víťazovi aj minimálne jednom zostupujúcom. Je to teda výrazný rozdiel – až štyriaplnásobný. Pritom súboj dvoch najlepších tímov už v 2. kole odvetnej časti FC Košice – Prešov videlo až 4 011 platiacich divákov (!) Čo by za takúto návštevu na zápase dali niektoré celky najvyššej súťaže, najmä vypadávajúci Liptovský Mikuláš, ale aj Ružomberok, Zlaté Moravce...

VZÁCNÁ VYROVNANOSŤ

Až na vedúce východniarske duo vládla v ročníku 2022/2023 vyrovnanosť. Dokonca v troch prípadoch o konečnom umiestnení rozhodovali pri rovnakom počte bodov vzájomné zápasy. Vyrovnanosť dlho vládla aj na čele: jeseň patrila Prešovčanom, ktorí aj prezimovali na čele tabuľky a športovní novinári pred odvetou predpokladali,

že takéto postavenie zostane aj po skončení sezóny. Teda že Šarišania postúpia priamo ako víťaz súťaže a druhých Košičanov bude čakať baráž. V odvetu však Prešovčanom akoby chýbali chuť i dych. V záverečnom finiši body zbierali Košičania. Získavali ich, kde sa len dalo, ba dokonca i tam, kde s tým nikto nerátal. V poradí 1. Košice, 2. Prešov sa tieto dva tímy umiestnili nielen na čele konečnej tabuľky, ale aj v počtoch získaných bodov na domácich trávnikoch, vonku na súperových i v tzv. tabuľke pravdy. Pritom nesmieme zabudnúť na to, že mesto sa najstaršou futbalovou tradíciou na Slovensku (organizovaný futbal v Prešove sa zrodil už pred stodvadsiatimi rokmi) bolo v práve skončenom ročníku II. ligy jej nováčikom! Pre iného nováčika tejto súťaže by druhá priečka v konečnej tabuľke a účasť v baráži o postup do Fortuna ligy predstavovala solídny úspech, nie však pre Tatran. Veď zeleno-biele si práve teraz pripomínajú svoj najväčší futbalový úspech – päťdesiate výročie od zisku stříborných medailí za 2. miesto v I. čs. lige v ročníku 1972/1973.

VELA AMBICIÓZNYCH

Zo šestnástich aktuálnych účastníkov II. ligy bolo nemalo takých, ktorí hrávali aj v najvyššej súťaži. Okrem Košíc a Prešova boli to Pohronie, Púchov, Petržalka, Humenné i Dubnica. Samozrejme, keď už raz boli medzi elitou, tak by sa do nej radi vrátili. Niektorým sa návrat podarí po roku, iným až po niekoľkých a sú aj také kluby, ktoré na účasť vo Fortuna lige už môžu iba spomínať pri svojich jubileách a v kronikách. S druhou najvyššou súťažou sa nateraz rozlúčila Dubnica. Skončila na poslednom 16. mieste, a ako je teraz od nej vzdialený jej najväčší seniorský úspech – 4. miesto v konečnej tabuľke najvyššej súťaže v ročníku 2004/2005. Vie však dobre, ako to chodí aj v III. lige, do ktorej sa dostala po sezóne 2011/2012. Áno, tak to už vo futbale chodí, raz si hore, inokedy dole... Vypadnutie niekedy klub zocelí, inokedy doslova položí na kolena, a nie všetkým sa podarí rýchlo vstať. Vezmime si ešte

jeden príklad. Mesto Poprad má ideálne podmienky na futbal, je tu pomerne silné ekonomické zázemie a domáce mužstvo hralo súťažné stretnutia v Národnom tréningovom centre s kapacitou 5 700 miest na sedenie. Ešte pred štyrmi rokmi Podtatransci zápolili v baráži o postup do Fortuna ligy, teraz však vypadli z tretej a tak sa stanú iba účastníkmi regionálnej súťaže – štvrtej ligy! Teda poriadny pád.

Prípad Popradu je dôkazom toho, že i tretia liga má svoju úroveň a aj medzi jej účastníkmi možno nájsť kluby, ktoré hrali v elitnej najvyššej súťaži, napríklad Rimavská Sobotka. Zároveň aj toho, že pokiaľ vypadnutie z jednej ligy nezmobilizuje všetkých zainteresovaných, od hráčov po sponzorov, tak môže nastať strmhlavý pád, ktorý sa potom už ťažko zastavuje.

DVAJA NOVI

Jedni smútia, iní sa radujú – to všetko patrí k futbalu. V tom našom druholigovom k tým prvým patria okrem už spomínanej Dubnice aj nováčik z okrajovej bratislavskej mestskej časti Rača. Jedným z nováčikov je dokonca dedinský tím Dynamo Malženice, obec s tisícpäťsto obyvateľmi v okrese Trnava. Malženice prezimovali na čele tabuľky a postup si zabezpečili už tri kolá pred koncom súťažného ročníka. Tento úspech je o to cennejší, že po reorganizácii sa z troch skupín tretej ligy stali iba dve – Západ a Východ, čím sa súťaž stala zaujímavejšia a najmä kvalitnejšia. Za výsledkami dediny, o ktorej ani mnohí priaznivci futbalu nevedeli, že taká niekde existuje, stojí spolupráca so slávnym Spartakom Trnava. Ide o jeho tzv. farmu, ale na druhej strane nikdy za Dynamo nenastúpil hráč, ktorý patril do základnej zostavy Trnavy. Išlo najmä o talentovaných mladých hráčov, medzi ktorými sa už vyskytli aj legionári s profesionálnymi zmluvami, dokonca z Brazílie či Nigérie. Na filozofii klubu sa nič nezmení ani po postupe – prednosť hrať dostanú mladí odchovanci Trnavy, čo však neznamená, že v mužstve nebudú aj domáci Malženičania. Veď o postup sa zaslúžila až dvadsiatka vlastných

a rovnaký počet hráčov Spartaka. Z celkom „iného súdku“ je mužstvo zo Spiša, víťaz skupiny Východ. Spišiáci sa vrátili do II. ligy po päťročnej prestávke. Mesto má bohatú a úspešnú futbalovú tradíciu. A tak nečudo, že po postupe sa v Spišskej Novej Vsi poriadne oslavovalo. Nechýbal ani ohňostroj...

Na prospech postupujúceho celku treba uviesť, že až na štyroch legionárov je výlučne zložené z vlastných odchovancov! Aj v predchádzajúcom ročníku Spišiáci zápolili o postup do II. ligy, vtedy však s Prešovom neuspeli, jednoducho na jeho kvality nestačili. Tých mali Prešovčania naozaj dosť, nielen v III. lige, ale ako sa neskôr ukázalo aj v druhej, čo potvrdila ich účasť v baráži. Na Spiši si nemôžu sťažovať ani na menší divácky záujem, naopak. Posledné dve domáce treťoligové stretnutia videlo vyše tisíc fanúšikov. V II. lige ich bude určite ešte viac – pokiaľ ich mužstvo bude vyhrávať...

PROBLÉMY ZOSTÁVAJÚ

Najčastejšie i najlepšie sa píše o tých kolektívoch, ktoré úspešne zvládajú boje o postup do vyšších súťaží. Málokto sa však venuje mesteckým a obciam, v ktorých síce futbal zanikol, ale v zápoleniach o body ich nemá kto reprezentovať. Kluby sa síce do súťaží prihlásia, ale pred ich začiatkom riadiacemu oblastnému futbalovému zväzu oznámia, že z nich vystupujú. Urobia tak, aj keď iné by obetovali aj nemalé finančné sumy, len aby ich mohli nahradiť. Vezmime si len taký východoslovenský región. V VI. lige mal v ročníku 2022/2023 hrať aj klub zo zemľinskej obce Cejkov. Tá je tým skor narodeným priaznivcom futbalu (nielen) na Slovensku známa tým, že z nej pochádza už jedna z legend nášho futbalu – majster Európy z roku 1976, úspešný čs. reprezentant Ján Pivarník. Nuž, stalo sa... Čo však bude s futbalom v tejto obci, ku ktorej sa J. Pivarník stále hrdo hlási, dnes nevie nikto. Do VI. ligy skupina Podtatranská svoj klub neprihlásili ani Spišské Vlachy. Pritom ide o mestečko so slávnou futbalovou tradíciou.

HRDZAVÁ LOKOMOTÍVA

Keď už spomíname účastníkov nižších súťaží na východnom Slovensku, nemôžeme obísť Lokomotívu Košice, dvojnásobného víťaza Slovenského i Čs. pohára a dlhoročného účastníka najvyššej čs. súťaže. Klub, za ktorý hrali také osobnosti ako Jozef Móder, Ján Kozák st., Anton Flešár, Stanislav Seman, František Kunzo st., teda olympijskí víťazi i medailisti z ME vrátane zlatej. Súčasná Lokomotíva má síce ďaleko k tej z minulého storočia, ale predsa len – meno zaväzuje. V minulom roku síce vyhrala V. ligu, ale po reorganizácii súťaží naďalej zostala v piatej. Tento rok si prvenstvo zopakovala a jej postavenie v konečnej tabuľke hovorí za všetko: 1. Lokomotíva 24 22 2 0 115 : 7 68 b. Také presvedčivé prvenstvo sa v súčasnosti nedá nájsť na celom Slovensku. V IV. lige to Lokomotíva už asi nebude mať také ľahké ako v tej o stupienok nižšej, ale v každom prípade táto generácia hráčov i tie, ktoré prídu po nej, budú mať pred sebou vzory svojich predchodcov a tie ich budú motivovať k lepším výkonom a ďalším postupom. Možno raz opäť Lokomotíva Košice vyhrá Slovnaft Cup (Slovenský pohár) a opäť sa niektorým popredným svetovým profesionálnym hviezdám rozklepú kolena, ako to bolo v prípade AC Miláno na ihrisku v Čermeli v roku 1979 v Pohári víťazov pohárov, keď o postupe talianskych superhviezd rozhodli iba pokutové kopy. Takže, terajšia Lokomotíva Košice má skutočnosť na čo naviazať. Aj (zatiaľ) v štvrtej lige...

Do hereckého neba odchádzajú nenahraditeľní, slovenskému rodu verní umelci

Zomrel bard divadelného chrámu kultúry

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: archív SNN

Vo veku deväťdesiatjeden rokov skonal v polovici júna slovenský herec, scenárista, režisér, pedagóg a najmä recitátor Juraj SARVAŠ. Najsmutnejšie na tom oznámení je, že správu obsérnejšie nekomentovali nijaké akože mainstreamové médiá. Dokonca aj Slovenský rozhlas o tom informoval iba prostredníctvom regionálnej pobočky a spomienka na neho bola iba na druhom programe verejnoprávnej televízie. Odišla legenda, ktorú nikto nemôže nahradiť.

Pre mladších, ale aj pre pamätníkov pripomeniem, že jeho hlas otváral vysielanie banskobystričského rozhlasu v roku 1957. Oslovili ho Viliam Mráz a Ondrej Bartoš a istý čas robil v rozhlase aj moderátora. Spomínal, ako mu prudko tlklo srdce, pretože vtedy sa to vysielalo naživo. Nielen preto, že bol pri tom, ale najmä, že vysielanie prežilo dodnes a on si vážil, že mohol žiť v tom čase.

■ BAGAROV ŽIAK

Už na gymnáziu hrával amatérsky divadlo. V činohre po vyštudovaní Vysokej školy múzických umení pod vedením Andreja Bagara stvárnil desiatky postáv. Napríklad v inscenácii Nepokojná mladost', v úlohe inžiniera Rohoňa Dobrodružstvo pri obžinkoch, ako Dunois vo Svätej Jane, Phyleus v diele Herkules a Augiášov chliev, Jevtušenko v dráme Človek s puškou. Najprv pôsobil v Divadle Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene, od roka 1961 v Slovenskom národnom divadle v Bratislave, kde zotrval tridsaťpäť rokov.

Legendárny režisér a herec Paľo Bielik si ho vyhládol ako hlavného predstaviteľa do filmu Štyridsaťštyri podľa skutočnej udalosti, ktorou bola vzbura vojakov Drotárskeho regimentu a ich masová poprava v Kragujevci. On sám kládol herectvo a umelecký prednes na rovnakú úroveň, podľa neho to bolo

Juraj SARVAŠ celé desaťročia predstavoval to najlepšie zo slovenského umenia recitačného, divadelného aj filmového.

iba uchopenie divadelného poslania inými výrazovými prostriedkami.

■ DOMÉNOU RECITÁCIA

Jeho doménou predsa len bola recitácia. Momentálne niet na Slovensku herca s jeho prejavom a far-

bou hlasu, ktorý by ho v tomto adekvátne nahradil.

O mesiac by sa bol dožil deväťdesiatich dvoch rokov, žiaľ, v posledných rokoch ho zrádzalo zdravie. Budeme si ho pamätať z minulých desaťročí ako tvár Nedeľných chvíľok poézie, kde sa striedal s Ľubom Romanom alebo Vladimírom Durdíkom. Prednes ho učil ten najpopulárnejší – Viliam Záborský. Bol roduverným Slovákom. V rozhovoroch spomínal, že Sládkovičovo

MEMORIÁL

Detvana by nikdy dobre nezarecitoval, ak by nevyšiel na Poľanu a tam báseň nedeklamoval čarokrásnej prírode. V roku 2009 ho prezident Ivan Gašparovič vyznamenal Pribinovým krížom II. triedy za rozvoj slovenskej kultúry, najmä v oblasti hovoreného umeleckého slova. Ešte minulý rok vo vysokom veku učil na Akadémii umení v Banskej Bystrici, ktorú kedysi pomáhal zakladať.

■ LEGENDÁRNA ŠATŇA

Často sa píše o šatni v Slovenskom národnom divadle, presnejšie na treťom poschodí budovy Divadla P. O. Hviezdoslava v Bratislave, kde sa o ňu delil s Trnavčanom Jozefom Adamovičom, Jurajom Slezáckom, Michalom Dočolomanským a Oldom Hlaváčkom. Juraj Slezáček vtedy od roka 1979 zastával funkciu umelec-

kého šéfa Činohry SND a mal pod sebou ako vyše tridsaťroční takých hereckých bardov, ako boli Ctibor Filčík, Martin Gregor alebo František Dibarbora, ktorý bol, mimochodom, talianskeho pôvodu. Juraj Sarvaš tiež z divadla odišiel, scenáristickú štafetu po ňom prebral Dušan Taragel.

Juraj Sarvaš si na šatňu zaspomínal vo svojich knihách Spoznať kulisu a Spoznať kulisu 2. Zároveň bol uznávaním odborníkom na Andreja Sládkoviča, poznal všetky jeho diela a tiež jeho básne rád recitoval.

Možno by stálo za úvahu urobiť z tejto šatne aj pamätné divadelné miesto. Nevie, aké je to dnes, ale pred pár rokmi tam bola fotka len Michala Dočolomanského.

■ OSOBNÉ SPOMIENKY

Stretli sme sa osobne viackrát. Nielen na matičných podujatiach, kde rád recitoval svoju obľúbenú báseň Mor ho! od Sama Chalupku. Jeho prednes tohto diela bol už za jeho života legendárny. Na otázku prečo ju recituje, pre médiá povedal: „Je mojou morálnou povinnosťou byť tu a pre Slovensko. Navyše, už žiadny herec ju nemá v repertoári. A keď vidím slovenské zástavy a oduševnenosť ľudí, musím ju predniesť. Som súčasťou slovenského národa, a tak to tak aj zostane.“

Bol aj na oceňovaní významných osobností Trnavského samosprávneho kraja. Po ukončení slávnosti mal vtedajší predseda kraja, vtedy tiež člen Matice slovenskej, Tibor Mikuš na záver príhovor s tým, že každý sme mali v ruke symbolický pohár vína. Zrazu sa zarazil, obrátil sa k pánovi Sarvašovi, ktorý stál po jeho ľavici, a hovorí: „Jurko, a nechceš radšej niečo povedať ty?“

On sa pozrel na pohár vína v ruke, nezaváhal a hovorí: „Príhovor nie, ale báseň, to môžem predniesť, áno.“

A spustil spamäti, spontánne, bez zaváhania Jána Smreka Písané na sude.

Aj ja som strihal vinohrad,
révu bral pod nožice,
viem rod od rodu rozoznať
ako hus od kačice...
Rozoznám maligán a grád
jak hada od hadice,
kto by chcel vodnár do mňa liať,
zhodím ho zo stolice.
Viem, víno musíš zbožne piť,
aj zlý duch motolice.
Aj čert, čo vraví so smiechom,
človek je od opice.
Ak to vieš, budeš dlho žiť.
A ženy krásavice
budú v tebe chlapa ctiť,
zvlášť, keď sú lichotnice.

Ani nepotreboval standing ovation, lebo sme všetci stáli... Tieskali sme mu desať minút a fotografovali sa a ním. Pán recitátor.

Pamätám si jeho nadčasové slová, ktoré by si mali osvojiť všetci ľudia a najmä súčasní politici: „Žiadna doba, žiadna revolúcia čistý charakter nepošpiní a špinavý neočistí. To krásne hniezdo, kde sme - sa vyliahli, je naše Slovensko. Aj v ňom máme vlastné, kde sme sa narodili, kde sa rád vraciam. Pre mňa je to Banská Bystrica, hoci som sa narodil v Radvani nad Hronom. Ako napísal môj generačný druh básnik Milan Rúfus: „Mám jedno hniezdo, rád ho mám. V ňom ako v Božej sieti je mnoho otcov a mnoho mám.“

Stretli sme sa neskôr o pár rokov, potom dvakrát v nemocnici v bratislavskom Ružinove. Ja som tam chodil na rehabilitácie so zlomenou nohou. Po prvýkrát sme sa ešte krátko pozhovárali, po druhýkrát už nie, choroba sa na ňom podpísala. Šiel zamyslený, ponorený vo vlastnom svete času a choroby. Na otázku o veku iba mávol rezignovane rukou. Pomôž si, človeče, aj Pán Boh ti pomôže.

Veteránsky maratónec svetového formátu Ján HAZUCHA jubiluje

Malý veľký obdivuhodný vytrvalec

Text a foto: Milan VALOCKA

Janko uzrel svetlo sveta 3. júla 1943. Detstvo prežil v rodnej obci Lieskovec pri Zvolene. V roku 1945 pri prvom bombardovaní mesta mu zahynul otec. Potom žil s mamou a so staršou sestrou vo veľmi skromných podmienkach. Vari ten lieskový oriešok, ktorý má jeho rodná obec v erbe, mu predurčil obdivuhodnú húževnatosť a vytrvalosť, ktorú nosí v sebe celý život.

Na strednej škole sa na hodínach telesnej výchovy pridružila aj gymnastika. Jeho všestranná športová výbava zosilnela. Počas štúdia na SVŠT v Bratislave ho jeden semester trénoval aj známy futbalový tréner Jozef Vengloš.

■ SEMESTER S VENGLOŠOM

Keď sa zúčastnil na vysokoškolskom zimnom kurze v Roháčoch, za srdce ho chytili aj hory. Potom o rok sa v lete s partiou kamarátov vydal na tradičný mládežnícky výstup na Rysy a hory si zamiloval. Horské chodníky sa mu však máľili, preto sa rozhodol pre horolezectvo. Ešte počas vysokoškolských štúdií bol členom horolezeckého oddielu Lokomotiva Bratislava, s ktorým liezol na štíty v Tatrách. Neskôr, keď vojenčil na ročnej ZVS v českých Litoměřiciach, aj tam sa stal členom českého horolezeckého tímu. Po návrate do civilu oživil horolezecký klub Slávia pri VŠLD Zvolen a pätnásť rokov bol jeho predsedom. Počas týchto rokov liezol v Alpách, na Pamíre, v Kaukaze aj inde. So svojou alpinistickou kariérou bol spokojný. Akurát Himalaje mu nevyšli zo zdravotných dôvodov. Popri všetkých záľubách a športových aktivitách sa musel venovať aj rodine, keďže s manželkou mali troch synov. Aj práca vedúceho statika Stavoprojektu si žiadala svoje...

■ BIELA STOPA

Keď v roku 1974 odštartoval prvý ročník lyžiarskej Bielej stopy SNP, musel byť pri tom. TJ Slávia VŠLD zorganizovala pre športovcov v rámci zimnej prípravy zájazd autobusom na tieto preteky. Tento rok legendárne lyžiarske bežecké preteky oslávili päťdesiatku a jediný účastník, ktorý nevynechal ani jeden ročník, je Ján Hazucha! A to je naozaj úctyhodná reputácia, lebo celé polstoročie byť vždy v Kremnických vrchoch nie je len tak...

Horolezecký šport je mimoriadne náročný a vyžaduje si v prvom rade skutočnú pokoru, veľa odriekania a nielen fyzickú, ale aj psychickú odolnosť. To sú atribúty, ktoré správny horolezec musí v sebe mať. Veď náročnejší horolezecký výstup nie je nijaká prechádzka ružovou záhradou. Hory sú totiž nevyspytateľné, počasie sa môže zmeniť v okamihu a chlap s týmito zažitými eventualitami si tieto skúsenosti prenáša i do ďalšieho života. Z tohto uhla nazierania je potom odbehnutí celý maratón za zhruba tri a pol hodiny pre ostrieľaného horolezcu asi celkom bezproblémová záležitosť. No, skúste!

■ PRVÝ MARATÓN

V roku 1988 sa uskutočnil vo Zvolene tretí ročník maratónu na

Vytrvalec Ján HAZUCHA absolvoval všetky veľké svetové maratónske podujatia. Počet jeho štartov na vytrvalostných pretekoch je obdivuhodný!

počesť letcov SNP. No a pre Jána Hazucha to bol prvý maratónsky štart – v štyridsiatich piatich rokoch. A keďže človek má všetko medzi dvoma ušami, čiže v hlave, zaumienil si, že ho naozaj zvládne za tri a pol hodiny: výsledný čas v cieľi 3 : 29,31 h. Ďalšie dva maratóny boli tiež na domácej pôde a po pravidelnom tréningu sa skokovito zlepšoval; v roku 1989 na 3 : 12,49 a 20. októbra 1990 si vytvoril osobný rekord časom 2 : 56,29 h.

Ján Hazucha je typický maratónec tempár, čo znamená, že „zaradí“ určitú rýchlosť – povedzme dvanásť kilometrov za hodinu – a takto prebehne celú trať. Táto schopnosť je vlastná dobrým a skúseným bežcom, ktorí vedia udržať zvolené tempo a približne v tom istom tempe pobežia celý maratón.

■ DOMA I V ZAHRANIČÍ

Po absolvovaní tradičných domácich maratónov, ako sú MMM Košice (18 štartov), Rajec (16) a ďalších, nasledovala Praha (13) a potom sa vydal skúsiť i tie zahraničné. A nebolo ich málo. Dodnes ich má na svojom konte už stodvadsať (!). Je to celkom slušný sumár zabehnutých kilometrov, a preto nezaškodí trochu štatistiky, najmä keď v zozname svetových miest sú také ako Rím, Budapešť, Barcelona, Viedeň, Varšava, Atény, Krakov, London (2), Višegrad (4), a to k nim treba zaradiť tie najvýznamnejšie z tzv. veľkej šestky. Do tohto prehľadu treba pridať aj horské polmaratóny Hrebeňom Nízkych Tatier (7), čo je asi päťdesiat horských kilometrov, kde dosiahol v roku 2004 najlepší čas 5 : 39,23 h a v roku 2014 absolvoval aj Goralskú 50-ku časom 5 : 58,05 h. Do tejto kategórie treba zaradiť aj letné maratóny na Skalke v Kremnickom pohorí po trasách Bielej stopy. Tie absolvoval štyrikrát... K najväčším úspechom tohto výnimočného športovca nesporne

patria víťazstvá na prestížnych maratónoch veľkej šestky World Marathon Majors. Prvé tri z nich vyhral ešte v kategórii 70-ročných až 74-ročných. Najskôr to bolo v septembri 2013 v Berlíne časom 3 : 29,32. O tomto behu sa tvrdí, že patrí k najrýchlejším. Potom sa vybral do zámoria vyhrať Boston. Stalo sa tak v roku 2015 za 3 : 30,33 h a o dva roky letel za veľkú mláku opäť, aby pokoril aj New York. To sa mu podarilo v čase 3 : 34,14 h.

Druhú časť tejto veľkej „série“ už zvládol v kategórii 75 – 79 rokov pomerne rýchlo za vyše pol roka v poradí: október 2018 Chicago za 3 : 39,21 h, marec 2019 Tokio za 3 : 50,20 h a apríl 2019 Londýn za 3 : 29,50. Nebolo to však jednoduché, ako sa to na prvý pohľad zdá. Už Chicago bežal so zraneným chodidlom ľavej nohy, navyše v nepriaznivom chladnom a daždivom počasí. Napriek týmto problémom aj tu sa stal víťazom svojej kategórie. Jeho účasť v Tokiu bola ohrozená, lebo na ľavé chodidlo stále laboroval a bránilo mu to v tréningu. Dobré bolo, že v zime mohol aspoň bežkovať, a tak si udržať kondíciu. Pre obrovský záujem sa o účasť v Tokiu žrebuje, a keďže v tejto lotérii mu šťastie neprialo, požiadal o pomoc prezidenta košického maratónu Branislava Koniara a ten mu štart vybavil. V Tokiu síce zabehol najhorší čas spomedzi maratónov veľkej šestky, ale na prvenstvo stačil. Účasť v Londýne mu pomohla vybaviť športová ČK zo Zvolena a po prekonaní peripetií s chodidlom a sústredením na Mallorke s aktívnym maratóncom Marcelom Mataninom, začiatkom apríla 2019 završil svoje úspechy na WMM opäť víťazne časom pod tri a pol hodiny. Ako dosiaľ posledný úspech treba ešte spomenúť majstrovstvá sveta veteránov v októbri 2021 v Londýne, kde sa stal vicemajstrom v kategórii 76 – 80 rokov.

Martinský sviatok novej literatúry so zlatou niťou programového bohatstva

Slovesná jar bola opäť jarne svieža

Text a foto: Igor VÁLEK

Ako sme už v matičnom dvojtýždenníku Slovenské národné noviny informovali, 6. až 8. júna 2023 sa v centre kultúry Slovákov v Martine uskutočnil 57. ročník najstaršieho literárneho podujatia na Slovensku Slovesná jar. Podujatie s vkladom Matice slovenskej zaujalo opäť bohatým programom – zjednodušene povedané od možnosti vidieť niekoľko klenotov z matičného archívu „naživo“ až po zrozumiteľnú výstavu o najstaršej kultúrnej ustanovizni Slovákov, ktorá najmä v posledných desaťročiach akoby istému spektru spoločnosti musela „dokazovať“ svoj zmysel, obsah a cestu...

V nasledujúcich riadkoch sa teda viac zameriame najmä na literárnu (zlatú) niť Slovesnej jari. Ešte raz zopakujeme – najstaršieho kontinuálne pokračujúceho literárneho podujatia na Slovensku.

LITERATÚRA V ČASE

Organizátori – od Spolku slovenských spisovateľov cez Maticu slovenskú a Mesto Martin až po viaceré kultúrne inštitúcie a občianske združenia sídliace a pôsobiace v metropole Turca – každý rok celkovú dramaturgiu modelujú tak, aby mala istú jednotiacu niť a zároveň hlavnú myšlienku transparentne prezentovali aj v zrozumiteľnom „pomenovaní“. Tentoraz sa rozhodli pre podtitul Literatúra v čase. To umožnilo naozaj širokospektrálny pohľad na dianie v súčasnej literatúre. Dať slovo začínajúcim autorom (tvorivé súťaže Matičná esej a Paulinyho Turiec). No a, samozrejme, pozrieť sa na minulosť literatúry s prietom do súčasnosti. Také bolo scénické pásmo venované prekladateľke Zore Jesenskej, besedy s jubilujúcimi spisovateľmi, so všestranným humoristom Milanom Lechanom aj s publicistom a autorom literatúry faktu Dušanom Mikolajom a či netradičná „prednáška“ o štúrovskej sloven-

Na Slovesnej jari 2023 sa svojím programom podieľala aj Matica slovenská.

čine a minulosti literatúry v Turci a na Vrútkach.

SPOMIENKA NA MEMORANDUM

O najaktuálnejšom diani s vybranými autorkami a autormi vydal „svedectvo“ tradičný živý literárny vrchol – autorské Podoby slova. Hovorilo sa – na pôde Turčianskej knižnice, čo bolo opäť signifikantné – o písaní pre

deti a mládež (čo predstavuje vlastne výchovu k potrebe čítať u najmladších, budovanie čitateľského návyku), keď o svojej tvorbe a takejto filozofii hovorili Danuša Dragulová-Faktorová a Peter Mišák.

Svet, cestovanie a s tým súvisiaci vznik originálnych kníh boli leitmotívom dialógu autora cestopisov Pavla Viteka a umeleckého sklára Stanislava

Meliša. (Nielen) poézii a krajanom bola venovaná časť „obsadená“ básnikmi aj prekladateľmi Jánom Tazberikom z Bratislavy a Martinom Prebudilom i Miroslavom Demákom, keď druhí dvaja žijú a literárne pôsobia v slovenskej enkláve vo Vojvodine.

Osviežujúca bola hudobná zložka. Milan Némček, prvý dvorný textár slávnej kapely TEAM, predviedol, čo pre

pieseň znamená dobrý text. Z napísaného zjavne „vytŕča“ programovo druhý pilier Slovesnej jari, a tým je jednoznačne pôvodná slovenská literárna tvorba! Dobré je na tomto mieste ešte raz pripomenúť, že jedným z pilierov celého podujatia, tvoreného mnohofarebnou kyticou (hovoríme o jari a navyše jari spojenej s tvorivosťou!), je aj rokovanie Rady národnej kultúry a spomienka Na Memorandum národa slovenského. Veď Slovesná jar vznikla pôvodne ako súčasť Martinských kultúrnych slávností, nadväzujúcich na tradíciu matičných augustových zhromaždení v 19. storočí. Čoskoro bola transformovaná do podoby samostatného podujatia, ktoré si v časoch najväčšej slávy získalo široké autorské, ale aj divácke zázemie. Nečudo že patrilo medzi najpopulárnejšie kultúrne akcie na Slovensku vôbec.

KOMORNEJŠÍ TREND

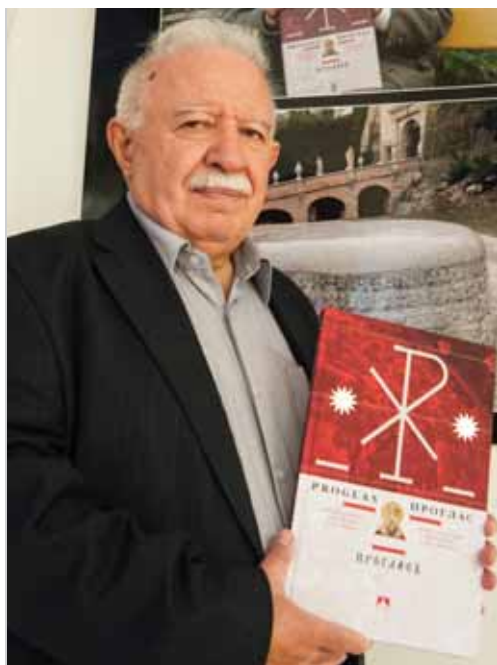
Tendencia posledných rokov ukázala, že sa Slovesná jar prirodzene zmenila skôr na komornejšie podujatie, čo účinkujúcim – spisovateľom, divadelníkom, výtvarníkom atď. – umožňuje bezprostrednejší kontakt so záujemcami o viacero druhov umení. Domicilom však ostáva pôvodná slovenská literatúra, jej tvorkyne a tvorcovia, no a, pravdaže, diela.

Slovesná jar opäť dokázala opodstatnenosť medzi podobnými podujatiami na Slovensku a chuť aj silu organizátorov pokračovať. Dobrá kultúra však potrebuje aj financie. Dobré, že Slovesnú jar 2023 z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia a Mesto Martin. No a hoci na teplomeroch akoby tak trochu vrcholilo leto, Slovesná jar nestradila nič zo sviežosti a svieža chce prísť aj o rok.

Proglas je prvé známe literárne dielo všetkých slovanských národov

Konštantínov tajný kód a jeho propagátor

PERIODIKÁ

Spisovateľ, bibliograf a prekladateľ Stojan LEKOSKI s trojazyčným vydaním Proglasu

Podľa pravoslávneho kalendára je sviatok sv. Cyrila a sv. Metoda 24. mája 2023. Krátko pred ním sa 18. mája v severomacedónskom meste Veles uskutočnil program Proglas – Konštantínov tajný kód – Viliam Turčány, ktorého autorom je spisovateľ a prekladateľ Stojan Lekoski. Podstatu programu tvorila prezentácia druhého vydania Proglasu od Konštantína Filozofa – sv. Cyrila v troch jazykoch – staroslovenskom, slovenskom a macedónskom.

O reedíciu tejto najstaršej literárnej pamiatky Slovanov sa zaslúžilo Vydavateľstvo SSS v spolupráci so Slovenskou národnou knižnicou, najmä však zostavovateľ a prekladateľ Stojan Lekoski. Podujatie spojili s prvou medzinárodnou projekciou dokumentárneho filmu Konštantínov tajný kód z produkcie RTVS (2022) podľa scenára a réžie Bernadety Tokárovej. Dokument s účasťou literárnych vedcov zo Slovenska, Severného Macedónska, Srbska, z Česka, Chorvátska, Talianska a Ukrajiny je venovaný Proglasu, ale aj jeho popularizátorovi, básnikovi a prekladateľovi Viliamovi Turčánymu. Titulky filmu do macedónčiny preložil S. Lekoski. Sekvencie k nemu nakrútili v najväčšom severomacedónskom kostole zasvätenom sv. Cyrilovi a Metodovi v meste Veles, v kostole mesta Prilep, v Kláštore sv. Nauma a Katedrále sv. Sofie v Ochride. Aj preto bolo organizátorom programu mesto Veles v spolupráci s MPC OA – Povardarska eparchia a záštitu nad ním mali primátor mesta Marko Kolev i vladyka Agatangel. Na podujatí sa zúčastnili veľvyslanec SR v Severnom Macedónsku Jeho excelenca Henrik Markuš, tiež starosta obce Terchová Jozef Dávidík a riaditeľ terchovského MKS Rudolf Patrnciak. Na záver programu ako prejav úcty k básnikovi a prekladateľovi V. Turčánymu predniesli jeho báseň Macedónia z jeho básnickej zbierky Aj most som ja (Slovenský spisovateľ, 1977). Program organizátori venovali Veľkomoravskej misii solúnskych bratov a 30. výročiu samostatnosti Slovenskej republiky.

(se)

MEDAILÓN

Terchovská galéria umenia každoročne v rámci Cyrilometodských dní, o ktorých reportáž prinesieme v budúcom čísle, oživa aktuálnou výstavou s duchovným posolstvom. Tentoraz v nej do konca júla vystavuje svoje obrazy a ikony výtvarníčka Alena TEICHEROVÁ, rod. Hudeková.

Farebné posolstvá

Rodáčka z Považskej Bystrice študovala na Pedagogickej fakulte UMB v Banskej Bystrici a na Ikonopiseckej škole sv. Cyrila a Metoda v Košiciach. Pri tvorbe využíva techniku olejomalby, akvarelu, kresby, venuje sa malbe na sklo, ikonopisecku a ilustrácii. Vnemo pretavených do nápaditých diel je veľa: stromy, rastliny, kvety, architektúra, ľudia a naše príbehy... Oblubuje i sakrálné motívy, do ktorých harmonicky vnáša pozitívnu duchovnú energiu, pokoj a lásku. Na vlínach spomínaného reštaurovala sochy Lurdskej Panny Márie a sv. Bernadety v Kaplnke v Belušíckych Slatinách. V Domaniži maľovala repliku oltárneho obrazu Korunovanie Panny Márie; je autorkou oltárneho obrazu Sen dona Bosca v Kaplnke Katolíckeho domu v Dubnici nad Váhom a oltárneho obrazu Svätej Trojice v Kaplnke Skalka nad Váhom. Aj autorkou jedinečného Betlehemu s postavami a so zvieratkami v životnej veľkosti, ktorý býva vystavený počas vianočných sviatkov na záhradníckom dvore v Dubnici nad Váhom. Aktívne sa zúčastnila na viacerých medzinárodných výtvarných sympóziách v Poľsku aj Česku, zo slovenských spomenieme ORA ET ARS – SKALKÁ, ktoré sa konáva na starobylom kláštore Skalka pri Trenčíne. Aj sama organizuje plenéry, napríklad v Trenčianskych Tepliciach a Nimici, ale i zážitkové maľovania a kurzy Arte relax pre dospelých. Svoje diela vystavovala na tridsiatich dvoch samostatných výstavách a osemdesiatich kolektívnych výstavách. Je držiteľkou Ceny Štefana Pelikána, prezidenta Klubu priateľov Francúzska a Slovenska (Umenie v srdci), aj Ceny EÚ umenia Zlatá Európa a členkou Spolku ikonopiscov sv. Cyrila a Metoda Slovenska v Košiciach. Žije v Dubnici nad Váhom, kde tvorí ako výtvarníčka v slobodnom povolaní. Hovorí o nej, že je priam éterická bytosť. My dodávame, že určite aj jej tvorba nesie v sebe čosi éterické – a to je dobré.

Igor VÁLEK

HUMORESKA

Milý Donald, keďže práve nie si prezident a chceš ním opäť byť, navrhujem ti, aby si kandidoval aj u nás na Slovensku. Nepomýľ sa, Tvoja pani Trum-pová je zo Slovinska. Aj tu sú prezidentské voľby na obzore. Máme veľa spoločného. Rozdiel nezbadáš. Predvolebná kampaň sa začala. Trestné oznámenia na opozíciu padajú u vás i u nás. Vraj si si odložil nejaké tajné dokumenty, ktoré si nemal právo čítať. Údajne Ti hrozí sto až štyristo rokov väzenia. Prajem ti veľa zdravia. Ak sa máš dožiť konca trestu, budeš ho potrebovať. Keby si sa dožil stosedemdesiatpäť rokov podľa Starého

zákona ako Abrahám, tých sto rokov basy by ti skoro vyšlo. Ak ťa odsúdia na štyristo rokov, budeš to musieť potiahnúť s dožitím ako Matuzalem. Ten sa dožil skoro tisíc

Takže dôjdi sem čím skôr. Najprv by si kandidoval vo voľbách do parlamentu. Tvoj americký protikandidát do našich volieb určite pôjde. Prvé bilbordy sa už objavili.

rej agentúre sa koľko vyplatilo. Aj keby si národ nepresvedčil, neboj sa. Organizovať hlasy vieme aspoň tak dobre ako vy. Tak ako u vás na Floride pár stoviek či tisícok elek-

kampaň v Indii, víťazstvo máš isté. U nás i v Amerike. Rodné číslo? Nijaký problém. Elektronicky sa dá hlasovať aj z cintorínov. Ale to sú len také konšpirácie. Najmä si nerob ťažkú hlavu s peniazmi na kampaň. Založíme treťosektorovú organizáciu s cieľmi ako pomoc, adaptácia, podpora, implementácia, boj proti hybridným hrozbám, sociálne vylúčenie, rovnoprávnosť. Za vojny sa to volalo piata kolóna. Ako je u nás zvykom, vláda nám posunie pár desiatok miliónov a volebné víťazstvo je naše. Desiat percent potom posunieme na IBAN KO54 2599 001984 007. Veď vieš komu. Na Tvoj skorý príchod sa teší

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Zimné lety zo Slovenska do Belize sú vraj už vypredané

rokov. Takže po prepustení si ešte slušne požiješ. Keby si bol u nás, nemal by si takéto starosti. U nás si bez bezpečnostnej previerky môžeš prezerať čo len chceš. Lenže za vlastizradu môžeš dostať aj doživotie. Dá sa to vyriešiť. S Belize nemáme zmluvu o vydávaní zločincov. Letenka tam je za pár tisíc, spätnú nepotrebuješ. Vraj sú zimné lety už vypredané.

Platila ich vaša ambasáda v dolároch. Text na nich síce bol ako zo zlej kuchárskej knihy. Akú spoločnosť si uvaríš, takú ju budeš mať. Ďalšie predvolebné bilbordy sa čochvíľa určite objavia. Akčná vládna dvadsaťjednotka ich bola objednať až kdesi v Bruseli. Platba v dolároch alebo eurách. Podľa toho, či platí NATO alebo EÚ. SSKA sa narobí, kým zistí, kto-

tronických hlasov zo zahraničia sa vždy môže objaviť. Záznaky na objednávku. Už sme videli, akí sú naši predstavitelia mimoriadne obľúbení v Indii. Hlasuje sa v televízii, pribúda hlas, dva a potom – bum. Prileti pár tisícok hlasov až z Indie. A to si zober, že Indov je štyrikrát viac ako Američanov a dvestopäťdesiatkrát viac ako Slovákov. Ak si zaplatíš volebnú

Interaktívne podujatie Štúrovci mladej generácii v Martine zaujalo Žiaci a študenti nasadli do symbolického stroja času

Viliam KOMORA – Foto: Marek HANUSKA

Matica slovenská a záujmový odbor Mladá Matica usporiadali v stredu 7. júna 2023 v rámci Slovesnej jari a 162. výročia Memoranda národa slovenského podujatie Štúrovci mladej generácii, ktoré zábavnými až hravými formami, teda spôsobom viac prístupným pre žiakov základných škôl a študentov stredných škôl, predstavilo niektoré úseky našej národnej histórie, najmä čas pôsobenia národno-obrodeneckej generácie a jej význam.

Matičné nádvorie – Park sv. Cyrila a sv. Metoda – zaplnilo vyše dvesto mladých ľudí s pedagógmi, ale aj matičiari z viacerých kútov Slovenska. Návštevníci si priamo pred matičným historickým sídlom vypočuli krátku interaktívnu prednášku o štúrovcach, Memorande národa slovenského a Samovej ríši od predsedu MS Mariána Gešpera, ktorý bol jedným z iniciátorov takejto formy podujatia pre mládež. Matica aj takto hľadá nové metódy upevňovania kolektívnej historickej pamäti u mladej generácie. Študenti, ktorí poznali správnu odpoveď či mali odvahu pred svojimi rovesníkmi odpovedať na rozličné otázky, dostali priamo od pred-

Postavu štúrovského básnika Sama Chalupku na voľnom priestranstve na nádvorí matičného ústredia a pred mladým publikom stvárnil podpredseda Matice slovenskej Marek NEMEC.

sedu M. Gešpera knižné odmeny. Z minulosti symbolicky k súčasnej mládeži „vystúpil“ aj spisovateľ a národný dejateľ Samo Chalupka. Stvárnil ho podpredseda MS Marek Nmec, ktorý výrazným hereckým

výkonom a zvučným hlasom recitáciou básne Mor ho! zaplnil nádvorie a v účastníkoch zanechal dlhodobý pozitívny dojem a hlboký umelecký zážitok. Rovnako zaujala aj skupina historického šermu Mojmirova družina – mladomatiční šermiari z Lipovského Mikuláša pod vedením Andreja Lukáča.

Po skončení interaktívnej prednášky, scénok a bojových vystúpení prišiel čas aj na prezretie priestorov súčasného sídla Matice slovenskej. Lákadlom bola nová výstava Matice slovenská, vytvorená Vedným ústredím MS pri príležitosti 160. výročia založenia ustanovizne, ktorá bude ďalej putovať po rôznych miestach našej vlasti.

Ďalší unikátny historický filmový dokument z matičnej dielne

Hurban III. – medzi Stalinom a Rooseweltom

Viliam KOMORA, Informačné ústredie MS

Matica slovenská usporiadala posledný májový deň slávnostnú premiéru unikátneho dokumentárneho filmu Vladimír Ladislav Hurban – svetovo najznámejší Martinčan. Najmladší Hurban bol jedinou slovenskou osobnosťou pochádzajúcou z fundamentu národného hnutia 19. storočia, ktorý dospel do modernej svetovej politiky 20. storočia. Prostredníctvom J. Francisciho zažil ešte obrodenskú aurou mladoštúrovcov, ale dozrel už v spoločnosti globálnych hegemonov Franklina D. Roosevelta a Josifa V. Stalina.

To je sociálna mobilita a kultúrny presah, aký Slovák dovtedy nezažil. Už len početnosťou vstupovania do globálnych svetových súvislostí ukazuje, že v našich dejinách figuruje ako svetovo najznámejší Martinčan.

■ ÚPLNE ZABUDNUTÝ

Bohužiaľ, ako podotkol pred samotnou premiérou dokumentu predseda MS Marián Gešper, osobnosť úplne zabudnutá, pričom vyjadril pochybnosti, či bude niekedy tento dokumentárny film uverejnený v celoslovenskej televízii. Žijeme v dobe, keď je Matica úmyselná a v podstate násilne zatlačovaná do mediálneho embarga, účelovo nepozývaná do diskusných relácií na vedecké i spoločenské témy a jej podujatia sú flagrantne vystrihované zo správ a z iných

relácii. Pozitívne je, že v regiónoch, kde je bohatá činnosť Matice neprehliadnuteľná, sa matičné akcie v miestnych TV bežne objavujú. V príhovore vyzval mladú generáciu, aby prinavrátila Turiec a Martin do celoslovenských súvislostí a opustila pozície dnešného provinčného nazerania na mesto Martin. Dokumentárny film má prispieť v dnešnej nefahkej dobe ako inšpirácia pre študentov a ako podnet, aby sa stali pomyselnou budúcou slovenskou elitou, ktorú potrebuje naša štátnosť a politika.

■ AUTORSKÝ TANDEM

Film vytvorený Informačným ústredím MS, tajomníkom Jánom Semanom v spolupráci s predsedom MS Mariánom Gešperom na podklade knihy Ivana Kučmu, významného slovenského a martinického

spisovateľa, komplexne predstavuje Vladimíra Ladislava Hurbana. Film mapuje jeho životné osudy od detstva v Martine cez pôsobenie v Rusku (r. 1909) i vypuknutie prvej svetovej vojny, kde sa zaradil do vedenia česko-slovenských légii. Postupne v priebehu vojny vošiel do organizačných štruktúr prvého česko-slovenského odboja a vyprofiloval sa vo svetovej diplomacii. Po generálovi Štefánikovi ako Slováč v légiiach mal druhú najvyššiu hodnosť – plukovník. Medzi prvými do medzinárodných dokumentov diplomaticky nekompromisne presadil myšlienku rozchodu Slovenska z Rakúsko-Uhorskom, a to ešte skôr ako domáci odboj.

■ DIPLOMATICKÉ ZÁSLUHY

Hurbanovo úsilie vygradovalo v príprave Organizácie Spojených

Vnuk Jozefa M. Hurbana Vladimír bol významný diplomat svojej doby.

národov ako celosvetovej demokratickej platformy. Vynikol ako veľvyslanec v USA; jeho autorita vzrástla, keď v roku 1939 odmietol vydať čs. veľvyslanectvo do súk nemeckým nacistom. Svojou diplomatickou obratnosťou zabránil, aby USA vzali na vedomie vyhlásenie vojny od Slovenského štátu. Tento syn Svetozára Hurbana-Vajanského a vnuk Jozefa Miloslava Hurbana podpisom Deklarácie Spojených národov v januári 1942 a nadväzujúcich zmlúv a dohôd sa stal ústredným slovenským spoluzakladateľom OSN. Spolu s Vladimírom Clementisom a Milanom Rastislavom Štefánikom položil základy slovenskej diplomacie.

Novozámockí folklórni benjamínkovia vyrástli povedomia a do krásy

Známy detský súbor Matičiarik jubiluje

Michal SITNIK – Foto: archív FS Matičiarik

Folklórny súbor Matičiarik vznikol pri Miestnom odbore Matice slovenskej v Nových Zámkoch v roku 1993. S myšlienkou sformovať takýto súbor prišiel učiteľ ZUŠ v tomto meste Ladislav Dráfi. Jeho ideu členovia tamajšieho matičného odboru podporili a po konkurze v priestoroch novozámockého gymnázia začal súbor činnosť s osemdesiatimi členmi. Umeleckým vedúcim sa stal Ladislav Dráfi a organizačnou vedúcou Jana Garajová.

Počas tridsiatich rokov existencie v súbore spievalo, tancovalo a hralo vyše tisíc detí. Zásluhou dobrovoľných pracovníkov, obetavých pedagógov v meste Nové Zámky, ktoré nemalo folklórnu tradíciu, sa v mnohých deťoch vypestoval hlboký vzťah k ľudovej piesni a tancu a folklórnej tradícii. Repertoár súboru tvorí choreografie z viacerých regiónov Slovenska a jeho členovia počas roka vystupujú na rôznych mestských, matičných, obecných a firemných podujatiach. V programovom liste má pevné miesto viacročné pásmo, s ktorým Matičiarik už vystupoval v Národnej rade SR,

v prezidentskom paláci a viackrát aj v RTVS v charitatívnom programe V slovenskom Betleheme. Napokon, akákoľvek forma pomoci tým, ktorí to potrebujú, nie je malým folkloristom cudzia. Našu vlasť reprezen-

tovali i v zahraničí – vo Švédsku, v Rakúsku, Česku, Maďarsku, Srbsku, Čiernej Hore, Chorvátsku. Súbor má tanečnú zložku – malú, strednú a veľkú skupinu. Súčasťou je LH Matičiarik, ktorá je zložená z absol-

ventov základnej umeleckej školy, ba viacerí jej členovia študujú na konzervatóriu. Repertoár kapely je bohatý a pestrý, má vynikajúce speváčky, ktoré zaujmú nielen mladosťou, ale i bodrosťou. Spreádzajú všetky tanečné čísla, ale majú sólové vstupy a pôsobivé CD.

Tridsiate narodeniny sú dôvodom na oslavu a Matičiarik ich oslávil spolu so svojimi členmi i s fanúškami súboru za účasti širokej verejnosti slávnostným programom. Vyrástli sme do krásy, ktorý uviedol 10. júna v priestoroch Miestnej organizácie Matice slovenskej v Nových Zámkoch.

MATIČNÉ DEPEŠE

PŮT DO BLATNOHRADU

Ordinariát ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR v spolupráci s Vojenským ordinariátom Maďarskej republiky spoločne pripravili 17. júna púť po stopách sv. Cyrila a Metoda do Blatnohradu so slávnostným programom pri tamajšom pamätníku svätých solúnskych bratov a základoch Baziliky sv. Hadriána.

POCTA HOSTINSKÉMU

Miestny odbor Matice slovenskej v Rimavskej Sobote v spolupráci so Základnou školou Petra Kellnera-Hostinského v Rimavskej Sobote si 12. júna 2023 uctili pamiatku významného štúrovca Petra Kellnera-Hostinského k 200. výročiu jeho narodenia a 150. výročiu jeho úmrtia v Aleji dejateľov pri jeho buste na Námestí Štefana Marka Daxnera.

SLÁVICI V ŽILINE

Pod organizačnou záštitou Domu MS v Žiline sa v tamajšej radnici predposledný májový deň uskutočnilo krajské kolo folklórnej súťaže Slávik Slovenska 2023, ktoré malo podľa informácií od organizátorov aj podľa rozhodovania poroty, ktorá udelila viacnásobné čestné uznanie, vynikajúcu úroveň. V I. kategórii si prvenstvo vyspievala L. Balázová zo ZŠ Nade Hejnej v Martine, v II. kategórii si prvenstvo odniesla E. Mičundová z CVČ v Kysuckom Novom Meste a v kategórii najstarších školákov najpresvedčivejší spevácky výkon predviedla N. Lettrichová zo Spojenej školy Horné Rakovce.

KNIOBÚDKY V NITRE

Vďaka zapojeniu do projektu Rozčítajme Nitru knižnými búdkami vznikol pri Dome Matice slovenskej v Nitre nový komunikačný priestor. V knižnej búdke si čitatelia pravidelne nájdú knihy, ktoré bude spoločne obmieňať matiční dom a Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre. Nitrianski matičiari tento „objekt“ využijú aj na odkazy, ktoré o svojich podujatiach chcú ďalej šíriť. Zároveň ho chcú aktívne využiť aj na propagáciu Vydavateľstva Matice slovenskej. Knihoobúdky sú rozmiestnené aj v ďalších mestských lokalitách a poslúžia ako malé bezplatné knižnice.

KOLORIT ORNAMENTOV

Ako sprievodné podujatie XXIX. ročníka osláv Dňa mesta Košice sa v pobočke Verejnej knižnice Jána Bocatia na Tereze uskutočnila pod záštitou primátora Košíc Jaroslava Poláčka vernisáž výstavy a vyhodnotenie prác 11. ročníka súťaže v kreslení a maľovaní ornamentov Kolorit slovenského ornamentu, ktorú organizuje Súkromné etnografické múzeum Humno. D MS v Košiciach a Verejná knižnica Jána Bocatia. Výstava potrvá do 26. júna 2023.

NEMÉ SVEDECTVO

Tatranská galéria v Poprade pripravila v rámci práve uvádzaného výstavného projektu Architektúra ukazovateľ doby v pondelok 19. júna prednášku Ing. arch. Rastislava Udžana Industriálna architektúra – nemé svedectvo doby ponechané osudu. Devastácia mnohých takýchto areálov, ktoré mohli dostať novú náplň, napovedá o mimoriadnej aktuálnosti takýchto aktivít.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Matičný odbor v Trenčianskych Tepliciach si každoročne pripomína významné udalosti našich národných dejín. Tento rok je to 160. výročie založenia Matice slovenskej, 1160. výročie príchodu Cyrila a Metoda na naše územie a 1400. výročie Samovej ríše. Minulý mesiac sme zorganizovali slávnostnú akadémiu k týmto výročiam. Na podujatí sa zúčastnili matičiari, mnohí spoluobčania, kúpeľní hostia i predsedníčka Krajskej rady MS TSK Žofia Hrančová. Vo svojich vystú-

Štefánik v kúpeľoch

peniach sa spomenutým výročiam venovali podpredsedníčka MO MS Mária Holíčková a Jozef Kočíš, ktorý prednášku doplnil obšírnejším výkladom našich dejín. Účastníci si mohli prezrieť i výstavku národných pamätných medailí člena MO MS zberateľa Ondreja Kusa, ktorý ju doplnil o zaujímavý výklad. Vlastnoručne vyrobené pexeso o štúrovcach predstavil matičiar Rastislav Jakubek.

Akadémiu sme spojili s prezentáciou knihy Lásky M. R. Štefánika od Blanky Kovarčíkovej, ktorú zorganizovala Mestská knižnica v spolupráci s miestnym odborom Matice slovenskej. Autorka počas prezentácie priblížila tú časť Štefánikovej osobnosti, ktorá všetkým bola čiastočne skrytá a známa – jeho súkromie. Autorka dopodrobna zmapovala celý Štefánikov život od narodenia, rodinné pomery, príbuzných, osobné vzťahy k blízkym priateľom a známym, jeho postoje k životu. Záver besedy patril diskusi.

Životný príbeh, dielo a odkaz Milana Rastislava Štefánika by mali byť pre nás nielen zdrojom poučenia, ale aj inšpirácie. Generálova socha v Trenčianskych Tepliciach je dôkazom, že na takéto osobnosti nášho národa nezapúdame najmä my matičiari.

Mária HOLÍČKOVÁ, podpredsedníčka MO MS, Zuzana STAROSTOVÁ, Mestská knižnica v Trenčianskych Tepliciach

Spomienková slávnosť vo Vinnom na Františka Jozefa FUGU Autor slovenskej zástavy

Text a foto: Tibor HLAVÁČ, Karina OBŠATNÍKOVÁ

V tohtoročných jubileách krajského kalendára sa skvie najmä meno Františka Jozefa FUGU (pôvodným menom Fig), rodáka z Vinného (okr. Michalovce), kňaza, mecena krajského života, vydavateľa, editora, redaktora, tlačiara, agitátora slovenského života na severoamerickom kontinente, tretieho predsedu Zahraničnej Matice slovenskej a autora návrhu dnešnej slovenskej zástavy.

Obec Vinné 9. júna usporiadala oslavy storočnice narodenia jej významného rodáka, kňaza a buditeľa slovenskej reči v zahraničí, tretieho predsedu Zahraničnej Matice slovenskej, národovca, spoluautora našej slovenskej vlajky Mons. Františka J. FUGU. Podujatie sa začalo svätou liturgiou, celebratou Cyrilom Vasilom, SJ, arcibiskupom Košickej eparchie. Na spomienkovej slávnosti sa zúčastnili predstavitelia cirkevného a občianskeho života, zástupcovia Matice slovenskej, občania obce, rodinní príslušníci, pedagógovia i žiaci tunajšej školy, ktorá nesie čestný názov ZŠ s MŠ F. J. Fugu.

Prítomní mali možnosť si vypočuť aj odbornú prednášku riaditeľa Slovenského historického ústavu v Ríme Daniela Černého, ktorý priblížil pôsobenie Mons. Fugu medzi gréckokatolíckimi. Zaujímavé boli spomienky rodiny na strýka, fotografie z rodinného albumu, spájajúce históriu s prítomnosťou, súčasné zábery z miesta posledného odpočinku Mons. Fugu, ako aj fotografie z Chrámu Panny Márie Klokočovskej v bývalej farnosti monsignora v kanadskom Hamiltone. Do umelecky stvárneného kultúrneho programu prispeli Zbor sv. Anny, deti a žiaci školy z Vinného.

■ SÚŤAŽ DETÍ

Sprievodnými aktivitami podujatia boli regionálna výtvarno-literárna súťaž detí materských škôl a žiakov základných škôl nazvaná Fugova domovina, výstava

Hostia a organizátori spomienkového podujatia na Františka J. Fugu sa stretli v jeho rodnej obci Vinné.

Kresťanské symboly v tvorbe Ľudmily Lakomej-Krausovej a Mikuláša Jacečka a prednášky pre žiakov základnej školy vo Vinnom a stredoškolskú mládež na Gymnázium Pavla Horova. Prednášajúcim bol aj predseda MS Marián Gešper, ktorý zdôraznil mimoriadny význam národnej práce, a predovšetkým osobného nasadenia Františka Fugu vo vtedajších súvislostiach slovenskej demokratickej emigrácie v druhej polovici 20. storočia. Zahraničná Matica slovenská plnila pod Fugovým vedením nenahraditeľnú úlohu, keďže sa mohla oveľa slobodnejšie vyjadrovať a presadzovať národné požiadavky v zahraničí. Jeho práca bola v určitom ohľade až vizionárska, veď práve jeho zásluhou došlo k osvetleniu slovenskej

politkej otázky v západnom svete. K tomu sa pridáva neúnavné Fugovo snaženie o dosiahnutie samostatnej slovenskej štátnosti, ktorej sa, bohužiaľ, nedožil. K vzniku Slovenskej republiky, ktorú zahraničná emigrácia požadovala, došlo paradoxne iba o niekoľko rokov neskôr. Zahraničná Matica slovenská však bola symbolicky prítomná, keďže súčasná podoba slovenskej štátnej vlajky vychádza z návrhu F. Fugu a J. Cincika z roka 1984, dodal predseda MS. Zásluhovosť monsignora je spečatená v pamätnej izbe umiestnenej v tunajšej škole, v zachovaných unikátnych artefaktoch, ktoré obec Vinné v spolupráci s MO MS vo Vinnom a zamestnancami Matice slovenskej zdigitalizovali.

Slávnostný Snem Matice slovenskej pri príležitosti 160. výročia založenia matičnej ustanovizne

Martin HAJNÍK – riaditeľ ČÚ MS

Výbor Matice slovenskej sa na svojom zasadnutí uzniesol, že v rámci osláv 160. výročia založenia Matice slovenskej zvolá jednodňový slávnostný Snem MS na sobotu 21. októbra 2023, ktorý sa bude konať v Martine.

V rámci slávnostnej časti bude pripravený kultúrny program a oceňovanie zaslúžilých matičov, ako aj matičných kolektívov. Návrhy na ocenenia môžete poslať na členské ústredie Matice slovenskej (ČÚ MS) do 15. septembra 2023.

Na slávnostnom Sneme Matice slovenskej sa bude schvaľovať Program Matice slovenskej na najbližšie roky. Predsedníctvo MS a Komisia pre prípravu snemu navrhuje aj čiastočnú novelizáciu niektorých ustanovení Stanov Matice slovenskej, čo vyplývalo z doterajšej praxe. Technické záležitosti a ďalšie informácie týkajúce sa dopravy delegátov na Snem MS zabezpečia pracovníci príslušných Domov MS a oblastných pracovísk v súčinnosti s ČÚ

MS. Ostatné informácie budú delegátom – predsedom matičných odborov a vedúcim matičných pracovísk – zaslané s dostatočným predstihom.

V súvislosti so 160. výročím založenia našej matičnej ustanovizne si ČÚ MS dovoľuje poďakovať predsedom matičných odborov a pracovníkov matičných útvarov za ich vytrvalosť

a osobné nasadenie v prospech všestrannej národnej a kultúrnej činnosti, ktorú v Matici slovenskej vykonávajú.

Veríme, že sa spoločne stretne na slávnostnom Sneme Matice slovenskej.

Prípadné návrhy do programu ak novelizácii stanov sa môžu zasielať na email peter.schvanner@matica.sk

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 11/2023 sme vám položili otázku spojenú s najpopulárnejším športovým odvetvím, keď sme sa pýtali, koľko majstrovských titulov získal v ére samostatnosti futbalový ŠK Slovan Bratislava. Správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí do odpovedí uviedli, že tento elitný futbalový klub získal 13 majstrovských titulov. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Alexander Mamrila, Piešťany; Ladislav Roxer, Trenčín; Ján Kopeček, Bratislava.

● Aké pomenovanie má martinský sviatok novej literatúry, ktorý sa v tomto roku začiatkom júna uskutočnil už po päťdesiaty siedmy raz?

Svoje odpovede posielajte na adresu redakcie našej administrátorky Ľubici Rišianovej na kontakty, ktoré sú uvedené aj v tiráži týchto novín, aj elektronicky do vyjedenia najbližšieho čísla SNN14. Nezapúdajte, že vyžrebovaných riešiteľov odmeňujeme peknými vecnými cenami.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

1. júla

– pred osemdesiatimi rokmi sa narodil politológ, publicista, pamiatkar, vysokoškolský pedagóg a politik Michal Horský (1943 – 2018), spoluzakladateľ VPN a poslanec Federálneho zhromaždenia ČSFR; v roku 1992 stál pri zrode Trnavskej univerzity a jej katedry politológie – pred desiatimi rokmi zomrel futbalista Ján Zlocha (1942 – 2013), výnimočný ľavý obranca Slovanu CHZJD Bratislava, s ktorým vyhral v roku 1969 Pohár víťazov pohárov

6. júla

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil herec Viliam Polónyi (1928 – 2012); na svoju kariéru spomínal slovami: „Filmov som natočil osemdesiat až sto, išlo o malé aj veľké roly, to sa ani nedá spočítať, pretože od roka 1949 som účinkoval na javisku až do obdobia, keď som išiel do dôchodku.“

8. júla

– pred pätnástimi rokmi (2008) prijali konverzný kurz pri prechode zo slovenskej koruny na euro, a to 30,1260 Sk za 1 euro

– pred päťdesiatimi rokmi sa narodil politik Daniel Lipšic (1973), dnes špeciálny prokurátor

9. júla

– pred päťdesiatimi rokmi uskutočnili v Bratislave prvú transplantáciu srdca v strednej Európe a v poradí dvadsiatu štvrtú na svete (1968); päťdesiatštyriročná pacientka krátko po operácii zomrela

11. júla

– pred stoosemdesiatimi rokmi kodifikovali Štúr, Hurban a Hodža v Hurbanovej fare v Hlbokom spisovnú slovenčinu na báze stredoslovenského nárečia (1843); dokázali tým, že Slováci tvoria svojbytný národ spoločenstva slovenských národov, tak sa štúrovci dostali do rozporu so staršou generáciou evanjelických vzdelancov

12. júla

– pred stopäťdesiatimi rokmi sa začal v Prahe II. slovenský zjazd (1908) k 60. výročiu slovenského zjazdu v roku 1848; jeho cieľom bolo zjednotiť Slovanov proti veľkonemeckým tendenciám

14. júla

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil scenárista a dramaturg Tibor Vichta (1933 – 1991); najprv písal scenáre dokumentárnych filmov (Akcia 37, 1959), od roka 1961 sa venoval hranému filmu, spoluzakladal samostatnú Filmovú a televíznu fakultu VŠMU, v roku 2000 ho v Ankete 2000 zvolili za najlepšieho slovenského scenáristu storočia in memoriam – pred tridsiatimi rokmi zomrel výtvarník Miloš Urbásek (1932 – 1988); spolu s E. Ovčákom založil a organizoval skupinu bratislavských Konfrontácií, patrí k najvýznamnejším osobnostiam súčasného slovenského výtvarného umenia, významnú časť svojej tvorby venoval písmenu, respektíve číslici

Ľudovít KUSAL